

KOMPENDIUM KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Do Czcigodnych Braci Kardynałów, Patriarchów, Arcybiskupów, Biskupów, Kapłanów, Diakonów i wszystkich członków Ludu Bożego

Minęło już dwadzieścia lat od rozpoczęcia prac nad *Katechizmem Kościoła Katolickiego*, którego domagało się nadzwyczajne Zgromadzenie Synodu Biskupów, obradujące z okazji dwudziestej rocznicy zakończenia Soboru Watykańskiego II.

Dziękuję nieskończenie Panu Bogu za to, że dał Kościołowi taki *Katechizm*, ogłoszony w 1992 roku przez mojego czcigodnego i umiłowanego Poprzednika Papieża Jana Pawła II.

Wielka użyteczność i wartość tego daru została potwierdzona przede wszystkim przez pozytywne i szerokie jego przyjęcie ze strony biskupów, do których na pierwszym miejscu był adresowany jako tekst odniesienia pewny i autentyczny dla nauczania doktryny chrześcijańskiej, w szczególności dla opracowania katechizmów lokalnych. Lecz została ona także potwierdzona przez przychylne i wielkoduszne jego przyjęcie przez wszystkich członków Ludu Bożego, którzy mogli go poznać i ocenić jego wartość w ponad pięćdziesięciu językach, na jakie dotychczas został przełożony.

Obecnie z wielką radością zatwierdzam i ogłaszam *Kompendium* tego *Katechizmu*.

Był on żywo oczekiwany przez uczestników Międzynarodowego Kongresu Katechetycznego w październiku 2002 roku, którzy w ten sposób dali swój wyraz bardzo rozpowszechnionemu w Kościele pragnieniu. Mój nieodżałowanej pamięci Poprzednik, przychylając się do tego życzenia, podjął w lutym 2003 roku decyzję jego opracowania, powierzając redakcję wąskiej Komisji Kardynałów, przeze mnie kierowanej i wspieranej przez kilku ekspertów z nią współpracujących. W trakcie prac projekt *Kompendium* został poddany do oceny wszystkim Najprzewielebniejszym Kardynałom i Przewodniczącym Konferencji Episkopatów, którzy w zdecydowanej większości przychylnie go przyjęli i ocenili.

Kompendium, które teraz przedstawiam Kościołowi powszechnemu, jest wierną i pewną syntezą *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Obejmuje w sposób zwięzły wszystkie istotne i podstawowe elementy wiary Kościoła tak, aby mogło stanowić, jak tego życzył sobie mój Poprzednik, pewien rodzaj *vademecum*, które pozwoli osobom wierzącym i niewierzącym objąć jednym rzutem oka całą panoramę wiary katolickiej.

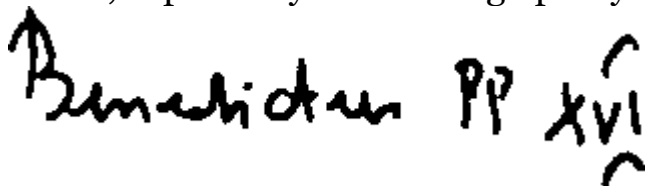
Odzwierciedla ono wiernie w swej strukturze, treści oraz języku *Katechizm Kościoła Katolickiego*, który znajdzie w tej syntezie pomoc i zachętę do lepszego jego poznawania i zgłębiania.

Powierzam zatem z nadzieją to *Kompendium* całemu Kościołowi, a w sposób szczególny każdemu chrześcijaninowi, aby dzięki niemu mógł odnaleźć w tym trzecim tysiącleciu ożywczy zapal w odnowionym obowiązku ewangelizacji i wychowania do wiary, który winien charakteryzować wszystkie wspólnoty kościelne i każdego wierzącego w Chrystusa, bez względu na wiek i przynależność narodową.

Kompendium, z uwagi na swoją zwięzłość, jasność i integralność, adresowane jest także do tych, którzy żyjąc w świecie nieuporządkowanym i pod wpływem różnorodnych przekazów, pragną poznać Drogę Życia, Prawdę, powierzoną przez Boga Kościołowi przez Jego Syna.

Czytając to wiarygodne narzędzie, jakim jest *Kompendium*, niech każdy, zwłaszcza dzięki wstawiennictwu Najświętszej Maryi, Matki Chrystusa i Kościoła, rozpozna i przyjmie niewyczerpane piękno, jedyność i aktualność najwspanialszego Daru, który Bóg ofiarował ludzkości: Swego jedyne Syna, który jest „Drogą, Prawdą i Życiem” (J 14,6).

W dniu 28 czerwca 2005 roku, w wigilię Uroczystości Świętych Piotra i Pawła, w pierwszym roku mego pontyfikatu.

Handwritten signature in black ink, reading "Benedictus PP XVI". The signature is written in a cursive, slightly stylized font. The "PP" is written in a larger, bolder script than the rest of the name. The "XVI" is also written in a larger, bolder script, with a small flourish underneath it.

WPROWADZENIE

1 . 11 października 1992 roku, nieodżałowanej pamięci Papież Jan Paweł II przekazał wszystkim wiernym całego świata *Katechizm Kościoła Katolickiego*, przedstawiając go jako *tekst odniesienia* „dla katechezy odnowionej u żywych źródeł wiary”¹. W trzydzieści lat od otwarcia Soboru Watykańskiego II (1962-1963) /ostało w ten sposób doprowadzone do szczęśliwego wypełnienia życzenie wyrażone w roku 1985 przez Nadzwyczajne Zgromadzenie Synodu Biskupów, aby ułożyć katechizm całej doktryny katolickiej tak odnośnie do wiary, jak i moralności.

Pięć lat później, 15 sierpnia 1997 roku, ogłaszając *typiczne wydanie Katechizmu Kościoła Katolickiego* Papież potwierdził podstawowy cel tegodzieła: „jako pełnego i integralnego wykładu nauki katolickiej, który

pozwała wszystkim dowiedzieć się, co Kościół ten wyznaje, jak sprawuje swoją liturgię, jak żyje i jak się modli w swoim codziennym życiu" **2**.

2 . Dla podniesienia wartości *Katechizmu* i w celu wyjścia naprzeciw żądaniu wysuniętemu na Międzynarodowym Kongresie Katechetycznym w 2002 roku, Jan Paweł II ustanowił w roku 2003 specjalną Komisję, pod przewodnictwem kard. Josepha Ratzingera, Prefekta Kongregacji Nauki Wiary, z zadaniem opracowania *kompedium Katechizmu Kościoła Katolickiego*, zawierającego sformułowania bardziej syntetyczne tych samych treści wiary. Po dwóch latach pracy przygotowano projekt *Kompedium*, który został wysłany do konsultacji Kardynałom i Przewodniczącym Konferencji Episkopatów. Projekt jako całość otrzymał pozytywną ocenę ze strony absolutnej większości tych, którzy odpowiedzieli. Komisja zajęła się więc jego rewizją i uwzględniając nadesłane propozycje służące ulepszeniu dzieła, opracowała tekst końcowy *kompedium*.

1 Jan Paweł II, Konstytucja *Fidei depositum*, 11 października 1992, **2** Jan Paweł II, List apostolski *Laetamur magnopere*, 15 sierpnia 1997

3. Trzy podstawowe cechy charakteryzują *Kompedium*: ścisła zależność od *Katechizmu Kościoła Katolickiego*; formadialogowa; użycie obrazów w katechezie.

Przede wszystkim *Kompedium* nie jest dziełem odrębnym i nie zamierza w żaden sposób zastępować *Katechizmu Kościoła Katolickiego*: raczej nieustannie odsyła do niego bądź poprzez dokładne wskazanie numerów odniesienia, bądź przez ciągłe odwoływanie się do jego struktury, kontynuacji i jego treści. *Kompedium* zamierza ponadto rozbudzić odnowione zainteresowanie i zapał do samego *Katechizmu*, który swą objaśniającą mądrością i swym duchowym namaszczeniem pozostaje nadal tekstem podstawowym katechezy kościelnej dzisiaj.

Jak *Katechizm*, tak również *Kompedium* dzieli się na cztery części, zgodnie z podstawowymi prawami życia w Chrystusie.

Pierwsza część, zatytułowana „Wyznanie wiary”, zawiera konieczną syntezę *lex credendi*, to jest wyznawanej wiary Kościoła katolickiego, zaczerpniętej z Symbolu Nicejsko- Konstantynopolitańskiego, którego stała proklamacja podczas zgromadzeń chrześcijańskich pozwala zachować w żywej pamięci główne prawdy wiary.

Część druga, zatytułowana „Celebracja misterium chrześcijańskiego”, przedstawia istotne elementy *lex celebrandi*. Przepowiadanie Ewangelii znajduje istotnie swą uprzywilejowaną odpowiedź w życiu

sakramentalnym. W nim wierni doświadczają i dają świadectwo w każdym momencie swej egzystencji o zbawiennej skuteczności Misterium Paschalnego, przez które Chrystus dokonał dzieła naszego odkupienia.

Część trzecia, zatytułowana „Życie w Chrystusie”, przywołuje *lex vivendi*, to jest zobowiązanie, jakie ochrzczeni winni ujawniać w swoim postępowaniu i w swych etycznych wyborach wierność wobec wyznanej i celebrowanej wiary. Wierni rzeczywiście są wezwani przez Pana Jezusa do pełnienia dzieł, które udzielają im godności dzieci Ojca w miłości Ducha Świętego.

Czwarta część, zatytułowana „Modlitwa chrześcijańska”, ukazuje *lex orandi*, to jest życie modlitwy. Na przykładzie Jezusa, doskonałego wzoru osoby modlącej, także chrześcijanin jest wezwany do dialogu z Bogiem na modlitwie, której uprzywilejowanym wyrazem jest *Ojcze nasz*, modlitwa, której nauczył nas sam Jezus.

4. Drugą charakterystyką *Kompendium* jest jego forma dialogowa, która nawiązuje do starego, katechetycznego rodzaju literackiego, posługującego się pytaniami i odpowiedziami. Chodzi o zaproponowanie idealnego dialogu między nauczycielem i uczniem za pośrednictwem przynaglającej sekwencji pytań, które wciągają czytelnika, zapraszając go do odkrywania ciągle nowych aspektów prawd swojej wiary. Forma dialogowa sprzyja także znacznemu skróceniu tekstu, redukując go do rzeczy istotnych. Może sprzyjać przyswojeniu i ewentualnej memoryzacji treści.

5. Trzecią charakterystykę stwarza obecność niektórych obrazów, które artykułują zawartość treściową *Kompendium*. Pochodzą one z bogatej spuścizny chrześcijańskiej ikonografii. Z wiekowej tradycji soborowej poznajemy, że także obraz jest przepowiadaniem ewangelicznym. Artyści wszystkich czasów ofiarowali kontemplacji i zamyśleniu wiernych doniosłe fakty odnoszące się do misterium zbawienia, przedstawiając je w bogactwie kolorów i w doskonałości piękna. Jest to znak, że dzisiaj bardziej niż kiedykolwiek, w cywilizacji obrazu, obraz sakralny może wyrażać dużo więcej niż same słowo. Jego dynamika komunikacji i przekaz orędzia ewangelicznego są nad wyraz skuteczne.

6. W czterdzieści lat od zakończenia Soboru Watykańskiego II i w Roku Eucharystii *Kompendium* może stanowić kolejny środek służący zaspokojeniu zarówno głodu prawdy wiernych każdego wieku i środowiska, jak i potrzebie tych, którzy chociaż nie są wiernymi, to jednak odczuwają pragnienie prawdy i sprawiedliwości. Jego publikacja nastąpi w Uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła, filarów

Kościół powszechnego i przykładowych głosicieli Ewangelii w starożytnym świecie. Apostołowie ci widzieli to, co głosili i dawali świadectwo prawdzie Chrystusa aż po męczeństwo. Naśladujmy ich w zapale misjonarskim i prosimy Pana, aby Kościół podążał zawsze za nauczaniem Apostołów, od których otrzymał pierwsze radosne zwiastowanie wiary.

20 marca 2005, Niedziela Palmowa

JOSEPH KARD. RATZINGER *Przewodniczący Komisji specjalnej*

CZEŚĆ PIERWSZA: WYZNANIE WIARY

Dział pierwszy: „WIERZĘ” „WIERZYM” s.625

1. Jaki jest zamysł Boga wobec człowieka? 1-25

Bóg, w samym sobie nieskończenie doskonały i szczęśliwy, zamysłem czystej dobroci, w sposób całkowicie wolny stworzył człowieka, by uczynić go uczestnikiem swego szczęśliwego życia. Gdy nadeszła pełnia czasów, Bóg Ojciec posłał swego Syna jako Odkupiciela i Zbawiciela, aby ludzi rozproszonych przez grzech zjednoczyć w swoim Kościele, by za sprawą Ducha Świętego stali się Jego przybranymi dziećmi oraz dziedzicami Jego wiecznej szczęśliwości.

Rozdział pierwszy: CZŁOWIEK ZDOLNY PRZYJAĆ BOGA 30 s.625

Jakże wielki jesteś, Panie, i godny, by Cię sławić. (...) Stworzyłeś nas bowiem dla siebie i niespokojne jest nasze serce, dopóki nie spocznie w Tobie (św. Augustyn).

2. Dlaczego w człowieku jest pragnienie Boga? 27-30, 44-45

Bóg sam, stwarzając człowieka na swój obraz, wpisał w jego serce pragnienie poznania Go. Jeśli nawet to pragnienie jest często nie dostrzegane, Bóg nie przestaje wzywać każdego człowieka, aby Go szukał i znalazł w Nim pełnię prawdy i szczęścia, których poszukuje bez wytchnienia. Ze swej natury i powołania jest więc człowiek istotą religijną, zdolną do wejścia w komunie z Bogiem. Z tej intymnej i żywej więzi z Bogiem wyrasta jego fundamentalna godność.

3. Jak można poznać Boga za pomocą samego światła rozumu?

31-36, 46-47 Biorąc za punkt wyjścia rzeczy stworzone, tj. świat materialny i osobę ludzką, człowiek może za pomocą naturalnego światła rozumu poznać w sposób pewny Boga jako Przyczynę i Cel wszystkich rzeczy i jako Najwyższe Dobro, Prawdę i Piękno Nieskończone.

4. Czy wystarczy samo światło rozumu do poznania tajemnicy Boga? 37-38 Człowiek napotyka wiele trudności w poznaniu Boga za pomocą samego światła rozumu. Ponadto nie może o własnych siłach wniknąć w głębię tajemnicy Boga. Z tego powodu potrzebuje Objawienia Bożego, nie tylko odnośnie do prawd, które przekraczają możliwości ich rozumienia, lecz także gdy chodzi o prawdy religijne i moralne, które - jakkolwiek same przez się dostępne rozumowi mogą w ten sposób przez wszystkich być poznane bez trudności, z zupełną pewnością i bez domieszki błędu.

5. Jak mówić o Bogu? 39-43, 48-49

Możemy mówić o Bogu wszystkim ludziom i ze wszystkimi ludźmi, opierając się na różnorodnych doskonałościach człowieka i innych stworzeń, które odzwierciedlają, zawsze w sposób ograniczony, nieskończoną doskonałość Boga. Trzeba jednakże nieustannie oczyszczać nasz język z tego, co obrazowe i niedoskonałe, wiedząc, że nie będziemy nigdy w stanie w sposób pełny wyrazić nieskończonej tajemnicy Boga.

Rozdział drugi: BÓG WYCHODZI NAPRZECIW CZŁOWIEKOWI s.625
Objawienie Boże s.625
Przekazywanie Objawienia Bożego s.627
Pismo Święte s.627

Rozdział drugi

BÓG WYCHODZI NAPRZECIW CZŁOWIEKOWI
OBJAWIENIE BOŻE

6. Co Bóg objawił człowiekowi? 50-53, 68-69

Bóg w swej dobroci i mądrości objawił się człowiekowi. Przez czyny i słowa objawił samego siebie i swój dobrotliwy zamysł, który odwiecznie zawarł w Chrystusie dla dobra wszystkich ludzi. Objawiając swój zamysł, Bóg pragnie udzielać swojego Boskiego życia wszystkim ludziom, by, dzięki łasce Ducha Świętego, w swoim jedynym Synu uczynić ich przybranymi synami.

7. Jakie są pierwsze etapy Objawienia Bożego? 54-58, 70-71

Bóg na początku objawił się pierwszym rodzicom, Adamowi i Ewie, i wezwał ich do wewnętrznej komunii z sobą. Objawienia tego nie przerwał po ich upadku, ale wzbudził w nich nadzieję zbawienia dla całego rodzaju ludzkiego. Po potopie zawarł przymierze z Noem i ze wszystkimi istotami żyjącymi.

8. Jakie są następne etapy Objawienia Bożego? 59-64, 72

Bóg wybrał Abrahama, wzywając go do wyjścia z ziemi rodzinnej, aby go

uczynić „ojcem mnóstwa narodów” (Rdz 17,5), obiecując, że w nim „będą błogosławione wszystkie narody” (Rdz 12,3). Lud pochodzący od Abrahama będzie powiernikiem obietnicy danej patriarchom, ludem wybranym. Bóg ukształtował Izraela jako swój lud, wyzwalając go z niewoli egipskiej, zawarł z nim przymierze na Synaju i przez Mojżesza dał mu swoje Prawo. Prorocy głosili radykalne odkupienie ludu i zbawienie, które obejmie wszystkie narody w oczekiwaniu nowego i wiecznego Przymierza, które będzie wypisane w sercach. Z narodu izraelskiego, z pokolenia Dawida, narodził się Mesjasz: Jezus.

9. Jaki jest pełny i ostateczny etap Objawienia Bożego? 65-66, 73

Bóg objawił się w pełni w swoim Wcielonym Słowie, Jezusie Chrystusie, który jest Pośrednikiem i Pełnią całego Objawienia. Chrystus, Jednorodzony Syn Boży, który stał się człowiekiem, jest doskonałym i ostatecznym Słowem Ojca. Chociaż Objawienie wraz z posłaniem Syna i udzieleniem daru Ducha Świętego zostało definitywnie już zakończone,

to zadaniem wiary Kościoła jest stopniowe wnikanie w ciągły wieków w jego znaczenie.

Od kiedy Bóg dał nam swego Syna, który jest Jego jedynym Słowem, przez to jedno Słowo powiedział nam wszystko naraz i nie ma już nic więcej do powiedzenia (św. Jan od Krzyża).

10. Jaką wartość mają objawienia prywatne? 67

Chociaż nie należą do depozytu wiary, mogą pomóc w pełniejszym przeżywaniu wiary, pod warunkiem że zachowują ścisłą więź z Chrystusem. Urząd Nauczycielski Kościoła, do którego należy rozpoznawanie prywatnych objawień, nie może jednak przyjąć takich, które zamierzają do przekroczenia czy poprawienia Objawienia, którego Chrystus jest wypełnieniem.

PRZEKAZYWANIE OBJAWIENIA BOŻEGO

11. Dlaczego i w jaki sposób przekazywane jest Objawienie Boże? 74

Bóg „pragnie, by wszyscy ludzie zostali zbawieni i doszli do poznania prawdy” (1 Tm 2,4), czyli Jezusa Chrystusa. Jest więc konieczne, by Chrystus był głoszony wszystkim ludziom, stosownie do nakazu: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody” (Mt 28,19). Dokonuje się to przez Tradycję apostołską.

12. Co to jest Tradycja apostołska? 75-79, 83, 96, 98

Tradycja apostołska jest przekazywaniem orędzia Chrystusa,

urzeczywistnianym od początków chrześcijaństwa przez przepowiadanie, świadectwo, instytucje, kult i natchnione pisma. Apostołowie przekazali swoim następcom, biskupom, a przez nich wszystkim pokoleniom aż do wypełnienia się czasu to wszystko, co otrzymali od Chrystusa i czego nauczyli się od Ducha Świętego.

13. W jaki sposób przekazywana jest Tradycja apostolska? 76

Tradycja apostolska przekazywana jest dwoma sposobami: przez ustny przekaz słowa Bożego (nazywanego zazwyczaj Tradycją) i przez Pismo Święte, które jest przekazem tego samego orędzia zbawienia, ale utrwalonego na piśmie.

14. Jaka jest relacja między Tradycją i Pismem Świętym? 80-82, 97

Tradycja i Pismo Święte ściśle łączą się z sobą i przenikają. Obydwa uobecniają i ożywiają w Kościele misterium Chrystusa i wypływają z tego samego Bożego źródła: stanowią jeden, święty depozyt wiary, z którego Kościół czerpie swoją pewność odnośnie do wszystkich spraw objawionych.

15. Komu powierzony jest depozyt wiary? 84,91, 94, 99

Depozyt wiary został powierzony przez Apostołów całemu Kościołowi. Cały Lud Boży, dzięki nadprzyrodzonemu zmysłowi wiary, podtrzymywany przez Ducha Świętego i prowadzony przez Urząd Nauczycielski Kościoła przyjmuje dar Objawienia Bożego, wnika w nie coraz głębiej i coraz pełniej nim żyje.

16. Do kogo należy autentyczna interpretacja depozytu wiary? 85-90, 100

Zadanie autentycznego wyjaśniania depozytu wiary powierzone zostało samemu tylko żywemu Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła, to znaczy następcy Piotra, Biskupowi Rzymu, i biskupom pozostającym z nim w komunii. Do Urzędu Nauczycielskiego, który w przekazywaniu słowa Bożego posiada pewny charyzmat prawdy, należy także definiowanie dogmatów, które są sformułowaniami prawd zawartych w Objawieniu; władza ta rozciąga się także na prawdy mające z Objawieniem konieczny związek.

17. Jaka relacja istnieje między Pismem Świętym, Tradycją i Urzędem Nauczycielskim? 95

Zespalają się one tak ściśle z sobą, że jedno bez pozostałych nie może istnieć. Wszystkie razem, każde na swój sposób, pod wpływem działania Ducha Świętego, skutecznie przyczyniają się do zbawienia ludzi.

PISMO ŚWIĘTE

18. Dlaczego Pismo Święte naucza prawdy? 105-108, 135-136

Bóg jest Autorem Pisma Świętego. Spisane ono zostało pod natchnieniem i bez błędu uczy prawdy, które są konieczne dla naszego zbawienia. Duch Święty natchnął ludzkich autorów, którzy spisali to, o czym pragnął nas pouczyć. Wiara chrześcijańska nie jest jednak „religią Księgi”, lecz religią słowa Bożego, które „nie jest słowem spisanim i martwym, lecz Słowem Wcielonym i żywym” (Św. Bernard z Clairvaux).

19. Jak czytać Pismo Święte? 109-119, 137

Pismo Święte należy czytać i wyjaśniać z pomocą Ducha Świętego i pod przewodnictwem Urzędu Nauczycielskiego, uwzględniając trzy kryteria: 1) zwracać uwagę na treść i jedność całego Pisma Świętego; 2) czytać Pismo Święte w żywej Tradycji całego Kościoła; 3) uwzględniać analogię wiary, to jest spójność prawd wiary między sobą.

20. Co to jest *kanon* Pisma Świętego? 120, 138

Kanonem Pisma Świętego nazywamy kompletny zbiór ksiąg świętych, które Tradycja apostołska pozwoliła Kościołowi rozpoznać. Składa się z 46 ksiąg Starego Testamentu i 27 ksiąg Nowego Testamentu.

21. Jaką wartość dla chrześcijan posiada Stary Testament? 121-123

Chrześcijanie czczą Stary Testament jako prawdziwe słowo Boże: wszystkie jego księgi są natchnione przez Boga i zachowują trwałą wartość. Świadczą o Boskiej pedagogii zbawczej miłości Boga. Zostały przede wszystkim napisane, aby przygotować przyjście Chrystusa, Odkupiciela świata.

22. Jaką wartość dla chrześcijan posiada Nowy Testament?

124-127, 139 Nowy Testament, którego centralnym przedmiotem jest Jezus Chrystus, przekazuje nam ostateczną prawdę Objawienia Bożego. Sercem całego Pisma Świętego są cztery Ewangelie: Mateusza, Marka, Łukasza i Jana, ponieważ stanowią główne świadectwo o życiu i nauczaniu Jezusa, i zajmują miejsce wyjątkowe w Kościele.

23. W czym wyraża się jedność między Starym i Nowym Testamentem? 128-130, 140

Pismo Święte jest jedno, jak jedno jest Słowo Boże, jeden zbawczy zamysł Boga i jedno Boskie natchnienie obydwu Testamentów. Stary Testament przygotowuje Nowy, a Nowy wypełnia Stary; obydwa wzajemnie się wyjaśniają.

24. Jaka funkcję pełni Pismo Święte w życiu Kościoła? 131-133, 141

Pismo Święte jest podstawą i siłą żywotną dla Kościoła. Jest dla dzieci Kościoła umocnieniem wiary, pokarmem duszy i trwałym źródłem życia duchowego. Jest duszą teologii i przepowiadania duszpasterskiego. Mówi psalmista: „Twoje słowo jest lampą dla moich stóp i światłem na mojej ścieżce” (Ps 119,105). Dlatego Kościół zachęca do częstego czytania Pisma Świętego, ponieważ „nieznajomość Pisma Świętego jest nieznajomością Chrystusa” (św. Hieronim).

Rozdział trzeci: CZŁOWIEK ODPOWIADA BOGU s.628 Wierzę s.628

Wierzemy s.629

Rozdział trzeci CZŁOWIEK ODPOWIADA BOGU WIERZĘ

25. W jaki sposób człowiek odpowiada objawiającemu się Bogu? 142-143 Człowiek, wsparty łaską Bożą, odpowiada Bogu posłuszeństwem wiary. Być posłusznym w wierze oznacza pełne przyłgnięcie człowieka do Boga i poddanie się w sposób wolny usłyszanemu słowu, ponieważ jego prawda została zagwarantowana przez Niego samego, który jest samą Prawdą.

26. Które postacie w Piśmie Świętym są głównymi świadkami posłuszeństwa wiary? 144-149

Jest wielu świadków, w szczególności dwóch: *Abraham*, który poddany próbie, uwierzył Bogu (por. Rz 4,3) i będąc zawsze posłusznym Jego wezwaniu, stał się „ojcem wszystkich tych, którzy... wierzą” (Rz 4,11.18), i *Dziewica Maryja*, która urzeczywistniała w sposób najdoskonalszy przez całe swoje życie posłuszeństwo wiary: *Fiat mihi secundum Verbum tuum* niech mi się stanie według twego słowa (Łk 1,38).

27. Co oznacza w praktyce wierzyć w Boga? 150-152, 176-178

Oznacza przyłączyć osobowo do Boga przez całkowite powierzenie się Mu i uznać całą prawdę, którą On objawił, ponieważ Bóg jest Prawdą. Oznacza wierzyć w jednego Boga w trzech Osobach: Ojca, Syna i Ducha Świętego.

28. Jakie są charakterystyczne cechy wiary? 153-165, 179-180, 183-184 Wiara jest *bezinteresownym darem* Boga, dostępnym dla wszystkich, którzy o niego pokornie proszą, i cnotą nadprzyrodzoną, *konieczną* do zbawienia. Akt wiary jest *aktem ludzkim* to jest aktem rozumu, przyjmującego za prawdę Bożą z nakazu woli, poruszonej łaską przez Boga. Wiara jest ponadto *pewna*, ponieważ opiera się na samym słowie Boga, *działa* „przez miłość” (Ga 5,6), i znajduje się w *ciągłym wzroście*, w szczególności dzięki słuchaniu słowa Bożego i modlitwie. Wiara pozwala nam w sposób uprzedzający doznawać radości niebieskiej.

29. Dlaczego nie ma sprzeczności między wiarą i rozumem? 159

Chociaż wiara przewyższa rozum, to jednak nigdy nie może mieć miejsca niezgodność między wiarą i rozumem, ponieważ i wiara, i rozum pochodzą od Boga. Ten sam Bóg udziela człowiekowi wiary i daje światło rozumu.

Zrozum, abys uwierzył: uwierz, abys głębiej zrozumiał (św. Augustyn).
WIERZYM

30. Dlaczego wiara jest jednocześnie aktem osobowym i eklezyjalnym? 166-169, 181 Wiara jest aktem osobowym, ponieważ jest wolną odpowiedzią człowieka na inicjatywę Boga, który się objawia. Ale jednocześnie jest aktem eklezyjalnym, który się wyraża w wyznaniu: „wierzemy”. W rzeczywistości to Kościół wierzy: dzięki łasce Ducha Świętego wiara Kościoła poprzedza, rodzi, podtrzymuje i karmi naszą wiarę. Dlatego Kościół jest Matką i Nauczycielką wszystkich wierzących.

Nie może mieć Boga jako Ojca, kto nie ma Kościoła jako Matki (św. Cyprian).

31. Dlaczego potrzebne są formuły wiary? 170-171 Formuły wiary są potrzebne, ponieważ pozwalają nam wyrażać i przekazywać wiarę, celebrować ją we wspólnocie, przyswajać ją sobie i coraz bardziej nią żyć, posługując się wspólnym językiem.

32. W jakim sensie wiara Kościoła jest jedna? 172-175, 182

Chociaż Kościół składa się z ludzi o różnych językach, kulturach i obrzędach, nie przestaje wyznawać swojej jedynej wiary otrzymanej od jednego Pana i przekazanej przez jedną apostołską Tradycję. Wyznaje wiarę w jednego Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego -i wskazuje jedną drogę zbawienia. Dlatego wierzemy jedną duszą i jednym sercem we wszystko, co jest zawarte w słowie Bożym, spisany

lub przekazanym, i co Kościół podaje do wierzenia jako objawione przez Boga.

DZIAŁ DRUGI: WYZNANIE WIARY CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

Wierzę: Symbol Apostolski - Symbol Nicejsko-Konstantynopolitański s.630

WIERZĘ

Symbol Apostolski

Wierzę w Boga, Ojca wszechmogącego,
Stworzyciela nieba i ziemi. I w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedynego,
Pana naszego, który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Maryi
Panny, umęczon pod Ponckim Piłatem,
ukrzyżowali, umarł i pogrzebion.
Zstąpił do piekieł. Trzeciego dnia zmartwychwstał, wstąpił na niebiosy,
siedzi po prawicy Boga Ojca wszechmogącego; stamtąd przyjdzie
sądzić żywych i umarłych.

Symbolum Apostolicum

Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem caeli et terrae, et in
Iesum Christum, Filium Eius unicum,
Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria
Virgine,
passus sub Pontio Pilato,
crucifixus, mortuus, et sepultus,
descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit ad caelos,
sedet ad dexteram Dei Patris
omnipotentis, inde venturus est
iudicare vivos et mortuos.

Wierzę w Ducha Świętego, święty Kościół powszechny, świętych
obcowanie,
grzechów odpuszczenie, ciała zmartwychwstanie, żywot wieczny.
Amen.

Credo in Spiritum Sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum
communione, remissione peccatorum, carnis resurrectionem,
vitam aeternam.

Amen.

Symbol NicejskoKonstantynopolitański

Wierzę w jednego Boga,
Ojca wszechmogącego,
Stworzyciela nieba i ziemi,

wszystkich rzeczy widzialnych
i niewidzialnych.

I w jednego Pana Jezusa

Chrystusa,

Syna Bożego Jednorodzonego, który z Ojca jest zrodzony przed
wszystkimi wiekami. Bóg z Boga, Światłość ze Światłości, Bóg prawdziwy
z Boga prawdziwego. Zrodzony, a nie stworzony, współistotny Ojcu, a
przez Niego wszystko się stało. On to dla nas ludzi i dla naszego
zbawienia zstąpił z nieba. I za sprawą Ducha Świętego przyjął ciało z
Maryi Dziewicy i stał się człowiekiem. Ukrzyżowany również za nas pod
Poncjuszem Piłatem został umęczony i pogrzebany. I
zmartwychwstał trzeciego dnia, jak oznajmia Pismo. I wstąpił do nieba;
siedzi po prawicy Ojca. I powtórnie przyjdzie w chwale sądzić żywych i
umarłych, a królestwu Jego nie będzie końca.

Symbolum Nicaenum Constantiupolitanum

Credo in unum Deum,

Patrem omnipotentem,

Factorem caeli et terrae,

visibilium ómnium

et invisibilium

Et in unum Dóminum Jesum

Christum,

Filium Dei unigénitum et ex Patre natum ante omnia saecula: Deum de
Deo, Lumen de Lumine, Deum verum de Deo vero, génitum, non factum,
consubstantiálem Patri: per quem omnia facta sunt; qui propter nos
homines et propter nostram salutem, descendit de caelis, et incarnátus est
de Spiritu Sancto ex Maria Virgine et homo factus est, crucifixus etiam
pro nobis sub Póntio Pilato, passus et sepúltus est, et resurrexit tertia die
secundum Scripturas, et ascendit in caelum, sedet ad dexteram Patris, et
iterum venturus

est cum glòria, iudicare vivos et mórtuos, cuius regni non erit finis.

Wierzę w Ducha Świętego, Pana i Ożywiciela, który od Ojca i Syna
pochodzi. Który z Ojcem i Synem wspólnie odbiera uwielbienie i chwałę;
który mówił przez Proroków.

Credo in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem, qui ex Patre
Filióque procedit, qui cum Patre et Filiis simul adorátur et conglorificatur,
qui locútus est per prophétas.

Wierzę w jeden, święty, powszechny i apostołski Kościół. Wyznaję jeden
chrzest na odpuszczenie grzechów. I oczekuję wskrzeszenia umarłych i
życia wiecznego w przyszłym

świecie. Amen.

Et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum. Et exspecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi. Amen.

Rozdział pierwszy: WIERZĘ W BOGA OJCA Symbole wiary

s.631

s.631

„Wierzę w Boga Ojca wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi” s.631 Niebo i ziemia s.635 Człowiek s.635

Upadek s.636

Rozdział pierwszy WIERZĘ W BOGA OJCA

Symbole wiary

33. Co to są Symbole wiary? 185-188, 192, 197

Są ułożonymi formułami, nazywanymi również „wyznaniami wiary” lub „Credo”, za pomocą których Kościół od samego początku w sposób syntetyczny wyrażał i przekazywał swoją wiarę, posługując się językiem normatywnym i wspólnym wszystkich wiernych.

34. Jakie są najstarsze Symbole wiary? 189-191

Są to symbole chrzcielne. Ponieważ chrzest jest udzielany „w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (Mt 28,19), prawdy wiary wyznawane podczas chrztu są ułożone według ich odniesienia do trzech Osób Trójcy Świętej.

35. Jakie są najważniejsze Symbole wiary? 193-195

Są to *Symbol Apostolski*, który jest starożytnym symbolem chrzcielnym Kościoła rzymskiego, i *Symbol Nicejsko-Konstantynopolitański* będący owocem dwóch pierwszych soborów powszechnych w Nicei (325) i w Konstantynopolu (381), który do dzisiaj pozostaje wspólny dla wszystkich wielkich Kościołów Wschodu i Zachodu.

„WIERZĘ W BOGA OJCA WSZECHMOGĄCEGO, STWORZYCIELA NIEBA I ZIEMI”

36. Dlaczego wyznanie wiary rozpoczyna się od słów „Wierzę w Boga”? 198-199 Pierwsze stwierdzenie „Wierzę w Boga” jest ze wszystkich najbardziej podstawowe, od niego zależą wszystkie pozostałe prawdy dotyczące człowieka i świata, i całego życia człowieka wierzącego w Boga.

37. Dlaczego wyznajemy wiarę w jednego Boga? 200-202, 228

Bóg objawił się Izraelowi, swemu narodowi wybranemu, jako Jedyny: „Słuchaj, Izraelu, Pan jest naszym Bogiem Panem jedynym” (Pwt 6,4); „bo Ja jestem Bogiem, i nikt inny” (Iz 45,22). Sam Jezus potwierdza, że Bóg jest „jedynym Panem” (Mk 12,29). Wyznanie, że Jezus i Duch Święty są Bogiem i Panem, nie wprowadza żadnego podziału w jedynym Bogu.

38. Jakim imieniem objawił się Bóg? 203-205, 230-231

Bóg objawił się Mojżeszowi jako Bóg żywych; powiedział, że jest „Bogiem Abrahama, Bogiem Izaaka i Bogiem Jakuba” (Wj 3,6). Objawił mu też swe tajemnicze Imię: „JESTEM, KTÓRY JESTEM (YHWH)” (Wj3,14). Niewymowne imię Boga już w czasach Starego Testamentu zostało zastąpione Boskim tytułem „PAN”. Tytuł ten będzie także w Nowym Testamencie wyrażał Boskość Jezusa.

39. Tylko Bóg JEST? 212-213

Podczas gdy wszystkie stworzenia otrzymały od Niego to wszystko, czym są i co posiadają, Bóg jest pełnią Bytu i wszelkiej doskonałości. On jest „TYM, KTÓRY JEST”, bez początku i bez końca. Jezus objawił, że także On nosi imię Boskie: „JA JESTEM” (J 8,28).

40. Jakie znaczenie ma objawienie imienia Boga? 206-213

Objawiając swoje imię, Bóg pozwala poznać bogactwo zawarte w swojej niezgłębionej tajemnicy: On sam jest Tym, od zawsze i na zawsze, który przekracza świat i historię. On uczynił niebo i ziemię. On jest Bogiem wiernym, który jest zawsze przy swoim ludzie, aby go zbawić. On jest w najwyższym stopniu święty, „bogaty w miłosierdzie” (Ef 2,4), zawsze gotowy przebaczać. Jest Bytem duchowym, transcendentnym, wszechmocnym, wiecznym, osobowym, doskonałym. Jest Prawdą i Miłością.

Bóg jest Bytem nieskończenie doskonałym, którym jest Trójca Święta (św. Turybiusz z Mongrovejo).

41. W jakim sensie Bóg jest Prawdą? 214-217, 231

Bóg jest samą Prawdą, Jego słowa mylić nie mogą. On „jest światłością, a nie ma w Nim żadnej ciemności” (1 J 4,8). Odwieczny Syn Boży, Mądrość wcielona, został posłany na świat, „aby dać świadectwo prawdzie” (J 18,37).

42. W jaki sposób Bóg objawił, że jest Miłością? 218-221

Bóg objawił, że Jego miłość do Izraela jest mocniejsza niż miłość ojca czy matki do swych dzieci i że swój lud miłuje bardziej niż oblubieniec swą oblubienicę. On sam w sobie „jest miłością” (1 J 4,8.16). Jego miłość posuwa się aż do udzielenia najcenniejszego daru: „Tak bowiem Bóg

umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, (...) by świat został przez bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, (...) by świat został przez 17). Posyłając swego Syna i Ducha Świętego, Bóg objawił, że On sam jest wieczną wymianą miłości.

43. Jakie konsekwencje płyną z wiary w jedyne Boga? 222-227, 229 Z wiary w Boga, Jedyne, płyną bardzo ważne konsekwencje dla naszego życia: poznawać wielkość i majestat Boga; żyć w dziękczynieniu; zawsze Mu ufać, nawet w przeciwnościach; poznawać jedność i prawdziwą godność wszystkich ludzi, stworzonych na obraz Boży; dobrze użytkować rzeczy przez Niego stworzone.

44. Jaka jest centralna tajemnica wiary i życia chrześcijańskiego? 232-237

Centralną tajemnicą wiary i życia chrześcijańskiego jest tajemnica Trójcy Świętej. Chrześcijanie są chrzczeni w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego.

45. Czy tajemnica Trójcy Świętej może być poznana samym tylko rozumem? 237 Bóg pozostawił pewne ślady swego trynitarnego bytu w swoim dziele stworzenia i w swoim Objawieniu w Starym Testamencie. Jednak wewnętrzność Bytu jako Trójcy Świętej stanowi tajemnicę niedostępną dla samego rozumu, a nawet dla wiary Izraela przed wcieleniem Syna Bożego i posłaniem Ducha Świętego. Ta tajemnica została objawiona przez Jezusa Chrystusa i jest źródłem pozostałych tajemnic wiary.

46. Co Jezus Chrystus objawił w tajemnicy Ojca? 240-242

Jezus Chrystus objawił, że Bóg jest „Ojcem”, nie tylko jako Stwórca świata i człowieka, lecz przede wszystkim, iż jest On wiecznie Ojcem w relacji do swojego jedyne Syna, który jest Jego Słowem, jako „odblask Jego chwały i odbicie Jego istoty” (Hbr 1,3).

47. Kim jest Duch Święty, objawiony przez Jezusa Chrystusa? 243-248

Jest trzecią Osobą Trójcy Świętej. Jest Bogiem, jednym i równym Ojcu i Synowi. Duch Święty pochodzi od Ojca (por. J 15,26), jako pierwszego źródła i początku całego życia trynitarnego; pochodzi też od Syna (*Filioque*) przez odwieczne obdarowanie Syna przez Ojca. Posłany przez Ojca i wcielonego Syna, Duch Święty prowadzi Kościół do poznania „całej prawdy” (J 16,13).

48. W jaki sposób Kościół wyraża swą wiarę trynitarną? 249-256, 266

Kościół wyraża swą wiarę trynitarną, wyznając jednego Boga w trzech Osobach: Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Trzy Osoby Boskie są jednym

Bogiem, ponieważ każda z nich co do natury jest pełnym Bogiem. Osoby Boskie rzeczywiście różnią się między sobą ze względu na relacje, w jakich pozostają one względem siebie: Ojciec jest Tym, który rodzi Syna, Syn jest Tym, który jest zrodzony przez Ojca, Duch Święty jest Tym, który pochodzi od Ojca i Syna.

49. Jak działają trzy Osoby Boskie? 257-260, 267

Jak trzy Osoby Boskie mają jedną i tę samą naturę, tak są również nierozdzielne w swoim działaniu: Trójca Święta ma jedno i to samo działanie. Każda jednak Osoba Boska wypełnia wspólne dzieło według swojej osobowej właściwości.

O Boże mój, Trójco Przenajświętsza, która uwielbiam (...). Nappełnij pokojem moją duszę. Uczyń z niej swoje niebo, swoje umiłowane mieszkanie i miejsce swego spoczynku. Obym tam nigdy nie zostawiła Ciebie samego, lecz abym tam była cała, cała czuwająca w wierze, cała adorująca, cała poddana Twemu stwórczemu działaniu (bł. Elżbieta od Trójcy).

50. Co znaczy, że Bóg jest wszechmogący? 268- 278

Pismo Święte nazywa Boga „Panem dzielnym i potężnym” (Ps 24,8-10), jest On tym, dla którego „nie ma nic niemożliwego” (Łk 1,37). Jego wszechmoc jest powszechna, tajemnicza. Bóg okazuje ją stwarzając świat z niczego i człowieka z miłości, lecz przede wszystkim we Wcieleniu i Zmartwychwstaniu swojego Syna, w darze synowskiej adopcji i w przebaczeniu grzechów. Dlatego Kościół kieruje swoją modlitwę do „wszechmogącego i wiecznego Boga” (*Omnipotens sempiternus Deus...*).

51. Dlaczego tak ważna jest prawda o stworzeniu: „Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię” (Rdz 1,1)? 279-289, 315

Ponieważ stworzenie jest podstawą wszystkich zbawczych zamysłów Boga; jest świadectwem Jego wszechmocnej miłości i mądrości; jest pierwszym krokiem w stronę urzeczywistnienia Przymierza Jedyne Boga z Jego ludem; jest początkiem historii zbawienia, osiągnącej punkt kulminacyjny w Chrystusie; jest odpowiedzią wiary chrześcijańskiej na podstawowe pytania, jakie stawiają sobie ludzie odnośnie do początku i celu naszego życia.

52. Kto stworzył świat? 290-292, 316

Chociaż dzieło stworzenia jest w sposób szczególny przypisywane Ojcu, jest również prawdą wiary, że Ojciec, Syn i Duch Święty są jedyną i niepodzielną zasadą stworzenia.

53. Dlaczego stworzony został świat? 293-294, 319

Świat został stworzony dla chwały Bożej; Bóg chciał w ten sposób ukazać swą miłość, dobroć i piękno. Celem ostatecznym stworzenia jest to, by Bóg, w Chrystusie, stał się „wszystkim we wszystkich” (1 Kor 15,28) dla swojej chwały i naszej szczęśliwości.

Albowiem chwałą Boga jest człowiek żyjący, a życiem człowieka jest oglądanie Boga (św. Ireneusz).

54. W jaki sposób Bóg stworzył świat? 295-301, 317-320

Bóg stworzył wszechświat w sposób wolny, według swojej mądrości i z miłości. Świat nie powstał w wyniku jakiejś konieczności, ślepego przeznaczenia czy przypadku. Bóg stworzył „z niczego” (*ex nihilo*: 2 Mch 7,28) świat uporządkowany i dobry, który przewyższa w sposób nieskończony. Bóg zachowuje i podtrzymuje stworzenie w istnieniu, pozwala mu działać

i prowadzi je do jego celu przez swojego Syna i Ducha Świętego.

55. Co oznacza Opatrzność Boża? 302-306, 321

Opatrzność Boża oznacza zrządzenia, przez które Bóg z miłością i mądrością prowadzi stworzenia do ich ostatecznej doskonałości, którą mają osiągnąć. Bóg jest niezależnym Władcą swego zamysłu. W jego realizacji posługuje się jednak również współudziałem stworzeń. Jednocześnie daje swoim stworzeniom godność samodzielnego działania, bycia przyczynami wzajemnie dla siebie.

56. W jaki sposób człowiek może współpracować z

Opatrznością Bożą? 307-308, 323 Bóg daje człowiekowi możliwość i żąda od niego, respektując jego wolność, aby przez swoje działania, przez swoje modlitwy, także przez swoje cierpienia współpracował z Nim w realizacji Jego zamysłu, pobudzając w sobie „chcenie i działanie zgodnie z Jego wolą” (Flp 2,13).

57. Jeśli Bóg jest wszechmocny i troszczy się o swoje stworzenia,

dlaczego istnieje zło? 309-310, 324, 400

Odpowiedzi na to tak bolesne jak tajemnicze pytanie udziela dopiero całość wiary

chrześcijańskiej. Bóg w żaden sposób, ani bezpośrednio, ani pośrednio, nie jest przyczyną zła.

On rozjaśnia tajemnicę zła przez swojego Syna, Jezusa Chrystusa, który umarł

i zmartwychwstał, by zwyciężyć to przeogromne zło moralne, którym jest

grzech ludzi,
źródło wszelkiego innego zła.

58. Dlaczego Bóg dopuszcza zło? 311-314, 324

Wiara daje nam pewność, że Bóg nie dopuściłby zła, gdyby jednocześnie nie potrafił wyprowadzić z niego dobra. Dokonał tego w sposób cudowny w związku ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa. Z największego zła moralnego, jakim było odrzucenie i zabicie Syna Bożego, Bóg wyprowadził największe dobro: uwielbienie Chrystusa i nasze Odkupienie.

Niebo i ziemia

59. Co Bóg stworzył? 325 -327

Pismo Święte mówi: „Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię” (Rdz 1,1). Kościół w swoim wyznaniu wiary stwierdza, że Bóg jest Stwórcą wszystkich rzeczy widzialnych

i niewidzialnych, wszystkich bytów duchowych i materialnych, to jest aniołów i świata widzialnego, a na końcu człowieka.

60. Kim są aniołowie? 328 -333, 350- 351

Aniołowie są stworzeniami czysto duchowymi, niecielesnymi, niewidzialnymi i nieśmiertelnymi, bytami osobowymi, posiadającymi rozum i wolę. Kontemplując nieustannie oblicze Boga, wielbią Go, służą Mu i są Jego wysłannikami w wypełnieniu zamysłu zbawienia wszystkich ludzi.

61. W jaki sposób aniołowie są obecni w życiu Kościoła? 334-336, 352

Kościół łączy się z aniołami w uwielbianiu Boga, wzywa ich wstawiennictwa i czci w liturgii pamięć niektórych z nich.

Każdy wierny ma anioła jako nauczyciela i pasterza prowadzącego przez życie (św. Bazyli Wielki).

62. Co mówi Pismo Święte o stworzeniu świata widzialnego? 337-344

Przez opowiadanie o „sześciu dniach” stwarzania Pismo Święte pozwala poznać wartość stworzenia i jego przeznaczenie dla chwały Bożej i dla dobra ludzi. Każda rzecz zawdzięcza swoje istnienie Bogu, od którego otrzymuje własną dobroć i doskonałość, własne prawa i własne miejsce we wszechświecie.

63. Jakie miejsce zajmuje człowiek w dziele stworzenia? 343-344, 353 Człowiek jest szczytem stworzenia, ponieważ, został stworzony na obraz i podobieństwo Boże.

64. Jaki rodzaj więzi istnieje między rzeczami stworzonymi? 342, 354

Między stworzeniami istnieje, chciana przez Boga, współzależność i hierarchia. Jednocześnie istnieje między nimi jedność i solidarność, ponieważ wszystkie stworzenia mają tego samego Stwórcę, są przez Niego kochane i skierowane ku Jego chwale. Poszanowanie praw wpisanych w stworzenie i związków wynikających z natury rzeczy jest zasadą mądrości

i podstawą moralności.

65. Jaki jest związek między dziełem stworzenia i dziełem Odkupienia? 345-349 Dzieło stworzenia osiąga swój szczyt w jeszcze większym dziele Odkupienia. Daje ono początek nowemu stworzeniu w Chrystusie, w którym wszystko odnajduje swój najpełniejszy sens i wypełnienie.

Człowiek

66. W jakim sensie człowiek został stworzony na „obraz Boży”? 355-358

Człowiek został stworzony na obraz Boży w tym sensie, że jest zdolny do poznania i pokochania, w sposób wolny, swego Stworzyciela. Jest on na ziemi jedynym stworzeniem, którego Bóg chciał ze względu na niego samego i tylko on jest wezwany do uczestniczenia w życiu Bożym przez poznanie i miłość. Ponieważ został stworzony na obraz Boży, posiada godność osoby: nie jest czymś, ale kimś, zdolny poznawać siebie, w sposób dobrowolny dawać siebie oraz tworzyć wspólnotę z Bogiem i z innymi osobami.

67. Dla jakiego celu Bóg stworzył człowieka? 358-359, 381

Bóg wszystko stworzył dla człowieka, ale on został stworzony, aby służyć Bogu, poznać i kochać Go oraz, by ofiarować Mu całe stworzenie jako wyraz wdzięczności na tym świecie, i by być podniesionym do życia z Bogiem w niebie. Tajemnica człowieka wyjaśnia się prawdziwie jedynie w tajemnicy Słowa Wcielonego. Jest on przeznaczony do odtwarzania obrazu Syna Bożego, który stał się człowiekiem - obrazem „Boga niewidzialnego” (Kol 1,15).

68. Dlaczego rodzaj ludzki stanowi jedność? 360-361

Dzięki wspólnemu początkowi w Bogu wszyscy ludzie tworzą jedność

rodzaju ludzkiego. Bóg bowiem „z jednego człowieka wywiódł cały rodzaj ludzki” (Dz 17,26). Wszyscy też ludzie mają jedynego Zbawiciela i wszyscy są wezwani do udziału w wiecznej szczęśliwości z Bogiem.

69. Jak dusza i ciało tworzą w człowieku jedność? 362-365, 382

Osoba ludzka jest równocześnie istotą cielesną i duchową. Duch i materia tworzą w człowieku jedną naturę. Jedność ciała i duszy jest tak głęboka, że dzięki duszy duchowej ciało utworzone z materii jest ciałem żywym i ludzkim, i uczestniczy w godności „obrazu Bożego”.

70. Kto daje duszę człowiekowi? 366-368, 382

Każda dusza duchowa jest bezpośrednio stworzona przez Boga nie jest ona dziełem rodziców -i jest nieśmiertelna. Nie ginie po jej oddzieleniu się od ciała w chwili śmierci i połączy się na nowo z ciałem w chwili ostatecznego zmartwychwstania.

71. Jaka relacja, w zamyśle Boga, istnieje między mężczyzną i kobietą? 369-373, 383 Mężczyzna i kobieta zostali stworzeni przez Boga w doskonałej równości jako osoby ludzkie, ale też w ich odrębnym byciu mężczyzną i kobietą. Bóg stworzył ich jedno dla drugiego, do wspólnoty osób. Razem są wezwani, łącząc się w małżeństwie w taki sposób, że stają się „jednym ciałem” (Rdz 2,24), do przekazywania życia ludzkiego i do władania ziemią jako „zarządcy” Boży.

72. Jaki był, według zamysłu Bożego, pierwotny stan człowieka? 374-379, 384 Bóg stwarzając mężczyznę i kobietę obdarował ich specjalnym uczestnictwem w życiu Bożym, w świętości i sprawiedliwości. Według zamysłu Bożego, człowiek nie musiał ani cierpieć, ani umierać. Ponadto panowała doskonała harmonia w człowieku, z sobą samym, harmonia między stworzeniem i Stwórcą, między mężczyzną i kobietą, jak również między pierwszą parą i całym stworzeniem.

Upadek

73. Jak rozumieć rzeczywistość grzechu? 385-389

Grzech jest obecny w historii człowieka. Rzeczywistość grzechu wyjaśnia się w pełni dopiero w świetle Objawienia Bożego, przede wszystkim w świetle Chrystusa, Zbawiciela wszystkich ludzi, który sprawił, że tam, gdzie wzmógł się grzech, jeszcze obficie rozlała się łaska.

74. Czym jest upadek aniołów? 391-395, 414

Pismo Święte i Tradycja Kościoła nauczają, że Szatan i inne złe duchy zostały stworzone przez Boga jako dobre z natury, ale same uczyniły się

złymi, ponieważ z wolnego i nieodwołalnego wyboru odrzuciły Boga i Jego Królestwo, dając w ten sposób początek piekłu. Usiłują one przyłączyć człowieka do swego buntu przeciw Bogu; lecz Bóg w Chrystusie potwierdza swoje pewne zwycięstwo nad Złym.

75. Na czym polega pierwszy grzech człowieka? 396-403, 415-417

Człowiek, kuszony przez diabła, pozwolił, by zamarło w jego sercu zaufanie do Stwórcy, i okazując Mu nieposłuszeństwo, chciał być „jak Bóg” (Rdz 3,5), ale poza Bogiem i nie według Boga. W ten sposób Adam i Ewa utracili natychmiast, dla siebie i dla wszystkich ludzi, łaskę pierwotnej świętości i sprawiedliwości.

76. Czym jest grzech pierworodny? 404, 419

Grzech pierworodny w nas jest stanem pozbawienia pierwotnej świętości i sprawiedliwości, w jakim wszyscy ludzie się rodzą. Jest grzechem „zaciągniętym”, a nie „popelnionym”; jest stanem związanym z urodzeniem, a nie osobistym aktem. Przez jedność rodzaju ludzkiego jest on przekazywany wszystkim potomkom Adama wraz z naturą ludzką „przez zrodzenie, a nie przez naśladowanie”. To przekazywanie jest tajemnicą, której nie możemy w pełni zrozumieć.

77. Jakie są inne konsekwencje grzechu pierworodnego? 405-409, 418 Na skutek grzechu pierworodnego natura ludzka nie jest całkowicie zepsuta: jest zraniona w swoich siłach naturalnych, poddana niewiedzy, cierpieniu i władzy śmierci oraz skłonna do grzechu. Ta skłonność do zła jest nazywaną *apoządliwością*.

78. Co uczynił Bóg po popełnieniu pierwszego grzechu? 410-412, 420 Po pierwszym grzechu świat został zalany grzechami, lecz Bóg nie opuścił człowieka, lecz przeciwnie, zapowiedział mu wtajemniczy sposób w „Protoewangelii” (Rdz 3,13) – zwycięstwo nad złem oraz podniesienie go z upadku, jest to pierwsza zapowiedz Mesjasza Odkupiciela. Z tej racji upadek pierwszych ludzi nazywany jest *niekiedyszczęśliwą winą, skoro ją zgładził tak wielki Odkupiciel* (Liturgia Wigilii Paschalnej).

Rozdział drugi: WIERZĘ W JEZUSA CHRYSTUSA, SYNA BOŻEGO JEDNORODZONEGO s.637

„I w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedynego, Pana naszego” s.638

„Jezus Chrystus począł się z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Panny” s.638 „Jezus Chrystus umęczon pod Ponckim

Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion" s.642 „Jezus Chrystus zstąpił do piekieł, trzeciego dnia zmartwychwstał" s.644 „Jezus wstąpił do nieba, siedzi po prawicy Boga, Ojca wszechmogącego" s.645 „Stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych" s.645

Rozdział drugi

WIERZĘ W JEZUSA CHRYSTUSA, SYNA BOŻEGO JEDNORODZONEGO

79. Czym jest Dobra Nowina głoszona człowiekowi? 422-424

Jest ona zwiastowaniem Jezusa Chrystusa, „Syna Boga żywego" (Mt 16,16), umarłego i zmartwychwstałego. W czasach króla Heroda i cezara Augusta Bóg wypełnił obietnice dane Abrahamowi i jego potomstwu, posyłając „Syna swego, zrodzonego z niewiasty, zrodzonego pod Prawem, aby wykupił tych, którzy podlegali Prawu, abyśmy mogli otrzymać przybrane synostwo" (Ga 4,4-3).

80. W jaki sposób rozpowszechnia się Dobra Nowina? 425-429

Od początku pierwsi uczniowie zapalali pragnieniem głoszenia Jezusa Chrystusa, aby doprowadzić ludzi do wiary w Niego. Także dzisiaj, z tego przenikniętego miłością poznania Chrystusa, rodzi się pragnienie ewangelizacji i katechizacji, to jest nauczania o Chrystusie, odkrywania w Osobie Chrystusa całego odwiecznego zamysłu Bożego, doprowadzenia ludzkości do komunii z Jezusem.

„I W JEZUSA CHRYSTUSA, SYNA JEGO JEDYNEGO, PANA NASZEGO"

81. Co oznacza imię „Jezus"? 430-435, 452

Imię „Jezus", nadane przez anioła w chwili Zwiastowania, oznacza „Bóg zbawia". Wyraża ono zarówno Jego tożsamość, jak i posłanie: „On bowiem zbawi swój lud od jego grzechów" (Mt 1,21). Św. Piotr stwierdza, że „nie dano ludziom pod niebem żadnego innego imienia, w którym moglibyśmy być zbawieni" (Dz 4,12).

82. Dlaczego Jezus został nazwany „Chrystusem"? 436-440, 453

„Chrystus" po grecku, „Mesjasz" po hebrajsku, oznacza „namaszczony". Jezus jest

Chrystusem, ponieważ został poświęcony przez Boga i namaszczony Duchem Świętym dla urzeczywistnienia odkupieńczej misji. Jest Mesjaszem oczekiwanym przez Izraela, posłanym

na świat przez Ojca. Jezus przyjął tytuł Mesjasza, odsłaniając prawdziwą jego treść: „który z nieba zstąpił” (J 3,13), ukrzyżowany, potem zmartwychwstały, jest On cierpiącym Sługą, aby „dać swoje życie na okup za wielu” (Mt 20,28). Od słowa *Chrystus* pochodzi nazwa *chrześcijaństwo*.

83. W jakim sensie Jezus jest „Jednorodzonem Synem

Bożym”? 441-445, 454 Jest nim w sensie jedynym i doskonałym. W chwili Chrztu Przemienienia głos Ojca określa Go jako swego „Syna umiłowanego”. Sam Jezus przedstawiając siebie jako Syna, który zna Ojca (por. Mt 11,27), potwierdza swoją jedyną i wieczną relację do Boga, swego Ojca. On jest jedynym Synem Ojca (1 J 2,23), drugą Osobą Trójcy Świętej. Stanowiło to centrum przepowiadania apostołskiego: Apostołowie mogli oglądać „Jego chwałę, chwałę, jaką Jednorodzony otrzymuje od Ojca” (J 1,14).

84. Co oznacza tytuł „Pana”? 446-451, 455

Imię „Pan” oznacza w Biblii Boskie panowanie. Jezus przypisuje sobie ten tytuł i objawia swoją Boską najwyższą władzę przez znaki swego panowania nad naturą, nad chorobami, nad demonami, nad grzechem i śmiercią, przede wszystkim w Zmartwychwstaniu. Pierwsze wyznania wiary Kościoła stwierdzają, że moc, cześć i chwała należne Bogu Ojcu przysługują także Jezusowi: Bóg „darował Mu imię ponad wszelkie imię” (Flp 2,9). Jest On Panem świata i historii; wyłącznie Jemu człowiek może w sposób absolutny poddać swą osobistą wolność.

„JEZUS CHRYSZTUS POCZAŁ SIĘ Z DUCHA ŚWIĘTEGO, NARODZIŁ SIĘ Z MARYI PANNY”

85. Dlaczego Syn Boży stał się człowiekiem? 456-460

Syn Boży przyjął ciało z Maryi Dziewicy za sprawą Ducha Świętego dla nas ludzi i dla naszego zbawienia, to znaczy: aby nas grzeszników pojednać z Bogiem; abyśmy poznali Jego nieskończoną miłość; by być dla nas wzorem świętości; by uczynić nas „uczestnikami Boskiej natury” (2 P 1,4).

86. Co oznacza słowo „Wcielenie”? 461-463, 483

Kościół nazywa „Wcieleniem” przedziwną tajemnicę zjednoczenia natury Boskiej i natury ludzkiej w jednej Boskiej Osobie Słowa. Aby urzeczywistnić nasze zbawienie, Syn Boży stał się „ciałem” (J 1,14), prawdziwym człowiekiem. Wiara w prawdziwe Wcielenie Syna Bożego jest znakiem wyróżniającym wiarę chrześcijańską.

87. Co oznacza, że Jezus Chrystus jest prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem? 464-467, 469

Jezus jest niepodzielnie prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem w jedności swojej

Osoby Boskiej. Jest On Synem Bożym, który „zrodzony, a nie stworzony, współistotny

Ojcu" stał się prawdziwie człowiekiem, naszym bratem, nie przestając przez to być Bogiem, naszym Panem.

88. Czego naucza w tej sprawie sobór powszechny w

Chalcedonie (rok 451)? 467 Sobór Chalcedoński naucza, „że jest jeden i ten sam Syn, nasz Pan Jezus Chrystus, doskonały w Bóstwie i doskonały w człowieczeństwie, prawdziwy Bóg i prawdziwy człowiek, złożony z duszy rozumnej i z ciała, współistotny Ojcu co do Bóstwa, współistotny nam co do człowieczeństwa, „we wszystkim... z wyjątkiem grzechu" (Hbr 4,15). Przed wiekami zrodzony z Ojca jako Bóg, w ostatnich czasach narodził się dla nas i dla naszego zbawienia jako człowiek z Maryi Dziewicy, Bożej Rodzicielki".

89. W jaki sposób Kościół wyznaje tajemnicę Wcielenia? 464-

469, 479-481 Wyznaje ją twierdząc, że Jezus Chrystus jest prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem, ma dwie natury, Boską i ludzką, nie pomieszane, ale zjednoczone w jednej Osobie Syna Bożego. Wszystko w człowieczeństwie Jezusa cuda, cierpienia, śmierć powinno więc być przypisywane Jego Osobie Boskiej, która działa przez przyjętą ludzką naturę.

O Synu Jedynym i Słowo Boga, będąc nieśmiertelny, raczyłeś dla naszego zbawienia przyjąć ciało ze Świętej Bożej Rodzicielki i zawsze Dziewicy Maryi. (...) Który jesteś Jednym z Trójcy Świętej, uwielbiony z Ojcem i Duchem Świętym, zbaw nasi (Liturgia bizantyjska św. Jana Chryzostoma).

90. Czy Syn Boży, stawszy się człowiekiem, ma duszę ludzką wyposażoną w ludzkie poznanie? 470-474, 482

Syn Boży przyjął duszę ludzką wyposażoną w prawdziwe ludzkie poznanie. Swoją ludzką inteligencją Jezus poznawał wiele rzeczy w sposób doświadczalny. Lecz także jako człowiek Syn Boży posiadał wewnętrzne i bezpośrednie poznanie Boga, swego Ojca. Posiadał zdolność przenikania myśli ukrytych w ludzkich sercach, jak i pełną znajomość wiecznych zamysłów, które przyszedł objawić.

91. W jaki sposób współdziałały z sobą dwie wole Słowa Wcielonego? 475, 482 Chrystus posiada dwie wole: wolę Boską i wolę ludzką. W czasie swojego ziemskiego życia Syn Boży chciał po ludzku tego wszystkiego, co w sposób Boski razem z Ojcem i Duchem Świętym zdecydował dla naszego zbawienia. Ludzka wola Chrystusa idzie za wolą Bożą, nie sprzeciwiając się jej ani nie opierając, ale jej się podporządkowując.

92. Czy Chrystus miał prawdziwe ludzkie ciało? 476-477 Chrystus przyjął prawdziwe ludzkie ciało, dzięki czemu Bóg niewidzialny stał się widzialny. Z tej racji Chrystus może być ukazwany i otaczany kultem na świętych obrazach.

93. Co przedstawia Serce Jezusa? 478 Jezus poznał i umiłował nas wszystkich ludzkim sercem. Z tego powodu Jego Serce przebite za nasze grzechy i dla naszego zbawienia jest uważane za wyjątkowy symbol tej miłości, którą miłuje Ojca i wszystkich ludzi.

94. Co oznacza wyrażenie: „począł się z Ducha Świętego”? 484-486 Oznacza, że Dziewica Maryja poczęła wiecznego Syna Ojca w swym łonie za sprawą Ducha Świętego i bez udziału człowieka: „Duch Święty zstąpi na Ciebie” (Łk 1,35) powiedział anioł w Zwiastowaniu.

95. „... .narodził się z Maryi Dziewicy”: dlaczego Maryja jest prawdziwie Matką Bożą? 495, 509 Maryja jest prawdziwie *Matką Bożą*, ponieważ jest Matką Jezusa. Istotnie, Ten, którego poczęła jako człowieka z Ducha Świętego i który prawdziwie stał się Jej Synem, jest wiecznym Synem Boga Ojca. Jest samym Bogiem.

96. Co oznacza „Niepokalane Poczęcie”? 487-492, 508 Bóg odwiecznie wybrał na Matkę swego Syna Maryję: aby mogła wypełnić tę misję, została odkupiona od swego poczęcia, To oznacza, że przez łaskę i na mocy przewidzianych zasług Jezusa Chrystusa, Maryja została zachowana od wszelkiej zmazy grzechu pierwotnego od pierwszej chwili swego poczęcia.

97. Jak współpracowała Maryja w zbawczym zamyśle Boga? 493-494, 508-511 Dzięki łasce Bożej Maryja przez całe życie pozostała wolna od wszelkiego grzechu osobistego. Jest „pełną łaski” (Łk 1,28), „Cała Święta”. Na zapowiedź anioła, że porodzi „Syna Najwyższego” (Łk

1,32), Maryja odpowiedziała dobrowolnie „posłuszeństwem wiary” (Rz 1,5). Przyjmując całym sercem Bożą wolę zbawienia, oddała się całkowicie osobie i dziełu swego Syna.

98. Co oznacza dziewicze poczęcie Jezusa? 496-498, 503

Oznacza, że Jezus został poczęty w łonie Maryi jedynie przez moc Ducha Świętego, bez udziału człowieka. Jest naturalnym Synem Ojca przez Bóstwo i naturalnym Synem Maryi przez człowieczeństwo, właściwym Synem Bożym w obydwu naturach i w jednej Boskiej Osobie.

99. W jakim sensie Maryja jest „zawsze Dziewicą”? 499-507, 510-511

Maryja „pozostała Dziewicą, poczynając swego Syna, Dziewicą, rodząc Syna, Dziewicą jako brzemienna, Dziewicą jako karmiąca własną piersią, zawsze Dziewicą” (św. Augustyn). Gdy Ewangelie mówią o „braciach i siostrach Jezusa”, chodzi o bliskich krewnych Jezusa, według wyrażenia stosowanego w Piśmie Świętym.

100. W jaki sposób macierzyństwo duchowe Maryi jest

powszechne? 501-507, 511 Maryja zrodziła Syna, Jezusa, ale w Nim Jej macierzyństwo duchowe rozciąga się na wszystkich ludzi, których Jezus przyszedł zbawić. Przez swoje posłuszeństwo stała się nową Ewą, Matką żyjących, która w macierzyńskiej miłości współdziałała w ich zrodzeniu i wychowaniu w porządku łaski. Dziewica i Matka, Maryja jest figurą i najdoskonalszą realizacją Kościoła.

101. W jakim sensie całe życie Chrystusa jest misterium? 512-

521, 561-562 Całe życie Chrystusa było Objawieniem: to, co było widzialne w ziemskim życiu Jezusa, prowadziło do niewidzialnego *misterium Jego synostwa Bożego*: „Kto Mnie zobaczył, zobaczył także i Ojca” (J 14,9). Ponadto, jeśli nawet zbawienie przyszło do nas przez Krzyż i Zmartwychwstanie, całe życie Chrystusa było *misterium Odkupienia*, ponieważ wszystko, co Jezus uczynił, powiedział i wycierpiał miało na celu przywrócenie człowieka upadłego do jego pierwotnego powołania dziecka Bożego.

102. Jakie były przygotowania do *misteriów* Jezusa? 522-524

Bóg przygotowywał przyjście Syna Bożego w ciągu wieków. Kościół aktualizuje to oczekiwanie celebrując liturgię Adwentu. Oprócz mrocznego oczekiwania w sercach pogan, Bóg przygotowywał przyjście swojego Syna przez Stare Przymierze, aż do *Jana Chrzciciela*, ostatniego i największego z proroków.

103. Czego naucza Ewangelia o *misteriach* narodzenia i dziecięctwa Jezusa? 525-530, 563-564

NaBoże Narodzenie chwala nieba objawia się w słabości dziecka; *obrzezanie* Jezusa jest znakiem włączenia Go do ludu izraelskiego i figurą naszego chrztu; *Objawienie (Epifania)* jest ukazaniem się Jezusa jako Mesjasza Izraela wszystkim narodom; w *Ofiarowaniu* w *świętyni* wraz z Symeonem i Anną cały oczekujący Izrael wychodzi na *spotkanie* swego Zbawcy; *ucieczka do Egiptu* i rzeź niewiniątek zwiastują, że całe życie Chrystusa będzie naznaczone prześladowaniem; Jego *powrót z Egiptu* przypomina wydarzenia Wyjścia i przedstawia Jezusa jako ostatecznego wyzwoliciela.

104. Jaką naukę przekazuje nam ukryte życie Jezusa w Nazarecie? 533-534, 564 Podczas *życia ukrytego* w Nazarecie Jezus dzielił sytuację większości ludzi. Pozwala ono każdemu człowiekowi jednoczyć się z Chrystusem poprzez najbardziej zwyczajne drogi życia, wypełnione modlitwą, prostotą, pracą, życia rodzinnego. Poddanie się swojej Matce, Maryi, i Józefowi, domniemanemu ojcu, jest obrazem Jego synowskiego posłuszeństwa Ojcu Niebieskiemu. Maryja i Józef przyjmują w wierze tajemnicę Jezusa, nie zawsze ją pojmując.

105. Dlaczego Jezus przyjmuje od Jana „chrzest nawrócenia dla odpuszczenia grzechów” (Łk 3,3)? 535-537, 565

Aby dać początek swemu życiu publicznemu i uprzedzić „chrzest” swojej krwawej śmierci: On, który jest „Barankiem Bożym, który gładzi grzech świata” (J 1,29), sam będąc bez grzechu, pozwala zaliczyć się do grzeszników. Ojciec ogłasza: „Ten jest mój Syn umiłowany” (Mt 3,17) i Duch przychodzi „spocząć” na Nim. Chrzest Jezusa jest figurą naszego chrztu.

106. Co objawia kuszenie Jezusa na pustyni? 538-540, 566

Sceny kuszenia Jezusa na pustyni odtwarzają w sobie kuszenie Adama w raju oraz Izraela na pustyni. Szatan wystawia na próbę posłuszeństwo Jezusa wobec misji powierzonej Mu przez Ojca. Chrystus, nowy Adam, pozostaje wierny, a Jego zwycięstwouprzedza zwycięstwo męki, w której okazał najwyższe posłuszeństwo swojej synowskiej miłości do Ojca.

107. Kto jest zaproszony do uczestnictwa w Królestwie Bożym, głoszonym i urzeczywistnionym przez Jezusa? 541-546, 567

Jezus zaprasza wszystkich ludzi do uczestnictwa w Królestwie Bożym.

Nawet największy grzesznik jest wezwany, aby się nawrócił i przyjął bezgraniczne miłosierdzie Ojca. Królestwo należy już tu na ziemi do tych, którzy je przyjmują pokornym sercem. To im objawione są Jego misteria.

108. Dlaczego Jezus objawia Królestwo przez znaki i cuda?

547-550, 567 Słowom Jezusa towarzyszą liczne znaki i cuda, które ukazują, że Królestwo jest obecne w Nim, w Mesjaszu. Wyzwalając niektórych ludzi od ziemskich dolegliwości, nie przyszedł On po to, aby usunąć wszelkie cierpienia na ziemi, ale by wyzwolić ludzi od największej niewoli grzechu. Wyrzucanie złych duchów uprzedza zwycięstwo Jezusa na krzyżu nad „władcą tego świata” (J 12,31).

109. Jaką władzę w Królestwie przekaze Jezus swoim

Apostołom? 551-553, 567 Jezus wybiera *Dwunastu*, przyszlých świadków swego zmartwychwstania, aby byli razem z Nim i uczestniczyli w Jego posłaniu. Dał im udział w swojej władzy, aby nauczali, odpuszczali grzechy, budowali Kościół i rządzili nim. W tym kolegium Piotr otrzymuje „klucze Królestwa” (Mt 16,19) i zajmuje pierwsze miejsce, z misją strzeżenia wiary i utwierdzania w niej braci.

110. Jakie znaczenie ma Przemienienie Jezusa? 554-556, 568

W Przemienieniu ukazała się przede wszystkim Trójca Święta: „Ojciec w głosie, Syn jako człowiek, Duch w świetlistym obłoku” (św. Tomasz z Akwinu). Rozprawiając z Mojżeszem

i Eliaszem o swoim „odejściu” (Łk 9,31), Jezus wskazuje, że aby „wejść do swej chwały” (Łk 24,26), musi przejść przez krzyż w Jerozolimie, zapowiada swoje zmartwychwstanie i daje nam przedsmak Jego chwalebного przyjscia, kiedy to „przekształci nasze ciało ponizone na podobne do swego chwalebного ciała” (Flp 3,21).

Przemieniłeś się na górze, a Twoi uczniowie, na ile byli do tego zdolni, kontemplowali Twoją chwałę. Chryste Boże, by gdy zobaczą Cię na krzyżu, zrozumieli, że Twoja męka była dobrowolna, i aby głosili światu, że Ty prawdziwie jesteś promieniowaniem Ojca (Liturgia bizantyjska).

111. Jak odbył się mesjański wjazd Jezusa do Jerozolimy? 557-560, 569 570

W oznaczonym czasie Jezus postanowił udać się do Jerozolimy, aby tam cierpieć, umrzeć i zmartwychwstać. Jako Król-Mesjasz, zwiastujący nadejście Królestwa, wjeżdża do miasta na osiołku. Witają go dzieci, których wołanie podejmuje Kościół w

Eucharystii na *Sanctus*:

„Błogosławiony Ten, który przychodzi w imię Pańskie" (Mt 21,9).

Uroczystą celebracją tego

wydarzenia w Niedzielę Palmową liturgia Kościoła rozpoczyna Wielki Tydzień.

„JEZUS CHRYSZTUS UMĘCZON POD PONCKIM PIŁATEM, UKRZYŻOWAN, UMARŁ I POGRZEBION"

112. Jakie znaczenie ma Misterium Paschalne Jezusa? 571-573

Misterium Paschalne Jezusa, które obejmuje Jego mękę, śmierć, zmartwychwstanie i uwielbienie, znajduje się w centrum wiary chrześcijańskiej, ponieważ zbawczy zamysł Boga wypełnił się raz na zawsze przez odkupieńczą śmierć Jego Syna Jezusa Chrystusa.

113. Za jakie oskarżenia Jezus został skazany? 574-576

Niektórzy przywódcy Izraela oskarżyli Jezusa o działanie przeciw Prawu, przeciw Świątyni Jerozolimskiej, w sposób szczególny o występowanie przeciw wierze w jedyne Boga, ponieważ sam siebie nazywał Synem Bożym. Dlatego przekazali Go Piłatowi, aby Go skazał na śmierć.

114. Jak Jezus zachowywał się wobec Prawa Izraela? 577-582, 592

Jezus nie zniósł Prawa danego Mojżeszowi przez Boga na Synaju, ale je wypełnił, objawiając jego ostateczny sens. Jest Boskim Prawodawcą, który wypełnia to Prawo w sposób doskonały. Ponadto On, wierny Sługa, swoją ofiarą na krzyżu wynagrodził popełnione przeciw niemu wykroczenia, ponieważ poniósł śmierć „dla odkupienia przestępstw, popełnionych za pierwszego przymierza" (Hbr 9,15).

115. Jaka była postawa Jezusa wobec Świątyni Jerozolimskiej? 583-586, 593

Jezus był oskarżony o wrogi nastawienie do Świątyni. Niemniej okazywał jej głęboki szacunek, ponieważ uważał ją za mieszkanie swego Ojca (por. J 2,16), i wygłosił w niej znaczną część swej nauki. Ale zapowiedział, w związku ze swoją śmiercią, także jej zburzenie, przedstawiając siebie jako ostateczne mieszkanie Boga wśród ludzi.

116. Czy Jezus sprzeciwiał się wierze Izraela w Boga Jedyne i Zbawiciela? 587-591, 594

Jezus nigdy nie kwestionował wiary w jedyne Boga, nawet wtedy, gdy dokonywał czynów świadczących, że są dziełem Bożym: odpuszczenie grzechów. Domaganie się Jezusa wiary w Niego ze względu na dzieła Ojca, jakie wypełniał, i wymaganie

nawrócenia wobec zdumiewającego wypełnienia się obietnic, pozwalają zrozumieć tragiczną pogardę Sanhedrynu, który uznawał, że Jezus zasługiwał na śmierć jako bluźnierca.

117. Kto jest odpowiedzialny za śmierć Jezusa? 595-598

Nie można przypisywać odpowiedzialności za śmierć Jezusa wszystkim wówczas żyjącym Żydom w Jerozolimie, a tym bardziej rozciągać tę odpowiedzialność na innych Żydów w czasie i przestrzeni. Każdy poszczególny grzesznik, to jest każdy człowiek, jest w rzeczywistości sprawcą i jakby narzędziem wszystkich mąk, które wycierpiał Boski Odkupiciel. W większym jeszcze stopniu winni są ci, przede wszystkim chrześcijanie, którzy nadal popadają w grzechy i znajdują upodobanie w wadach.

118. Dlaczego śmierć Jezusa należy do Bożego zamysłu zbawienia? 599-605, 619 Aby pojednać z sobą wszystkich ludzi upadłych i poddanych śmierci z powodu grzechu, Bóg z życzliwej miłości posłał swego Syna, aby poniósł śmierć za nasze grzechy. Zapowiedziana w Starym Testamencie, w szczególności jako wypełnienie proroctwa o ofierze cierpiącego Sługi, odkupieńcza śmierć Jezusa dokonała się „zgodnie z Pismem”.

119. W jaki sposób Chrystus ofiarował siebie samego Ojcu? 606-609, 620 Pragnienie wypełnienia zamysłu miłości odkupieńczej Ojca ożywia całe życie Jezusa. Jego posłaniem jest „służyć i dać swoje życie na okup za wielu” (Mk 10,45), aby w ten sposób całą ludzkość pojednać z Bogiem. Jego cierpienie i śmierć ukazują, jak człowieczeństwo Jezusa stało się wolnym i doskonałym narzędziem Jego Boskiej miłości, która pragnie zbawienia ludzi.

120. Jak wyraziło się podczas Ostatniej Wieczerzy ofiarowanie Jezusa? 610-611, 621 Podczas Ostatniej Wieczerzy, spożywanej z Apostołami, w przeddzień swej męki, Jezus uprzedził dobrowolne ofiarowanie swego życia: „To jest Ciało moje, które za was będzie wydane” (Łk 22,19), „To jest moja krew Przymierza, która za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów” (Mt 26,28). Ustanowił w owej chwili Eucharystię, która będzie „pamiętką” (1 Kor 11,25) Jego ofiary, a swoich Apostołów jako kapłanów Nowego Przymierza.

121. Co wydarzyło się podczas agonii w Getsemani? 612 Mimo przerażenia, które śmierć wywołuje w całkowicie świętej ludzkiej naturze Tego, który jest „Dawcą życia” (Dz 3,15), Jezus zgadza się w

swojej ludzkiej woli, by wypełniła się wola Ojca: aby nas zbawić, zgadza się ponieść nasze grzechy w swoim ciele, „stawszy się posłusznym aż do śmierci” (Flp 2,8).

122. Jakie są skutki ofiary Chrystusa na krzyżu? 613-617, 622-623

Jezus dobrowolnie ofiarował swe życie w ekspiacyjnej ofierze, to jest przez swoje pełne posłuszeństwo aż do śmierci zadośćuczynił Ojcu za nasze grzechy. Ta miłość aż do końca (por. J 13,1) Syna Bożego dokonuje pojednania z Bogiem całej ludzkości. Ofiara paschalna Chrystusa wypełnia odkupienie ludzi w sposób jedyny, doskonały i ostateczny, przywraca komunie z Bogiem.

123. Dlaczego Jezus wzywa swoich uczniów do wzięcia swego krzyża? 618 Powołując swoich uczniów do „wzięcia swojego krzyża i naśladowania Go” (por. Mt 16,24), Jezus chce włączyć do swojej ofiary odkupieńczej tych, którzy pierwsi z niej korzystają.

124. W jakim stanie było ciało Jezusa, gdy było w grobie? 624-630 Jezus doświadczył prawdziwej śmierci i prawdziwego złożenia do grobu. Moc Boża zachowała Jego ciało przed zniszczeniem.

„JEZUS CHRYSZTUS ZSTĄPIŁ DO PIEKIEŁ, TRZECIEGO DNIA ZMARTWYCHWSTAŁ”

125. Co oznacza, że Jezus „zstąpił do piekieł”? 632-637

Krainazmarłych, do której zstąpił Chrystus po śmierci, nazwana przez Pismo Święte „piekłem” nie należy utożsamiać go z *piekłem* potępionych - oznacza los tych wszystkich zmarłych, zarówno sprawiedliwych, jak i złych, którzy zmarli przed Chrystusem. Zmarły Chrystus, w swojej duszy zjednoczonej z Jego Boską Osobą, dołączył w krainie zmarłych do sprawiedliwych, którzy czekali na Odkupiciela, aby dostąpić łaski oglądania Boga. Przez swoją śmierć dla nas zwyciężył śmierć i diabła, „który dzierżył władzę nad śmiercią” (Hbr 2,14), wyzwolił sprawiedliwych oczekujących na Zbawiciela i otworzył im bramy nieba.

126. Jakie miejsce w naszej wierze zajmuje Zmartwychwstanie Chrystusa? 631, 638 Zmartwychwstanie Jezusa jest kulminacyjną prawdą naszej wiary w Chrystusa i stanowi, tak samo jak Krzyż, istotną część Misterium Paschalnego.

127. Jakie „znaki” potwierdzają Zmartwychwstanie Jezusa? 639-644, 656-657 Oprócz tak istotnego znaku, jakim był pusty grób, Zmartwychwstanie Jezusa zostało potwierdzone przez niewiasty, które

pierwsze spotkały Jezusa i były pierwszymi zwiastunami tej nowiny dla samych Apostołów. Następnie Jezus „ukazał się Kefasowi [Piotrowi], a potem Dwunastu, później zjawił się więcej niż pięciuset braciom równocześnie" (1 Kor 15,5-6), i innym jeszcze. Apostołowie sami nie mogli wymyślić zmartwychwstania, ponieważ wydawało im się ono niemożliwe: sam Jezus wyrzucał im ich niewiarę.

128. Dlaczego Zmartwychwstanie jest jednocześnie wydarzeniem transcendentnym? 647, 656-657

Zmartwychwstanie jako wydarzenie historyczne, które można stwierdzić na podstawie pustego grobu i świadectw ludzi, którzy Zmartwychwstałego widzieli, pozostaje jednak przez to, że przekracza historię, w sercu tajemnicy wiary. Dlatego Chrystus Zmartwychwstały nie ukazuje się światu, ale swoim uczniom, którzy teraz będą dawać świadectwo o Nim przed ludem.

129. Jaki jest stan zmartwychwstałego człowieczeństwa Chrystusa? 645-646 Zmartwychwstanie Chrystusa nie było powrotem do życia ziemskiego. Zmartwychwstałe ciało, w którym się ukazuje, jest tym samym ciałem, które zostało ukrzyżowane i nosi ślady Jego męki, ale równocześnie uczestniczy w Boskim życiu w stanie chwały. Z tego powodu Jezus Zmartwychwstały jest całkowicie wolny w wyborze form ukazywania się swoim uczniom; może się ukazywać, jak i kiedy chce, i pod różnymi postaciami.

130. W jaki sposób Zmartwychwstanie jest dziełem Trójcy Świętej? 648-650 Zmartwychwstanie Chrystusa jest transcendentnym dziełem Boga. Działają w nim równocześnie trzy Osoby Boskie, według tego, co jest im właściwe: Bóg Ojciec ukazuje swą moc; Syn odzyskuje życie, które dobrowolnie ofiarował (por. J 10,17-18), a Duch Święty ożywia martwe człowieczeństwo Jezusa i powołuje je do chwalebego stanu.

131. Jaki jest sens i znaczenie zbawcze Zmartwychwstania? 651-655, 658 Zmartwychwstanie jest szczytem tajemnicy Wcielenia. Potwierdza prawdę o Boskości Jezusa, jak również stanowi potwierdzenie tegowszyskiego, co Chrystus czynił i czego nauczał, oraz wypełnia wszystkie Boskie zapowiedzi. Zmartwychwstały Pan, zwycięzca grzechu i śmierci, jest zasadą naszego usprawiedliwienia i naszego zmartwychwstania: udziela nam daru łaski przybrania za synów, które jest rzeczywistym uczestnictwem w życiu jedyne Boga; potem, przy końcu czasów, ożywi nasze ciało.

„JEZUS WSTĄPIŁ DO NIEBA, SIEDZI PO PRAWICY BOGA, OJCA WSZECHMOGĄCEGO”

132. Co przedstawia Wniebowstąpienie? 659-667

Po czterdziestu dniach, odkąd Jezus objawił się swoim Apostołom, gdy Jego chwała pozostawała jeszcze zakryta pod postacią zwyczajnego człowieczeństwa, Chrystus wstąpił do nieba i siedzi po prawicy Ojca. Jest Panem, który teraz w swoim człowieczeństwie w wiecznej chwale Syna Bożego rządzi i wstawia się nieustannie za nami u Ojca. Posyła nam swego Ducha i daje nam nadzieję, że pewnego dnia będziemy z Nim na wieki.

„STAMTĄD PRZYJDZIE SĄDZIĆ ŻYWYCH I UMARŁYCH”

133. Jak teraz króluje Pan Jezus? 668-674, 680

Pan wszechświata i historii, Głowa swego Kościoła, Chrystus uwielbiony pozostaje w sposób tajemniczy na ziemi, gdzie Jego królestwo jest już obecne jako załazek i zaczątek Kościoła. Pewnego dnia powróci w chwale, lecz nie znamy czasu. Dlatego żyjemy w czuwaniu, prosząc: „Przyjdź, Panie!” (Ap 22,20).

134. W jaki sposób dokona się chwalebne przyjście Chrystusa?

675-677, 680 Po ostatnim wstrząsie kosmicznym tego świata, który przemija, chwalebne przyjście Chrystusa urzeczywistni ostateczny triumf Boga w paruzji Chrystusa i w Sądzie Ostatecznym. W ten sposób zrealizuje się Królestwo Boże.

135. Jak Chrystus będzie sądzić żywych i umarłych? 678-679,

681-682 Chrystus będzie sądził na mocy prawa, które nabył jako Odkupiciel świata, który przyszedł zbawić ludzi. Zostanie wtedy ujawnione postępowanie każdego człowieka względem Boga i bliźniego oraz tajemnice serc. Każdy człowiek, według swoich uczynków, zostanie obdarowany życiem lub potępiony na wieczność. W ten sposób urzeczywistni się „miara wielkości według Pełni Chrystusa” (Ef 4,13), gdy Bóg będzie „wszystkim we wszystkich” (1 Kor 15,28).

Rozdział trzeci: WIERZĘ W DUCHA ŚWIĘTEGO s.646 „Wierzę w Ducha Świętego” s.646

„Wierzę w święty Kościół powszechny” s.648

Kościół w zamyśle Bożym s.648

Kościół: Lud Boży, Ciało Chrystusa, świątynia Ducha Świętego

s.648 Kościół jest jeden, święty, powszechny i apostołowski s.649

Wierni: hierarchia, świeccy, życie konsekrowane s.652

Komunia świętych s.654

Maryja Matka Chrystusa, Matka Kościoła s.654

„Wierzę w odpuszczenie grzechów" s.655

„Wierzę w ciała zmartwychwstanie" s.655

„Wierzę w życie wieczne" s.656

„Amen" s.657

Rozdział trzeci

WIERZĘ W DUCHA ŚWIĘTEGO

„WIERZE W DUCHA ŚWIĘTEGO"

136. Co chce powiedzieć Kościół, gdy wyznaje: „Wierzę w Ducha Świętego"? **683-686** Wierzyć w Ducha Świętego oznacza wyznawać, że Duch Święty jest jedną z Osób Trójcy Świętej, współistotny Ojcu i Synowi, i „z Ojcem i Synem wspólnie odbiera uwielbienie i chwałę". Duch został wysłany „do serc naszych" (Ga 4,6), abyśmy mogli otrzymać nowe życie dzieci Bożych.

137. Dlaczego posłanie Syna i Ducha Świętego jest wspólne i nierozdzielne? **687-691, 742-743**

W niepodzielnej Trójcy Świętej Syn i Duch Święty są odrębni, ale nierozdzielni. Od początku

aż do końca czasów, kiedy Ojciec posyła Syna, posyła zawsze swojego Ducha, który nas

jednoczy w wierze, abyśmy mogli jako przybrani synowie nazywać Boga „Ojcem" (Rz 8,15).

Duch Święty jest niewidzialny, lecz poznajemy Go poprzez Jego działanie, gdy objawia nam Syna i kiedy działa w Kościele.

138. Jakie są imiona i określenia Ducha Świętego? **691-693**

„Duch Święty" jest imieniem własnym trzeciej Osoby Trójcy Świętej.

Jezus nazywa Go

jeszcze: Parakletem (Pocieszycielem) i Duchem Prawdy. Nowy Testament nazywa Go także:

Duchem Chrystusa, Pana, Boga, Duchem chwały, obietnicy.

139. Jakie są symbole Ducha Świętego? **694-701**

Są liczne: *woda żywa*, która wypływa z boku Chrystusa ukrzyżowanego i nasycza ochrzczonych; *namaszczenie olejem*, które jest sakramentalnym znakiem bierzmowania; *ogień*, który przekształca wszystko, czego dotyczy; *obłok* - raziemny, raz świetlisty

-w którym objawia się chwała Boża; *włożenie rąk*, przez które udzielany jest dar Ducha Świętego; *gołębica*, która zstępuje na Chrystusa i spoczywa na Nim podczas chrztu.

140. Co oznacza, że Duch Święty „mówił przez proroków”? 687-688, 702-706, 743 Przez pojęcie *prorocy* rozumiemy tych wszystkich, których Duch Święty natchnął do mówienia w imieniu Boga. Duch Święty sprawia, że proroctwa Starego Testamentu w całej pełni wypełniają się w Chrystusie i objawia Jego tajemnicę w Nowym Testamencie.

141. Co sprawił Duch Święty w Janie Chrzcicielu? 717-720

Duch Święty napełnia Jana Chrzciciela, ostatniego proroka Starego Testamentu, którego posyła dla „przygotowania Panu ludu doskonałego” (Łk 1,17) i ogłoszenia przyjścia Chrystusa, Syna Bożego; nad którym ujrzy Ducha zstępującego i spoczywającego nad Nim, i który będzie chrzczył Duchem Świętym (por. J 1,33).

142. Jakie jest działanie Ducha Świętego w Maryi? 721-726, 744

Duch Święty wypełnia w Maryi wszystkie oczekiwania i przygotowania Starego Testamentu na przyjście Chrystusa. W sposób jedyny i wyjątkowy napełnia Ją łaską i sprawia, że Jej dziewictwo staje się płodne, aby mogła wydać na świat wcielonego Syna Bożego. Czyni Ją Matką „całego Chrystusa”, to jest Jezusa Głowy i Kościoła Jego Ciała. Maryja jest obecna wśród Dwunastu w dniu Pięćdziesiątnicy, kiedy Duch Święty zapoczątkuje „czasy ostateczne” wraz z ukazaniem się Kościoła.

143. Jaka relacja występuje między Duchem Świętym i Jezusem Chrystusem podczas Jego ziemskiej misji? 727-730, 745 746

Syn Boży od chwili swego Wcielenia jest konsekrowany w swoim człowieczeństwie na Chrystusa (Mesjasza) przez namaszczenie Duchem Świętym. On Go objawia w swoim nauczaniu, wypełniając obietnicę daną ojcom i posyła rodzącemu się Kościołowi, „tchnąć” na Apostołów po Zmartwychwstaniu.

144. Co zdarzyło się w dniu Pięćdziesiątnicy? 731-732, 738

Pięćdziesiąt dni po swoim Zmartwychwstaniu, w dniu Pięćdziesiątnicy, uwielbiony Jezus Chrystus wylewa obficie Ducha i objawia Go jako Osobę Boską; w tym dniu zostaje w pełni objawiona Trójca Święta. Posłanie Chrystusa i Ducha Świętego wypełnia się w Kościele, który jest posłany, aby głosić i upowszechniać misterium komunii Trójcy Świętej.

Widzieliśmy prawdziwe Światło, otrzymaliśmy Ducha niebieskiego, znaleźliśmy prawdziwą wiarę: wielbimy niepodzielną Trójcę, ponieważ nas zbawiła (Liturgia bizantyjska, Troparion z Nieszporów Pięćdziesiątnicy).

145. Czego dokonuje Duch Święty w Kościele? 733-741, 747

Duch Święty buduje, ożywia i uświęca Kościół: Duch Miłości przywraca ochrzczonym utracone przez grzech podobieństwo Boże i pozwala im żyć w Chrystusie, uczestniczyć w życiu Trójcy Świętej. Posyła ich, aby dawali świadectwo o Prawdzie Chrystusa i ustala

ich wzajemne funkcje, aby wszyscy przynosili „owoce Ducha” (por. Ga 5,22-23).

146. Jak działają Chrystus i Duch Święty w sercach wiernych? 738-741

Przez sakramenty Chrystus członkom swego Ciała udziela Ducha Świętego i łaskę Bożą, które przynoszą owoce *nowego życia* według Ducha. Wreszcie Duch Święty jest Nauczycielem modlitwy.

„WIERZĘ W ŚWIĘTY KOŚCIÓŁ POWSZECHNY” Kościół w zamyśle Bożym

147. Co oznacza słowo Kościół? 751-752, 777, 804

Kościół jest ludem, który Bóg zwołuje ze wszystkich krańców ziemi, aby utworzyć z nich wspólnotę tych wszystkich, którzy przez wiarę i Chrzest stają się dziećmi Bożymi, członkami Kościoła i świątynią Ducha Świętego.

148. Czy są inne nazwy i obrazy, którymi Biblia oznacza

Kościół? 753-757 W Piśmie Świętym znajdujemy liczne obrazy, powiązane z sobą, za pośrednictwem których ukazywana jest tajemnica Kościoła. Stary Testament preferuje obrazy powiązane z ideą *Ludu Bożego*; w Nowym Testamencie są to obrazy ukazujące Chrystusa jako „Głowę” tego Ludu, który jest Jego Ciałem, i nawiązują do życia pasterskiego (owczarnia, trzoda, owce), rolnictwa (rola uprawna, drzewo oliwne, winnica), budownictwa (mieszkanie, skała, świątynia), życia rodzinnego (oblubienica, matka, rodzina).

149. Jaki jest początek i wypełnienie Kościoła? 758-766, 778

Kościół znajduje swój początek i swoje wypełnienie w odwiecznym zamyśle Boga. Był przygotowany w Starym Przymierzu wraz z wybraniem Izraela jako ludu Bożego, będącym znakiem przyszłego zjednoczenia wszystkich narodów. Założony przez słowa i czyny Jezusa, został urzeczywistniony przede wszystkim za pośrednictwem Jego odkupieńczej

Męki i Jego Zmartwychwstania. Został następnie ukazany jako misterium zbawienia przez wylanie Ducha Świętego w dniu Pięćdziesiątnicy. Osiągnie swoje wypełnienie w chwale nieba jako zgromadzenie wszystkich odkupionych.

150. Jakie jest posłanie Kościoła? 767-769

Posłaniem Kościoła jest głoszenie i krzewienie wśród wszystkich narodów Królestwa Bożego zapoczątkowanego przez Jezusa Chrystusa. Stanowi tu na ziemi załączek oraz początek tego Królestwa.

151. W jakim sensie Kościół jest *misterium*? 770-773, 779

Kościół jest misterium o tyle, o ile w jego rzeczywistości widzialnej jest obecna i działająca rzeczywistość duchowa, Boska, którą można dostrzec jedynie oczami wiary.

152. Co oznacza, że Kościół jest powszechnym sakramentem zbawienia? 774-776, 780 Oznacza, że jest znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego.

Kościół: Lud Boży, Ciało Chrystusa, świątynia Ducha Świętego

153. Dlaczego Kościół jest Ludem Bożym? 781, 802-804

Kościół jest Ludem Bożym, ponieważ spodobało się Bogu uświęcać i zbawiać ludzi nie pojedynczo, lecz ustanowić ich jako lud, zgromadzony w jedności z Ojcem i Synem,

i Duchem Świętym.

154. Jakie są cechy charakterystyczne Ludu Bożego? 782

Lud Boży, którego członkami stajemy się przez wiarę w Chrystusa i chrzest, został *ustanowiony* przez Boga, *Zwierzchnikiem* (Głową) jest Jezus Chrystus, *udziałem* jego jest godność i wolność synów Bożych, jego *prawem* jest nowe przykazanie miłości, jest *posłany*, aby być solą ziemi i światłem świata, a jego *celem* jest Królestwo Boże, zapoczątkowane już na ziemi.

155. W jakim sensie Lud Boży uczestniczy w trzech funkcjach Chrystusa: Kapłana, Proroka i Króla? 783-786

Lud Boży uczestniczy w funkcji *kapłańskiej* Chrystusa, ponieważ ochrzczeni zostają konsekrowani przez Ducha Świętego dla składania ofiar duchowych; uczestniczy w *prorockiej* funkcji Chrystusa, gdy przez nadprzyrodzony zmysł wiary niezachwianie

trwa przy niej, pogłębia jej rozumienie i daje o niej świadectwo;
uczestniczy w *królewskiej*
funkcji Chrystusa przez służbę, naśladowując Jezusa Chrystusa, który jako
Król i Pan
wszechświata stał się sługą wszystkich, przede wszystkim ubogich i
cierpiących.

156. W jakim sensie Kościół jest Ciałem Chrystusa? 787-791, 805-806 Przez Ducha Świętego i Jego działanie w sakramentach, przede wszystkim w Eucharystii, Chrystus, który umarł i zmartwychwstał, tworzy wspólnotę wierzących jako swoje Ciało, Kościół. Jedność tego Ciała urzeczywistnia się w różnorodności członków i funkcji.

157. Kto jest Głową tego Ciała? 792-795, 807
Chrystus „jest Głową Ciała Kościoła” (Kol 1,18). Kościół żyje dzięki Niemu, w Nim i dla Niego. Chrystus i Kościół tworzą „całego Chrystusa” (św. Augustyn); „Głowa i członki są jakby jedną i tą samą osobą mistyczną” (św. Tomasz z Akwinu).

158. Dlaczego Kościół nazywany jest Oblubienicą Chrystusa? 796, 808

Ponieważ sam Pan wskazał na siebie jako na „Oblubienicę” (Mk 2,19), który umiłował Kościół, wiążąc się z nim wiecznym przymierzem. Wydał się dla niej (Kościola Oblubienicy), aby ją obmyć swoją krwią i „aby ją uświęcić” (Ef 5,26), oraz uczynić płodną Matką wszystkich dzieci Bożych. Podczas gdy termin „Ciało” uwypukla jedność „Głowy” z członkami Ciała, termin „Oblubienica” wskazuje na różnicę w relacji osobowej.

159. Dlaczego Kościół nazwany jest świątynią Ducha Świętego? 797-798, 809-810 Ponieważ Duch Święty mieszka w Ciele, którym jest Kościół: cały w jego Głowie i cały w poszczególnych członkach, i buduje Kościół w miłości przez słowo Boże, sakramenty, cnoty i charyzmaty.

Czym jest nasz duch, to znaczy nasza dusza, dla członków ciała, tym jest Duch Święty dla członków Chrystusa, dla Ciała Chrystusa, którym jest Kościół (św. Augustyn).

160. Czym są charyzmaty? 799-801

Charyzmaty są specjalnymi darami Ducha Świętego udzielonymi poszczególnym wiernym dla dobra ludzi, ze względu na potrzeby świata, w sposób szczególny w celu budowania Kościoła. Do pasterzy Kościoła należą rozeznawanie charyzmatów.

Kościół jest jeden, święty, powszechny i apostołski

161. Dlaczego Kościół jest jeden? 813-815, 866

Kościół jest jeden ze względu na swoje źródło: wzorem jest jedność w Trójcy Osób jednego Boga i Syna w Duchu Świętym; jest jeden ze względu na swego Założyciela i Zwierzchnika, Jezusa Chrystusa, który przywraca jedność wszystkich ludzi w jednym Ciele; jest jeden ze względu na swoją duszę, którym jest Duch Święty, jednoczący wszystkich wiernych w komunii z Chrystusem. Kościół wyznaje jedną wiarę, posiada wspólne celebrowanie sakramentów, jedną sukcesję apostołską, jedną wspólną nadzieję i ożywia go ta sama miłość.

162. Gdzie trwa jedyny Kościół Chrystusa? 816, 870

Kościół ten, ustanowiony i zorganizowany w tym świecie jako społeczność, trwa (*subsistit in*) w Kościele katolickim, rządzonego przez następcę Piotra oraz biskupów pozostających z nim w komunii. Jedynie za jego pośrednictwem można osiągnąć pełnię zbawczych środków, ponieważ Pan powierzył wszystkie dobra Nowego Przymierza Kolegium Apostołskiemu, któremu przewodzi Piotr.

163. Jak patrzeć na chrześcijan, którzy nie są katolikami? 817-819

W Kościołach i wspólnotach kościelnych, które odłączyły się od pełnej komunii z Kościołem katolickim, istnieją liczne pierwiastki uświęcenia i prawdy. Wszystkie te dobra pochodzą od Chrystusa i prowadzą do jedności katolickiej. Członkowie tych Kościołów i wspólnot są przez chrzest włączeni w Chrystusa: uważamy ich za braci.

164. Jak zaangażować się na rzecz przywrócenia jedności chrześcijan? 820-822, 866 Pragnienie ponownego odnalezienia jedności wszystkich chrześcijan jest darem Chrystusa i wezwaniem Ducha Świętego. Odnosi się to do całego Kościoła i dokonuje się przez nawrócenie serca, modlitwę, wzajemne poznanie braterskie, teologiczny dialog.

165. W jakim sensie Kościół jest święty? 823-829, 867

Kościół jest święty, ponieważ jego twórcą jest najświętszy Bóg; Chrystus wydał się na ofiarę, aby go uświęcić i uczynić go uświęcającym; Duch Święty ożywia go miłością. W nim została złożona cała pełnia zbawczych środków. Świętość jest powołaniem każdego członka Kościoła i stanowi cel każdej jego działalności. Kościół zalicza do swego grona Maryję Dziewicę i niezliczonych świętych jako wzory i orędowników. Świętość Kościoła jest źródłem uświęcenia swoich synów, którzy tutaj na ziemi

uznają się wszyscy za grzeszników, potrzebujących zawsze nawrócenia i oczyszczenia.

166. Dlaczego Kościół nazywamy *katolickim*? 330-831, 868

Kościół jest *katolicki*, to znaczy *powszechny*, ponieważ jest w nim obecny Chrystus. „Tam gdzie jest Jezus Chrystus, tam jest Kościół powszechny” (św. Ignacy Antiocheński). Kościół głosi całość wiary; nosi w sobie i rozdziela pełnię środków zbawienia; i jest posłany do wszystkich narodów, zwraca się do wszystkich ludzi i obejmuje wszystkie czasy i kultury.

167. Czy Kościół *partykularny* jest *katolicki*? 832-835

Każdy Kościół *partykularny* jest *katolicki* (to jest *diecezja*), złożony jest ze wspólnot chrześcijan, którzy pozostają w jedności wiary i sakramentów z ich biskupem, wyświęconym w sukcesji apostoelskiej, i z Kościołem rzymskim, „który przewodniczy w miłości” (św. Ignacy Antiocheński).

168. Kto należy do Kościoła *katolickiego*? 836-838

Do tej *katolickiej* jedności Ludu Bożego w różny sposób należą lub są do niej przyporządkowani wszyscy ludzie. Do Kościoła *katolickiego* wcieleni są w pełni ci, którzy mając Ducha Chrystusa, złączeni są więzami wyznania wiary, sakramentów, kościelnego zwierzchnictwa oraz komunii. Ludzie ochrzczeni, którzy nie urzeczywistniają w pełni takiej *katolickiej* jedności, trwają w jakiejś, choć niedoskonałej, wspólnocie z Kościołem *katolickim*.

169. Jaki jest stosunek Kościoła *katolickiego* do narodu

żydowskiego? 839-840 Kościół *katolicki* odkrywa swoją więź z narodem żydowskim w fakcie, że Bóg wybrał ten naród przed wszystkimi innymi do przyjęcia Jego Słowa. To do narodu żydowskiego „należą przybrane synostwo ichwała, przymierza i nadanie Prawa, pełnienie służby Bożej i obietnice. Do nich należą praojcowie, z nich również jest Chrystus według ciała” (Rz 9,4-5). W odróżnieniu od innych religii niechrześcijańskich wiara żydowska jest już odpowiedzią na Objawienie Boże w Starym Przymierzu.

170. Jaka jest więź Kościoła *katolickiego* z religiami

niechrześcijańskimi? 841-845 Jest przede wszystkim więzią pochodzenia i wspólnego celu rodzaju ludzkiego. Kościół *katolicki* uznaje, że to wszystko, co znajduje się dobrego i prawdziwego w innych religiach pochodzi od Boga, jest promieniowaniem Jego prawdy i może przygotować do przyjęcia Ewangelii oraz skłonić do poszukiwania jedności rodzaju ludzkiego w Kościele Chrystusa.

171. Co oznacza stwierdzenie: „Poza Kościołem nie ma zbawienia”? 846-848 Oznacza, że całe zbawienie pochodzi od Chrystusa-Głowy przez Kościół, który jest Jego Ciałem. Nie mogą zostać zbawieni tacy ludzie, którzy dobrze wiedząc, że Kościół został założony przez Boga za pośrednictwem Chrystusa jako konieczny do zbawienia, nie chcieliby ani do niego wejść, ani w nim wytrwać. Ci natomiast, którzy bez własnej winy nie znając Ewangelii Chrystusa i Jego Kościoła, szczerym sercem szukają jednak Boga, a Jego wolę poznają przez nakaz sumienia starają się pod wpływem łaski wypełniać w swoim postępowaniu, mogą osiągnąć wieczne zbawienie.

172. Dlaczego Kościół ma obowiązek głosić Ewangelię całemu światu? 849-851 Ponieważ Chrystus nakazał: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (Mt 28,19). Ten mandat misyjny Pana ma swoje ostateczne źródło w wiecznej miłości Boga, który posłał swego Syna i swego Ducha, ponieważ „pragnie, by wszyscy ludzie zostali zbawieni i doszli do poznania prawdy” (1 Tm 2,4).

173. W jaki sposób Kościół jest misyjny? 852-856 Prowadzony przez Ducha Świętego, Kościół trwa i na przestrzeni dziejów rozszerza posłannictwo samego Chrystusa. Chrześcijanie winni przeto głosić Dobrą Nowinę obwieszczoną przez Chrystusa, krocząc taką samą drogą, gotowi do poświęcenia siebie aż do śmierci.

174. Dlaczego Kościół jest apostołski? 857, 869 Kościół jest apostołski ze względu na swoje źródło, ponieważ został zbudowany na „fundamencie Apostołów” (Ef 2,20); ze względu na *nauczanie*, które jest takie samo, co nauczanie Apostołów; ze względu na swoją *strukturę*, ponieważ aż do powrotu Chrystusa -jest nauczany, uświęcany i prowadzony przez Apostołów dzięki tym, którzy są ich następcami, biskupami, w jedności z następcą Piotra.

175. Na czym polega misja Apostołów? 858-861 Słowo *Apostoł* znaczy posłany. Jezus jest Posłanym Ojca. Na początku swego posłania przywołał do siebie spośród swoich uczniów Dwunastu i ustanowił ich Apostołami, czyniąc ich wybranymi świadkami swego Zmartwychwstania i fundamentami swego Kościoła. Poleciał im kontynuować Jego własną misję: „Jak Ojciec Mnie posłał, tak i Ja was posyłam” (J 20,21) i obiecał, że pozostanie z nimi do skończenia świata.

176. Co to jest sukcesja apostołska? 861-865 Sukcesja apostołska jest przekazaniem, przez sakrament święceń, misji i

władzy Apostołów ich następcom, biskupom. Dzięki temu przekazaniu Kościół pozostaje w komunii wiary

i życia ze swoim początkiem. Jednocześnie w ciągu wieków, na rzecz rozszerzania się Królestwa Chrystusa po całej ziemi, wprowadza różne formy apostołstwa.

Wierni: hierarchia, świeccy, życie konsekrowane

177. Kim są wierni? 871-872, 934

Wiernymi są ci, którzy przez chrzest wszczępieni w Chrystusa, zostali ukonstytuowani Ludem Bożym. Stawszy się z tej racji, zgodnie z własną pozycją każdego, uczestnikami kapłańskiej, prorockiej i królewskiej misji Chrystusa, są powołani do wypełnienia powołania, jakie Bóg powierzył Kościołowi w świecie. Istnieje między nimi prawdziwa równość w ich godności dzieci Bożych.

178. W jaki sposób ukształtowany jest Lud Boży? 873

Z ustanowienia Bożego są w Kościele *święci szafarze*, którzy otrzymali sakrament kapłaństwa i tworzą hierarchię w Kościele. Pozostałych nazywa się *świeckimi*. Są także wierni, należący do jednej i do drugiej kategorii, którzy przez profesję rad ewangelicznych: czystości w celibacie, ubóstwa i posłuszeństwa, *poświęcają się* w sposób szczególny Bogu.

179. Dlaczego Chrystus ustanowił hierarchię w Kościele? 874-877, 935

Celem pasterzowania w Jego imieniu Ludowi Bożemu, Chrystus ustanowił w swoim Kościele hierarchię i wyposażył ją w świętą władzę. Tworzą ją święci szafarze: biskupi, prezbiterzy, diakoni. Dzięki sakramentowi kapłaństwa biskupi i prezbiterzy działają, w wykonywaniu swej posługi, w imieniu i w osobie Chrystusa Głowy; diakoni służą Ludowi Bożemu poprzez *diakonię* (służbę) słowu, liturgii i miłości.

180. W jaki sposób urzeczywistnia się charakter kolegialny w posłudze kościelnej? 877

Na przykładzie dwunastu Apostołów, razem wybranych i razem posłanych przez Chrystusa, jedność członków hierarchii kościelnej służy komunii wszystkich wiernych. Każdy biskup pełni swą posługę, jako członek Kolegium Biskupiego, w komunii z Papieżem, i wspólnie

z nim podziela troskę o Kościół powszechny. Kapłani zaś pełnią swoją posługę w ramach prezbiterium Kościoła partykularnego (diecezji) w łączności i pod kierunkiem swego biskupa.

181. Dlaczego posługa kościelna posiada także charakter osobowy? 878-880

Posługa kościelna posiada także charakter

osobowy, ponieważ na mocy sakramentu święceń każdy ponosi osobistą odpowiedzialność przed Chrystusem, który go posyła.

182. Jaka jest misja Papieża? 881-882, 936-937

Papież, Biskup Rzymu i następca św. Piotra, jest trwałym i widzialnym źródłem i fundamentem jedności Kościoła. Jest Zastępcą Chrystusa, Zwierzchnikiem Kolegium Biskupów i Pasterzem całego Kościoła, wobec którego ma, z ustanowienia Bożego, pełną, najwyższą, bezpośrednią i powszechną władzę.

183. Jakie jest zadanie Kolegium Biskupów? 883-885

Kolegium Biskupów, zawsze w łączności z Papieżem, posiada również najwyższą i pełną władzę nad całym Kościołem.

184. W jaki sposób biskupi wypełniają swoją misję nauczania? 886-890, 939

Biskupi, w łączności z Papieżem, jako autentyczni świadkowie wiary apostoelskiej, wyposażeni we władzę Chrystusa, mają obowiązek przepowiadania Ewangelii wszystkim w sposób wierny i autorytatywny. Przez nadprzyrodzony zmysł wiary Lud Boży trwa niezachwianie w wierze pod przewodnictwem żywego Urzędu Nauczycielskiego Kościoła.

185. Kiedy przysługuje nieomylność Urzędowi

Nauczycielskiemu Kościoła? 891 Nieomylność przysługuje Biskupowi Rzymu, jako najwyższemu pasterzowi i nauczycielowi Kościoła, lub Kolegium Biskupów w łączności z Papieżem, zgromadzonym na soborze powszechnym, gdy ogłaszają definitywnym aktem naukę dotyczącą wiary lub moralności, a także gdy Papież i biskupi, sprawując najwyższy Urząd Nauczycielski, przedkładają do wierzenia prawdy jako objawione przez Boga. Takie orzeczenia każdy wierny powinien przyjąć posłuszeństwem wiary.

186. W jaki sposób biskupi wykonują misję uświęcania? 893

Biskupi uświęcają Kościół, rozdzielając łaskę Chrystusa, przez posługę słowa i sakramentów, w szczególności przez sprawowanie Eucharystii, a także przez swoją modlitwę, swoim przykładem i przez swoją pracę.

187. W jaki sposób biskupi wykonują funkcję rządzenia? 894-896

Do każdego biskupa, jako członka Kolegium Biskupiego, należy troska o wszystkie Kościoły partykularne i cały Kościół, wspólnie z innymi biskupami zjednoczonymi wokół Papieża. Władza, którą biskup osobiście

sprawuje w powierzonym mu Kościele partykularnym, jest własna, zwyczajna i bezpośrednia, wykonywana jest w imieniu Chrystusa, Dobrego Pasterza, w jedności z całym Kościołem i pod przewodnictwem następcy Piotra.

188. Jakie jest powołanie wiernych świeckich? 897-900, 940

Zadaniem ludzi świeckich, z tytułu ich właściwego powołania, jest szukanie Królestwa Bożego przez zajmowanie się sprawami doczesnymi i kierowanie nimi po myśli Bożej. Urzeczywistniają w ten sposób swoje powołanie do świętości i do apostołstwa, skierowane do wszystkich ochrzczonych.

189. W jaki sposób wierni świeccy uczestniczą w misji

kapłańskiej Chrystusa? 901-903 Wierni świeccy uczestniczą w niej, gdy składają w ofierze, zwłaszcza w Eucharystii, swoje życie ze wszystkimi uczynkami, modlitwy i apostołskie przedsięwzięcia, życie rodzinne

i codzienną pracę, utrapienia życia; jeśli są znoszone cierpliwie i z odwagą ducha i ciała, stają się duchowymi ofiarami, miłymi Bogu przez Jezusa Chrystusa (por. 1 P, 2,5). W ten sposób, także wierni świeccy, poświęceni Chrystusowi i namaszczeni Duchem Świętym, ofiarują Bogu świat.

190. W jaki sposób wierni świeccy uczestniczą w misji

prorockiej Chrystusa? 904-907 Uczestniczą w niej, gdy w wierze przyjmują słowo Chrystusa i głoszą je światu przez świadectwo życia i słowo, przez 942 działalność ewangelizacyjną i katechezę. Ta działalność ewangelizacyjna nabiera szczególnej skuteczności przez to, że dokonuje się w zwykłych warunkach właściwych światu.

191. W jaki sposób uczestniczą w misji królewskiej? 908-913, 943

Wierni świeccy uczestniczą w misji królewskiej Chrystusa, ponieważ mają moc zwyciężania w sobie i w świecie panowania grzechu przez wyrzeczenie się siebie oraz przez świętość swego życia. Wykonują różne posługi w służbie wspólnoty kościelnej i przepajają wartościami moralnymi dzieła ludzi i instytucji społecznych.

192. Co to jest życie konsekrowane? 914-916, 944

Jest to stan życia uznany przez Kościół. Życie konsekrowane jest wolną odpowiedzią człowieka na szczególne wezwanie Chrystusa, dzięki któremu osoby konsekrowane poświęcają się całkowicie Bogu i dążą za natchnieniem Ducha Świętego do doskonałej miłości. Taka konsekracja charakteryzuje się praktykowaniem rad ewangelicznych.

193. Jaki jest udział życia konsekrowanego w misji Kościoła?

931-933, 945 Życie konsekrowane, poprzez pełne poświęcenie się Chrystusowi i braciom i dawanie świadectwa nadziei życia wiecznego, ma szczególny udział w misji Kościoła.

Komunia świętych

194. Co oznacza wyrażenie *komunia świętych*? 346-953, 960

Wyrażenie to oznacza przede wszystkim komunie wszystkich członków Kościoła w „rzeczach świętych” (*sancta*): w wierze, w sakramentach, w sposób szczególny w Eucharystii, w charyzmatkach i innych darach duchowych. U podstaw tej komunii leży miłość, która „nie szuka swego” (1 Kor 13,5), lecz nakłania wiernych, aby „wszystko mieli wspólne” (Dz 4,32), także swoje własne dobra materialne na użytek najbardziej potrzebujących.

195. Co jeszcze oznacza wyrażenie *komunia świętych*? 954-

959, 961-962 Wyrażenie to oznacza jeszcze komunie między osobami świętymi (*sancti*), to jest między tymi, którzy dzięki łasce zjednoczyli się z Chrystusem umarłym i zmartwychwstałym. Niektórzy są pielgrzymami na ziemi; inni, którzy odeszli z tego życia, poddawani są oczyszczeniu, wspierani przez nasze modlitwy; inni wreszcie zażywają chwały Bożej i wstawiają się za nami. Wszyscy razem stanowią jedną rodzinę w Chrystusie, Kościół, ku chwale Trójcy Przenajświętszej.

Maryja Matka Chrystusa, Matka Kościoła

196. W jakim sensie Błogosławiona Maryja Dziewica jest Matką

Kościół? 963-966, 973 Błogosławiona Maryja Dziewica jest Matką Kościoła w porządku łaski, ponieważ wydała na świat Jezusa, Syna Bożego, Głowę Ciała, którym jest Kościół. Jezus umierając na krzyżu oddał Ją jako matkę swojemu uczniowi tymi słowami: „Niewiasto, oto syn Twój” (J 19,27).

197. W jaki sposób Maryja wspomaga Kościół? 967-970

Po Wniebowstąpieniu swego Syna Maryja Dziewica wspierała swoimi modlitwami początki Kościoła. Wzięta do nieba, nie zaprzestała wstawiać się za swoimi dziećmi, lecz jest dla wszystkich wzorem wiary i miłości, i wywiera na nich zbawienny wpływ, który wypływa z nadmiaru zasług Chrystusa. Wierni widzą w Niej obraz i pierwowzór zmartwychwstania, którego oczekują, i wzywają Ją jako Orędowniczkę, Wspomożycielkę, Pośredniczkę.

198. Jaki rodzaj kultu odnosi się do Najświętszej Dziewicy? 971

Jest to kult całkiem wyjątkowy, lecz różni się w istotny sposób od kultu uwielbienia, który jest oddawany wyłącznie Trójcy Przenajświętszej. Wyraża się on w świętach liturgicznych poświęconych Matce Bożej oraz w modlitwie maryjnej, takiej jak Różaniec, który jest streszczeniem całej Ewangelii.

199. W jaki sposób Maryja Dziewica jest eschatologiczną ikoną Kościoła? 972, 974-975 Spoglądając na Maryję, całą świętą i już uwielbioną w ciele i duszy, Kościół kontempluje w Niej to, czym jest w swoim misterium na ziemi i czym będzie w ojczyźnie niebieskiej.

„WIERZĘ W ODPUSZCZENIE GRZECHÓW”

200. Jak odpuszczane są grzechy? 976-980, 984-985

Chrzest jest pierwszym i podstawowym sakramentem odpuszczenia grzechów. Dla odpuszczenia grzechów popełnionych po chrzcie Chrystus ustanowił sakrament pokuty i pojednania, przez który ochrzczony może być pojednany z Bogiem i Kościołem.

201. Dlaczego Kościół ma władzę odpuszczania grzechów? 981-983, 986-987 Kościół ma misję i władzę odpuszczania grzechów, ponieważ sam Chrystus mu jej udzielił: „Weźmijcie Ducha Świętego! Którym odpuscicie grzechy, są im odpuszczone, a którym zatrzymacie, są im zatrzymane” (J 20,22-23).

„WIERZĘ W CIAŁA ZMARTWYCHWSTANIE”

202. Co oznacza termin *ciało* i jaką posiada wartość? 990, 1015

Termin *ciało* oznacza człowieka w jego kondycji poddanej słabości i śmiertelności. „Ciało jest podstawą zbawienia” (Tertulian). Wierzymy w Boga Stwórcę ciała; wierzymy w Słowo, które stało się Ciałem dla odkupienia ciała; wierzymy w zmartwychwstanie ciała, szczyt stworzenia i odkupienia ciała.

203. Co oznacza „zmartwychwstanie ciała”? 990

Oznacza, że definitywnym stanem człowieka nie będzie tylko dusza duchowa oddzielona od ciała, lecz że na nowo otrzymają życie także nasze śmiertelne ciała.

204. Jaka jest relacja między Zmartwychwstaniem Chrystusa a naszym zmartwychwstaniem? 988-991, 1002-1003

Jak Chrystus prawdziwie zmartwychwstał i żyje na zawsze, tak również On wskrzesi wszystkich w dniu ostatecznym z ciałem niezniszczalnym:

„Ci, którzy pełnili dobre czyny, pójdą na zmartwychwstanie życia; ci, którzy pełnili złe czyny - na zmartwychwstanie potępienia" (J 5,29).

205. Co stanie się z naszym ciałem i naszą duszą w chwili śmierci? 992-1004, 1016-1018 W śmierci, będącej rozdzieleniem duszy i ciała, ciało człowieka ulega zniszczeniu, podczas gdy jego dusza, która jest nieśmiertelna, idzie na spotkanie z Bogiem i trwa w oczekiwaniu na ponowne zjednoczenie ze swoim ciałem, kiedy zmartwychwstanie przemienione przy powtórnym przyjściu Pana. To, *w jaki sposób* nastąpi zmartwychwstanie, przekracza naszą wyobraźnię i nasze rozumienie.

206. Co znaczy umierać w Chrystusie Jezusie? 1005-1014, 1019 Znaczy umierać w łasce Bożej, bez grzechu. Wierzący w Chrystusa, idąc za Jego przykładem, może przemienić swoją własną śmierć w akt posłuszeństwa i miłości do Ojca: „Nauka to zasługująca na wiarę: Jeżeliśmy bowiem z Nim współumarli, wspólnie z Nim i żyć będziemy" (2 Tm 2,11).

„WIERZĘ W ŻYCIE WIECZNE"

207. Czym jest życie wieczne? 1020, 1051

Jest życiem, które rozpoczyna się bezpośrednio po śmierci. Nigdy nie będzie miało końca. Poprzedza je nad każdym sąd szczegółowy Chrystusa, Sędziego żywych i umarłych,

i usankcjonowane będzie przez Sąd Ostateczny.

208. Co to jest sąd szczegółowy? 1021-1022, 1051

Każdy człowiek otrzymuje w swojej nieśmiertelnej duszy zaraz po śmierci na sądzie szczegółowym, stosownie do jego wiary i jego uczynków, bezpośrednią zapłatę od Boga. Polega ona na wejściu do szczęścia nieba, bezpośrednio lub po odpowiednim oczyszczeniu, albo na bezpośrednim potępieniu na wieki.

209. Co należy rozumieć przez „niebo"? 1023-1026, 1053

„Niebo" jest stanem najwyższego i ostatecznego szczęścia. Ci, którzy umierają w łasce i przyjaźni z Bogiem, i nie potrzebują późniejszego oczyszczenia, są zgromadzeni wokół Jezusa i Maryi, aniołów i świętych. Tworzą oni Kościół niebieski, gdzie oglądają Boga „twarzą w twarz" (1 Kor 13,12), żyją w komunii miłości z Trójcą Świętą i

wstawiają się
za nami.

Ojciec jest prawdziwym i rzeczywistym życiem. On udziela wszystkim, jakby ze źródła, przez Syna w Duchu Świętym niebieskich darów. W swojej dobroci także nam, ludziom, dał niezawodne obietnice życia wiecznego (Św. Cyryl Jerozolimski).

210. Co to jest czyściec? 1030-1031, 1054

Czyściec jest stanem tych, którzy umierają w przyjaźni z Bogiem. Choć są już pewni swego wiecznego zbawienia, potrzebują jeszcze oczyszczenia, aby wejść do radości nieba.

211. W jaki sposób możemy pomóc w oczyszczeniu dusz w czyścu? 1032 Wierząc w komunie świętych, wierni pielgrzymujący jeszcze na ziemi mogą pomóc duszom w czyścu, ofiarując za nich modlitwy za zmarłych, w szczególności Ofiarę eucharystyczną, lecz także jałmużnę, odpusty i dzieła pokutne.

212. Na czym polega piekło? 1033-1035, 1056-1057

Piekło oznacza wieczne potępienie tych, którzy umierają dobrowolnie w stanie grzechu śmiertelnego. Zasadnicza kara piekła polega na wiecznym oddzieleniu od Boga; wyłącznie w Bogu człowiek może osiągnąć życie i szczęście, dla których został stworzony i których pragnie. Chrystus wyraża tę rzeczywistość słowami: „Idźcie precz ode Mnie, przekleci, w ogień wieczny” (Mt 25,41).

213. Jak pogodzić istnienie piekła z nieskończoną dobrocią Boga? 1036-1037 Bóg, który chce „wszystkich doprowadzić do nawrócenia” (2 P 3,9), stworzywszy jednakże człowieka jako istotę wolną i odpowiedzialną, respektuje jego wybory. Dlatego to sam człowiek, w pełnej wolności, wyłącza się dobrowolnie ze wspólnoty z Bogiem, jeśli aż do momentu własnej śmierci trwa w grzechu śmiertelnym, odrzucając miłosierną miłość Boga.

214. Na czym polega Sąd Ostateczny? 1038-1041, 1058 1059

Sąd Ostateczny (powszechny) polega na wyroku życia błogosławionego lub wiecznego potępienia, który Pan Jezus, powracający jako Sędzia żywych i umarłych, wyda na wszystkich „sprawiedliwych i niesprawiedliwych” (Dz 24,15), zgromadzonych przed Nim. W następstwie Sądu Ostatecznego zmartwychwstałe ciało będzie uczestniczyło w zapłacie, którą dusza otrzymała w sądzie szczegółowym.

215. Kiedy odbędzie się Sąd Ostateczny? 1040

Sąd Ostateczny odbędzie się przy końcu świata; jedynie Bóg zna jego dzień i godzinę.

216. Czym jest nadzieja nowego nieba i nowej ziemi? 1042-1050, 1060

Po sądzie powszechnym cały wszechświat, uwolniony z niewoli i zepsucia, uczestniczyć będzie w chwale Chrystusa, inaugurującego „nowe niebo” i „nową ziemię” (2 P 3,13). W ten sposób zostanie osiągnięta pełnia Królestwa Bożego, to znaczy ostateczna realizacja zbawczego zamysłu Bożego, „aby wszystko na nowo zjednoczyć w Chrystusie jako Głowie: to, co w niebiosach, i to, co na ziemi” (Ef 1,10). Bóg wtedy będzie w życiu wiecznym „wszystkim we wszystkich” (1 Kor 15,28).

„Amen”

217. Co oznacza Amen, który kończy nasze wyznanie wiary? 1064-1065

Słowo hebrajskie *Amen*, które kończy także ostatnią księgę Pisma Świętego, niektóre modlitwy Nowego Testamentu i liturgiczne Kościoła, oznacza wypowiedzenie naszego wiernego i całkowitego „tak”, na wyznana przez nas wiarę, przez powierzenie się całkowicie Temu, który jest ostatecznym „Amen” (Ap 3,14): Jezusowi Chrystusowi.

CZĘŚĆ DRUGA: CELEBRACJA MISTERIUM CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Dział pierwszy: EKONOMIA SAKRAMENTALNA s.657

Rozdział pierwszy: MISTERIUM PASCHALNE W CZASIE

KOŚCIOŁA s.658 Liturgia dzieło Trójcy Świętej s.658

Misterium Paschalne w sakramentach Kościoła s.658

DZIAŁ PIERWSZY

EKONOMIA SAKRAMENTALNA

218. Co to jest liturgia? 1066-1070

Liturgia jest celebrowaniem misterium Chrystusa, szczególności Jego Misterium Paschalnego. Uważa się ją za wypełnianie kapłańskiej funkcji Jezusa Chrystusa. W niej przez znaki dostrzegalnewyraża i dokonuje się uświęcenie człowieka, a Mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa, to jest Głowa ze swymi członkami, sprawuje pełny kult publiczny należny Bogu.

219. Jakie miejsce zajmuje liturgia w życiu Kościoła? 1071-1075

Liturgia, która jest czynnością świętą w najwyższym stopniu, stanowi szczyt, do którego zmierza działalność Kościoła, i zarazem jest źródłem, z

którego wypływa cała jego moc. Przez liturgię Chrystus kontynuuje w swoim Kościele, z Kościołem i przez Kościół dzieło naszego odkupienia.

220. Na czym polega ekonomia sakramentalna? 1076

Ekonomia sakramentalna polega na udzielaniu owoców odkupienia Chrystusa w celebracji liturgii sakramentalnej Kościoła, zwłaszcza Eucharystii.

Rozdział pierwszy

MISTERIUM PASCHALNE W CZASIE KOŚCIOŁA

LITURGIA DZIEŁO TRÓJCY ŚWIĘTEJ

221. W jaki sposób Bóg Ojciec jest źródłem i celem liturgii?

1077-1083, 1110 W swoim Synu, który dla nas przyjął ciało, umarł i zmartwychwstał, Bóg napęlnia nas swoimi błogosławieństwami i przez nie rozlewa w naszych sercach Ducha Świętego. W tym samym czasie Kościół błogosławi Ojca przez adorację, uwielbienie i dziękczynienie i prosi Go, by zesłał dar swojego Syna i Ducha Świętego.

222. Jakie jest dzieło Chrystusa w liturgii? 1084-1090

Chrystus oznacza iurzeczywistnia w liturgii Kościoła przede wszystkim swoje Misterium Paschalne. Udzielając Apostołom Ducha Świętego, powierzył im i ich następcom władzę, aby sprawowali dzieło zbawienia przez Ofiarę eucharystyczną i sakramenty, przez które teraz udzielaswojej łaski wiernym wszystkich czasów i na całym świecie.

223. Jak działa Duch Święty w liturgii w odniesieniu do

Kościola? 1091-1109, 1112 Duch Święty i Kościół współdziałają z sobą w liturgii. Duch Święty przygotowuje Kościół na spotkanie ze swoim Panem; przypomina i ukazuje Chrystusa wierze zgromadzenia; uobecnia i spełnia zbawcze dzieło Chrystusa; jednoczy Kościół z życiem i posłaniem Chrystusa i sprawia, by owocował dar komunii w Kościele.

MISTERIUM PASCHALNE W SAKRAMENTACH KOŚCIOŁA

224. Co to są i jakie są sakramenty? 1113-1131

Sakramenty są widzialnymi i skutecznymi znakami łaski, ustanowionymi przez Chrystusa i powierzonymi Kościołowi, przez które jest nam udzielane życie Boże. Jest ich siedem: chrzest, bierzmowanie, Eucharystia, pokuta, namaszczenie chorych, kapłaństwo, małżeństwo.

225. Jaki jest związek sakramentów z Chrystusem? 1114-1116

Misteria życia Chrystusa są podstawą tego, czego Chrystus udziela teraz przez szafarzy swojego Kościoła w sakramentach.

To, co było widzialne w naszym Zbawicielu, przeszło do Jego misteriów (św. Leon Wielki).

226. Jaka jest łączność sakramentów z Kościołem? 1117-1119

Chrystus powierzył sakramenty Kościołowi. Są one sakramentami Kościoła w podwójnym znaczeniu: są sakramentami „przez Kościół”, ponieważ są działaniami Kościoła, który jest sakramentem działania w nim Chrystusa, i są sakramentami „dla Kościoła”, ponieważ budują Kościół.

227. Co to jest charakter sakramentalny? 1121

Jest duchową *pieczęcią*, którą wyciskają sakramenty chrztu, bierzmowania i święceń. Jest obietnicą i zapewnieniem opieki Bożej. Z mocy tej pieczęci chrześcijanin upodabnia się do Chrystusa, uczestniczy w różny sposób w kapłaństwie Chrystusa i należy do Kościoła, odpowiednio do swego stanu i pełnionych funkcji. Powołany jest więc do kultu Bożego i służby Kościołowi. Ponieważ charakter jest nieusuwalny, sakramenty, które go wyciskają, można przyjąć tylko raz w życiu.

228. Jaka jest relacja sakramentów do wiary? 1122-1126, 1133

Sakramenty nie tylko zakładają wiarę, lecz za pomocą słów i obrzędowych elementów karmią ją, umacniają i wyrażają. Gdy Kościół celebrował sakramenty, wyznaje swoją wiarę otrzymaną od Apostołów. Wyraża to dawna zasada: *lex orandi, lex credendi*, to jest: Kościół wierzy tak, jak się modli.

229. Dlaczego sakramenty są skuteczne? 1127-1128, 1131

Sakramenty są skuteczne *ex opere operato* („przez sam fakt spełnienia czynności sakramentalnej”); udzielają one łaski, którą oznaczają, ponieważ działa w nich sam Chrystus, i to niezależnie od osobistej świętości szafarza. Skutki sakramentów zależą jednak także od dyspozycji tego, kto je przyjmuje.

230. Z jakiej racji sakramenty są konieczne do zbawienia? 1129

Dla wierzących w Chrystusa sakramenty są konieczne do zbawienia, jeśli nawet poszczególni wierni nie wszystkie je przyjmują, ponieważ udzielają one łask sakramentalnych, odpuszczają grzechy, czynią wiernych dziećmi Bożymi, upodabniają do Chrystusa naszego Pana i włączają do Kościoła. Duch Święty uzdrawia i przemienia tych, którzy Go przyjmują.

231. Czym jest łaska sakramentalna? 1129;1131, 1134;2003

Łaska sakramentalna jest łaską Ducha Świętego, udzieloną przez Chrystusa i właściwą każdemu sakramentowi. Pomaga ona wiernemu w

jego drodze do świętości, a Kościołowi w jego wzroście w miłości i dawaniu świadectwa.

232. Jaki istnieje związek między sakramentami i życiem wiecznym? 1130 Ino W sakramentach Kościół otrzymuje już zadatek życia wiecznego, „oczekując błogosławionej nadziei i objawienia się chwały wielkiego Boga i Zbawiciela naszego, Jezusa Chrystusa” (Tt2,13).

Rozdział drugi: CELEBRACJA SAKRAMENTALNA MISTERIUM PASCHALNEGO s.659

Celebracja liturgii Kościoła s.659

Kto celebrować? s.659

Jak celebrować? s.660

Kiedy celebrować? s.661

Gdzie celebrować? s.661

Różnorodność liturgiczna a jedność misterium s.661

Rozdział drugi

**CELEBRACJA SAKRAMENTALNA MISTERIUM
PASCHALNEGO**

CELEBRACJA LITURGII KOŚCIOŁA

Kto celebrować?

233. Kto celebrować liturgię? 1135-1137, 1187

Liturgia jest dziełem *całego Chrystusa* (*Christus totus*), Głowy i Ciała. Jako najwyższy Kapłan celebrować ją ze swoim Ciałem, którym jest Kościół niebieski i ziemski.

234. Przez kogo jest celebrowana liturgia niebieska? 1138-1139

W liturgii niebieskiej uczestniczą: aniołowie, święci Starego i Nowego Przymierza, w szczególności zaś Matka Boża, Apostołowie, męczennicy oraz „wielki tłum, którego nie mógł nikt policzyć, z każdego narodu i wszystkich pokoleń, ludów i języków” (Ap 7,9). Gdy w sakramentach celebrowamy misterium zbawienia, uczestniczymy w tej wiecznej liturgii.

235. W jaki sposób Kościół celebrować liturgię na ziemi? 1140-1144, 1188

Kościół na ziemi celebrować liturgię jako lud kapłański, przy czym każdy według swojej funkcji, ale w „jedności Ducha”: ochrzczeni składają ofiarę duchową; szafarze wyświęceni celebrować według otrzymanych święceń, by służyć wszystkim członkom Kościoła: biskupi i prezbiterzy działają w osobie Chrystusa Głowy.

Jak celebrować?

236. Jak celebrować się liturgię? 1145

Celebracja liturgiczna składa się ze znaków i symboli, których znaczenie, posiadające swoje korzenie w dziele stworzenia i w kulturze ludzkiej, ukonkretnia się w wydarzeniach Starego Przymierza, a w pełni objawia się w osobie i dziele Chrystusa.

237. Skąd pochodzą znaki sakramentalne? 1146-1152, 1189

Niektóre odnoszą się do stworzenia (światło, woda, ogień, chleb, wino, olej); inne do życia ludzkiego (obmywanie, namaszczenie, łamanie chleba); inne jeszcze do historii zbawienia Starego Przymierza (obrzędy Paschy, ofiary, wkładanie rąk, konsekracje). Te znaki, niektóre z nich są normatywne i niezmiennie, przejęte przez Chrystusa, stają się nośnikami zbawczego i uświęcającego działania.

238. Jaki związek istnieje między czynnościami i słowami w celebracji liturgicznej? 1153-1155, 1190

W celebracji sakramentalnej czynności i słowa są ściśle powiązane z sobą. Jakkolwiek

same czynności symboliczne mają już jakąś wymowę, jest rzeczą konieczną, aby słowa

obrzędu towarzyszyły im i je ożywiały. Słowo i czynność liturgiczna są nierozłączne jako

znaki i nauczanie, a także jako urzeczywistnienie tego, co oznaczają.

239. Według jakich kryteriów śpiew i muzyka spełniają swoją funkcję w celebracji liturgicznej? 1156-1158, 1191

Śpiew i muzyka są ściśle zespolone z czynnością liturgiczną. Kryteriami ich dobrego wykorzystania są: zgodność tekstów z doktryną katolicką należy je czerpać przede wszystkim z Pisma Świętego i źródeł liturgicznych; pełne wyrazu piękno modlitwy; jakość muzyki; uczestniczenie zgromadzenia; bogactwo kulturowe Ludu Bożego oraz sakralny i uroczysty charakter celebracji. *Kto śpiewa, ten się dwa razy modli* (św. Augustyn).

240. Do czego służą święte obrazy? 1159-1161, 1192

Świętym obrazem, ikoną liturgiczną, jest przede wszystkim obraz Chrystusa. Inne, które przedstawiają Madonnę i świętych, odnoszą się też do Chrystusa, który w nich jest uwielbiony. Wyrażają one to samo orędzie ewangeliczne, które Pismo Święte opisuje za pośrednictwem słów, oraz budzą i umacniają wiarę wiernych.

Kiedy celebrować?

241. Co stanowi centrum czasu liturgicznego? 1163-1167, 1193
Centrum czasu liturgicznego jest niedziela, podstawai rdzeń całego roku liturgicznego, którego szczytem jest Wielkanoc „Święto świąt”.

242. Jaką funkcję pełni rok liturgiczny? 1168-1173, 1194-1195
Kościół celebrowuje w roku liturgicznym całe misterium Chrystusa, od Wcielenia aż do Jego chwalebego przyjścia. W ustalone dni Kościół ze szczególną miłością oddaje cześć Matce Bożej, Maryi, oraz wspomina świętych, którzy żyli dla Chrystusa, z Nim współcierpieli i zostali z Nim współuwielbieni.

243. Co to jest Liturgia Godzin? 1174-1178, 1196
Liturgia Godzin, publiczna i wspólna modlitwa Kościoła, jest modlitwą, w której Chrystus wraz ze swoim Ciałem, Kościołem, zwraca się do Ojca. Za jej pośrednictwem misterium Chrystusa, które celebrowujemy w Eucharystii, uświęca i przemienia czas każdego dnia. Składa się głównie z psalmów i innych tekstów biblijnych, jak również z lektury ojców Kościoła czy mistrzów życia duchowego.

Gdzie celebrować?

244. Czy Kościół potrzebuje miejsc dla celebracji liturgicznej? 1179-1181, 1197-1198 Kult Nowego Przymierza „w Duchu i prawdzie” (J 4,24) nie jest związany z jakimś określonym miejscem na zasadzie wyłączności, ponieważ Chrystus jest prawdziwą Świątynią Bożą, co sprawia, że także chrześcijanie i cały Kościół stają się pod działaniem Ducha Świętego świątyniami Boga żywego. Jednakże w swoim ziemskim wymiarze Kościół potrzebuje miejsc, w których mogłaby się gromadzić wspólnota wiernych dla celebracji liturgii.

245. Czym są świątynie? 1181, 1198-1999
Są one domami Bożymi, symbolami Kościoła, który w tym miejscu żyje, a także obrazem mieszkania niebieskiego, do którego pielgrzymujemy. Są miejscami modlitwy, w których Kościół celebrowuje przede wszystkim Eucharystię i adoruje Chrystusa rzeczywiście obecnego w tabernakulum.

246. Jakie są uprzywilejowane miejsca wewnątrz świątyni? 1182-1186 Są to: ołtarz, tabernakulum, miejsce służące do przechowywania świętego krzyżma oraz innych olejów świętych, katedra biskupa lub krzesło prezbitera, ambona, chrzcielnica, konfesjonał.

RÓŻNORODNOŚĆ LITURGICZNA A JEDNOŚĆ MISTERIUM

247. Dlaczego jedyne misterium Chrystusa jest przez Kościół celebrowane według różnych tradycji liturgicznych? 1200-1204, 1207-1209

Ponieważ bogactwo misterium Chrystusa jest tak niezgłębione, że żadna tradycja liturgiczna nie może go wyczerpać. Toteż od samego początku bogactwo to znalazło w różnych narodach i kulturach odbicie w szczególnych formach wyrazu, charakteryzujących się przedziwną różnorodnością i komplementarnością.

248. Jakie jest kryterium zapewniające jedność w wielości? 1209

Jest to wierność Tradycji apostoelskiej, to znaczy komunii wiary i sakramentów otrzymanych od Apostołów; jest ona oznaczana i zapewniana przez sukcesję apostoelską. Kościół jest katolicki: może więc integrować w swojej jedności wszystkie prawdziwe bogactwa kultur.

249. Czy w liturgii wszystko jest niezmiennie? 1205-1206

W liturgii, zwłaszcza w liturgii sakramentów, jest pewna część niezmienna, ponieważ pochodzi z ustanowienia Bożego i Kościół jest jej stróżem. Jest w niej również część podlegająca zmianom i Kościół może, a nawet czasem powinien dostosowywać ją do kultury różnych narodów.

DZIAŁ DRUGI:

SIEDEM SAKRAMENTÓW KOŚCIOŁA s.662

Siedem sakramentów Kościoła Chrzest

Bierzmowanie

Eucharystia

Pokuta

Namaszczenie chorych

Sakrament święceń

Małżeństwo

Septem Ecclesiae Sacramenta Baptismum

Confirmatio

Eucharistia

Paenitentia

Unctio infirmorum

Ordo

Matrimonium

250. Jak dzielą się sakramenty Kościoła? 1210-1211

Sakramenty dzielą się na: sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego (chrzest, bierzmowanie i Eucharystia); sakramenty uzdrowienia (pokuta i

namaszczenie chorych); sakramenty służące komunii i posłaniu wiernych (sakrament święceń i małżeństwo). Obejmują one najważniejsze momenty życia chrześcijanina. Wszystkie sakramenty są skierowane na Eucharystię „jak do swego celu” (św. Tomasz).

Rozdział pierwszy: SAKRAMENTY WTAJEMNICZENIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO s.662 Sakrament chrztu s.662 Sakrament bierzmowania s.664 Sakrament Eucharystii s.665

Rozdział pierwszy SAKRAMENTY WTAJEMNICZENIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

251. W jaki sposób dokonuje się wtajemniczenie chrześcijańskie? 1212, 1275 Wtajemniczenie chrześcijańskie dokonuje się przez sakramenty, które kładą *fundamenty* życia chrześcijańskiego: wierni odrodzeni przez chrzest, zostają umocnieni przez sakrament bierzmowania, a w Eucharystii otrzymują pokarm życia wiecznego.

SAKRAMENT CHRZTU

252. Jak jest nazywany pierwszy sakrament wtajemniczenia? 1213-1210, 1276-1277 Jest przede wszystkim nazywany *chrztem* ze względu na główny obrzęd, przez który jest sprawowany: chrzcić oznacza „zanurzać” w wodzie. Kto jest ochrzczony, zostaje zanurzony w śmierci Chrystusa, z której powstaje przez zmartwychwstanie z Nim jako „nowe stworzenie” (2 Kor 5,17). Określany jest także jako „obmycie odradzające i odnawiające w Duchu Świętym”(Tt 3,5) i „oświecenie”, ponieważ ochrzczony staje się „synem światłości” (Ef 5,8).

253. Jak zapowiadany był chrzest w Starym Przymierzu? 1217-1222

W Starym Przymierzu znajdują się różne zapowiedzi chrztu: *woda*, źródło życia i śmierci; *arka Noego*, która ratuje przez wodę; *przejście przez Morze Czerwone*, które wyzwala Izrael z niewoli egipskiej; *przejście przez jordan*, które wprowadza Izraela do Ziemi Obiecanej, będącej obrazem życia wiecznego.

254. Kto wypełnił te zapowiedzi? 1223-1224

Jezus Chrystus, który swoje życie publiczne rozpoczął od przyjęcia chrztu w Jordanie z rąk Jana Chrzciciela; krew i woda, które wypłynęły z przebitego boku ukrzyżowanego Jezusa, są zapowiedzią chrztu i Eucharystii; po swoim zmartwychwstaniu Jezus daje Apostołom taki

nakaz: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna,

i Ducha Świętego" (Mt 28,19-20).

255. Od kiedy i komu Kościół udziela chrztu? 1226-1228

Kościół celebrował chrzest od dnia Pięćdziesiątnicy; udziela go tym, którzy wierzą w Jezusa Chrystusa.

256. W czym wyraża się istotny obrzęd chrztu? 1229-1245 , 1278

Istotny obrzęd tego sakramentu polega na polaniu głowy kandydata wodą lub zanurzeniu go w wodzie z równoczesnym wezwaniem Trójcy Świętej, to znaczy Ojca i Syna, i Ducha Świętego.

257. Kto może przyjąć chrzest? 1246-1252

Zdolny do przyjęcia chrztu jest każdy człowiek, jeszcze nie ochrzczony.

258. Dlaczego Kościół chrzci dzieci? 1250

Dzieci, rodząc się ze skazoną grzechem pierworodnym naturą, potrzebują nowego narodzenia w chrzcie, aby zostały wyzwolone z mocy ciemności i przeniesione do Królestwa wolności dzieci Bożych.

259. Czego żąda się od każdego przyjmującego chrzest? 1253-1255

Od każdego przyjmującego chrzest żąda się wyznania wiary, wypowiedzianego osobiście w przypadku osoby dorosłej, lub przez rodziców i Kościół w przypadku dziecka. Rodzice chrzestni i cała wspólnota kościelna również ponoszą częściowo odpowiedzialność za przygotowanie do chrztu (katechumenat), jak i za rozwój wiary i zachowanie łaski otrzymanej na chrzcie.

260. Kto może chrzcić? 1256, 1284

Zwyczajnym szafarzem chrztu jest biskup i prezbiter, a w Kościele łacińskim także diakon. W razie konieczności może ochrzcić każda osoba, pod warunkiem że chce uczynić to, co czyni Kościół, gdy chrzci. Polewa wodą głowę kandydata i wymawia trynitarną formułę chrzcielną: „Ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego”.

261. Czy chrzest jest konieczny do zbawienia? 1257

Chrzest jest konieczny do zbawienia dla tych, którym była głoszona Ewangelia i którzy mieli możliwość proszenia o ten sakrament.

262. Czy można być zbawionym bez chrztu? 1258-1201, 1281-1283

Ponieważ Chrystus umarł dla zbawienia wszystkich, mogą być zbawieni,

choć nie przyjęli chrztu, ci, którzy ponoszą śmierć z powodu wiary (*chrzest krwi*), katechumeni i wszyscy

lu dzie, którzy pod wpływem łaski, nie znając Chrystusa i Kościoła, szczerze szukają Boga i starają się pełnić Jego wolę (*chrzest pragnienia*). Jeśli chodzi o dzieci zmarłe bez chrztu, Kościół w swojej liturgii może tylko polecać je miłosierdziu Bożemu.

263. Jakie są łaski chrztu? 1202-1274, 1279-1280

Chrzest odpuszcza grzech pierworodny, wszystkie grzechy osobiste, a także wszelkie kary za grzech; przez łaskę uświęcającą, łaskę usprawiedliwienia daje uczestnictwo w Boskim życiu Trójcy Świętej, jednocząc z Chrystusem i włączając w Jego Kościół; daje uczestnictwo w kapłaństwie Chrystusa i stanowi podstawę wspólnoty między wszystkimi chrześcijanami; obdarowuje cnotami teologalnymi i darami Ducha Świętego. Ochrzczony przynależy na zawsze do Chrystusa: zostaje opieczętowany niezatartym duchowym znamieniem (*charakterem*).

264. Jakie znaczenie ma imię otrzymane na chrzcie? 2156-2159, 2167

Imię jest bardzo ważne, bowiem Bóg wzywa każdego po imieniu, w jego jedyności. Podczas chrztu chrześcijanin otrzymuje swoje imię w Kościele; może to być imię jakiegoś świętego, który będzie dla niego wzorem świętości oraz będzie wstawiał się za niego u Boga.

SAKRAMENT BIERZMOWANIA

265. Jakie jest miejsce bierzmowania w ekonomii zbawienia?

1285-1288, 1315 W Starym Przymierzu prorocy zapowiadali, że Duch Pana spocznie na oczekiwanym Mesjaszu i na całym ludzie mesjańskim. Całe swoje życie i całe swoje posłanie Jezus urzeczywistnia w pełnej jedności z Duchem Świętym. Apostołowie zostają napełnieni Duchem Świętym w dniu Pięćdziesiątnicy i zaczynają głosić „wielkie dzieła Boże” (Dz 2,11). Przez obrzęd wkładania rąk przekazują dar Ducha Świętego nowo ochrzczonej. W ciągu wieków Kościół dalej żył Duchem Świętym i przekazywał Go swym dzieciom.

266. Dlaczego nazywa się chryzmacją lub bierzmowaniem?

1289 W Kościołach wschodnich nazywa się *chryzmacją* (*cresima*, namaszczenie krzyżmem lub myronem, oznaczającym „krzyżmo”) z racji swego głównego obrzędu, którym jest namaszczenie. Na Zachodzie nazywa się *bierzmowaniem* (*confirmatio*), ponieważ ten sakrament utwierdza chrzest i umacnia łaskę chrzcielną.

267. Jaki jest istotny obrzęd bierzmowania? 1290-1301, 1318, 1320 -1321 Istotnym obrzędem bierzmowania jest namaszczenie świętym krzyżmem (olejem zmieszany z balsamem, poświęconym przez biskupa), którego dokonuje się wraz z nałożeniem ręki i przez słowa sakramentalne, właściwe temu obrzędowi. Na Zachodzie takie namaszczenie dokonuje się na czole ochrzczonego ze słowami: „Przyjmij znamię daru Ducha Świętego”, W Kościołach wschodnich rytu bizantyjskiego namaszczenia dokonuje się także na innych częściach ciała z formułą: „Pieczęć daru Ducha Świętego”.

268. Jakie są skutki bierzmowania? 1302-1305, 1316-1317 Skutkiem sakramentu bierzmowania jest specjalne wylanie Ducha Świętego, jak to, które zostało udzielone w dniu Pięćdziesiątnicy. Wyciska ono w duszy niezatarte znamię charakter, przynosi wzrost łaski chrzcielnej: zakorzenia głębiej w synostwie Bożym, ściślej jednoczy nas z Chrystusem i Jego Kościołem; pomnaża w nas dary Ducha Świętego; udziela specjalnej mocy do wyznawania wiary chrześcijańskiej.

269. Kto może otrzymać sakrament bierzmowania? 1306-1311, 1319 Może go otrzymać, tylko jeden raz, ochrzczone będący w stanie łaski.

270. Kto jest szafarzem bierzmowania? 1312-1314 Pierwotnym szafarzem jest biskup. W ten sposób wyraża się więź bierzmowanego z Kościołem w jego wymiarze apostołskim. Gdy sprawuje go prezbiter - jak to zazwyczaj zachodzi na Wschodzie i w szczególnych przypadkach na Zachodzie więź z biskupem i z Kościołem jest wyrażona przez prezbitera, współpracownika biskupa, i przez święte krzyżmo, konsekrowane przez samego biskupa.

SAKRAMENT EUCHARYSTII

271. Co to jest Eucharystia? 1322-1323, 1409 Jest Ofiarą Ciała i Krwi Pana Jezusa, którą On ustanowił, aby w niej na całe wieki, aż do swego przyjścia, utrwalić Ofiarę Krzyża i tak powierzyć Kościołowi pamiątkę swej Męki i Zmartwychwstania. Jest znakiem jedności, więzią miłości, ucztą paschalną, podczas której przyjmujemy Chrystusa, duszę napęłniamy łaską i otrzymujemy zadatek przyszłej chwały.

272. Kiedy Chrystus ustanowił Eucharystię? 1323, 1337-1340 Ustanowił ją w Wielki Czwartek, „tej nocy, kiedy został wydany” (1 Kor 11,23), celebrując ze swoimi Apostołami Ostatnią Wieczerzę.

273. W jaki sposób ją ustanowił? 1337-1340, 1365, 1406

Zgromadziwszy swoich Apostołów w Wieczerniku, Jezus Wziął w swoje ręce chleb, połamał go i podał im, mówiąc: „Bierzcie i jedzcie z tego wszyscy: to jest bowiem Ciało moje, które za was będzie wydane”.

Następnie wziął w swoje ręce kielich z winem, mówiąc: „Bierzcie i pijcie z niego wszyscy: to jest bowiem kielich Krwi mojej nowego i wiecznego Przymierza, która za was i za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów. To czyńcie na moją pamiątkę”.

274. Czym jest Eucharystia w życiu Kościoła? 1324-1327, 1407

Eucharystia jest źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego. Jest szczytem działania, przez które Bóg w uświęca świąt, a jednocześnie szczytem kultu, jaki ludzie oddają Bogu. W Eucharystii zawiera się całe dobro duchowe Kościoła: sam Chrystus, nasza Pascha. Urzeczywistnia ona komunie życia z Bogiem i jedność Ludu Bożego. Przez celebrację Eucharystii jednoczymy się już teraz z liturgią niebieską i antycypujemy życie wieczne.

275. Jak jest nazywany ten sakrament? 1328-1332

Niezgłębione bogactwo tego sakramentu wyrażane jest przez wiele różnych nazw, które ukazują pewien jego szczególny aspekt. Najczęściej nazywa się go: Eucharystią, Mszą Świętą, Wieczerzą Pańską, Łamaniem Chleba, Zgromadzeniem eucharystycznym, Pamiątką Męki, Śmierci i Zmartwychwstania Pana, Najświętszą Ofiarą, Świętą i Boską liturgią, świętymi Tajemnicami, Najświętszym Sakramentem ołtarza, Komunią Świętą.

276. Jak umieszcza się Eucharystia w ekonomii zbawienia?

1333-1344 Zapowiedzią Eucharystii w Starym Przymierzu jest przede wszystkim uczta paschalna, podczas której spożywano niekwaszony chleb, celebrowana co roku przez Izraelitów na pamiątkę pospiesznego i wyzwającego wyjścia z Egiptu. Jezus zapowiada ją w swoim nauczaniu i następnie ustanawia, obchodząc Ostatnią Wieczerzę z Apostołami podczas uczty paschalnej. Kościół, wierny poleceniu Pana: „Czyńcie to na moją pamiątkę” (1 Kor 11,24), zawsze celebrował Eucharystię, zwłaszcza w niedzielę, w dniu zmartwychwstania Jezusa.

277. Jak przebiega celebracja Eucharystii? 1345-1355, 1408

Celebracja Eucharystii rozwija się w dwóch zasadniczych częściach, które stanowią razem jeden i ten sam akt kultu: w liturgii słowa, która obejmuje głoszenie i słuchanie słowa Bożego; i w liturgii eucharystycznej, która obejmuje przygotowanie chleba i wina, modlitwę eucharystyczną, czyli anaforę, która zawiera słowa konsekracji, i komunie.

278. Kto przewodniczy celebracji eucharystycznej? 1348, 1411
Przewodniczyć Eucharystii może tylko kapłan (biskup lub prezbiter),
ważnie wyświęcony, który działa w osobie Chrystusa-Głowy i w imieniu
Kościoła.

279. Co jest istotne i konieczne do sprawowania Eucharystii? 1412
Pszenny chleb i wino gronowe.

280. W jakim sensie Eucharystia jest pamiątką ofiary Chrystusa? 1362-1367
Eucharystia jest *pamiątką*, ponieważ uobecnia i aktualizuje ofiarę, którą Chrystus złożył Ojcu raz na zawsze na krzyżu za całą ludzkość. Charakter ofiarny Eucharystii ukazuje się już w słowach jej ustanowienia: „To jest Ciało moje, które za was będzie wydane” i „Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana” (Łk 22,19-20). Ofiara Chrystusa na krzyżu i ofiara Eucharystii są *jedną ofiarą*. Jedną i ta sama jest Hostia i ten sam ofiarujący, tylko sposób ofiarowania jest inny: w sposób krwawy na krzyżu, w sposób bezkrwawy w Eucharystii.

281. W jaki sposób Kościół uczestniczy w Ofierze eucharystycznej? 1368-1372, 1414
W Eucharystii ofiara Chrystusa staje się także ofiarą członków Jego Ciała. Życie wiernych, składane przez nich uwielbienie, ich cierpienia, modlitwa i praca łączą się z ofiarą Chrystusa. Eucharystia jako ofiara jest także składana na wynagrodzenie za grzechy żywych i umarłych, a także by otrzymać od Boga duchowe i doczesne dary. Także Kościół w niebie jednoczy się z ofiarą Chrystusa.

282. Jak jest obecny Jezus w Eucharystii? 1373-1375, 1413
Jezus Chrystus jest obecny w Eucharystii w sposób wyjątkowy i nieporównany. Jest w niej obecny prawdziwie, rzeczywiście i substancjalnie: z Ciałem i Krwią, wraz z duszą i Bóstwem. Jest w niej obecny w sposób sakramentalny, to jest pod postaciami eucharystycznymi chleba i wina, cały Chrystus: Bóg i człowiek.

283. Co oznacza *przeistoczenie*? 1376-1377, 1413
Przeistoczenie oznacza przemianę całej substancji chleba w substancję Ciała Chrystusa i całej substancji wina w substancję Jego Krwi. Ta przemiana dokonuje się w modlitwie eucharystycznej przez skuteczność słowa Chrystusa i działanie Ducha Świętego. Charakter widzialny chleba i wina, to jest „postacie eucharystyczne” pozostają niezmiennie.

284. Czy łamanie chleba dzieli Chrystusa? 1377
Łamanie chleba nie dzieli Chrystusa: On jest obecny cały w każdej z tych postaci i cały w każdej ich cząsteczce.

285. Jak długo trwa obecność eucharystyczna Chrystusa? 1377
Eucharystyczna obecność Chrystusa trwa dopóty, dopóki trwają postacie eucharystyczne.

286. Jaki rodzaj kultu należy się sakramentowi Eucharystii? 1378-1381, 1418 Sakramentowi Eucharystii należy się kult uwielbienia, czyli *latrii*, który przysługuje tylko Bogu, nie tylko podczas obrzędów Mszy świętej, ale i poza nią. Kościół z największą starannością przechowuje konsekrowane Hostie, zanoszą je chorym i innym osobom nie mogącym uczestniczyć we Mszy świętej, wystawia je do publicznej adoracji wiernych, obnosi w procesjach i zachęca do nawiedzania i adoracji Najświętszego Sakramentu

przechowywanego w tabernakulum.

287. Dlaczego Eucharystia jest Ucztą Paschalną? 1382-1384, 1391-1396 Eucharystia jest Ucztą Paschalną, ponieważ Chrystus, urzeczywistniając w sposób sakramentalny swoją Paschę, daje nam swoje Ciało i swoją Krew, ofiarowane jako pokarm i napój, i w swojej Ofierze jednoczy nas z sobą i między nami.

288. Co oznacza ołtarz? 1383, 1410

Ołtarz chrześcijański jest symbolem samego Chrystusa, obecnego w zgromadzeniu swoich wiernych, równocześnie jako ofiara złożona (ołtarz ofiary) i jako niebieski pokarm, który nam się udziela (ołtarz stół Pana).

289. Kiedy Kościół zobowiązuje do uczestnictwa we Mszy świętej? 1389, 1417 Kościół zobowiązuje wiernych do uczestniczenia we Mszy świętej w niedziele i święta nakazane, i zaleca uczestniczyć także w inne dni.

290. Kiedy należy przyjmować Komunię świętą? 1389

Kościół zaleca wiernym, którzy uczestniczą we Mszy świętej, aby przyjmowali z należną dyspozycją także Komunię świętą, zobowiązując ich do tego przynajmniej raz w roku, w okresie wielkanocnym.

291. Co jest wymagane do przyjęcia Komunii świętej? 1385-

1388, 1415 Kto chce przyjąć Komunię świętą, powinien być w pełni włączony w Kościół i znajdować się w stanie łaski, to jest bez świadomości grzechu śmiertelnego. Jeśli ktoś ma świadomość, że popełnił grzech ciężki, powinien przed przyjęciem Komunii świętej przystąpić do sakramentu pojednania. Ważne jest też skupienie i modlitwa, zachowanie ustanowionego przez Kościół postu i postawa zewnętrzna (gesty, ubranie), będąca wyrazem szacunku dla Chrystusa.

292. Jakie są owoce Komunii świętej? 1391-1397, 1416

Komunia święta pogłębia nasze zjednoczenie z Chrystusem i Jego Kościołem, podtrzymuje i odnawia życie łaski otrzymane na chrzcie i w bierzmowaniu, i ożywia naszą miłość do bliźnich. Umacniając nas w miłości, gładzi grzechy powszednie i zachowuje od przyszłych grzechów śmiertelnych.

293. Kiedy można udzielać Komunii świętej innym

chrześcijanom? 1398-1401 Szafarze katolicycy mogą udzielić Komunii świętej wiernym Kościołów wschodnich, nie będącym w pełnej jedności z Kościołem katolickim, gdy dobrowolnie sami o nią proszą i są odpowiednio przygotowani do jej przyjęcia.

Członkom innych wspólnot kościelnych szafarze katolicycy mogą udzielić godnie Komunii świętej wtedy, gdy zachodzi jakaś poważna konieczność i dobrowolnie sami o nią proszą, są należycie przygotowani i wyznają wiarę katolicką w stosunku do tego sakramentu.

294. Dlaczego Eucharystia jest „zadatkiem przyszłej chwały”?

1402-1405 Ponieważ Eucharystia napełnia nas obfitym błogosławieństwem nieba i łaską, podtrzymuje nasze siły w czasie ziemskiej pielgrzymki, budzi pragnienie życia wiecznego i już teraz jednoczy nasz Chrystusem siedzącym po prawicy Ojca, z Kościołem niebieskim, ze świętą Dziewicą Maryją i wszystkimi świętymi.

W Eucharystii łamiemy jeden chleb, który jest pokarmem nieśmiertelności, lekarstwem pozwalającym nam nie umierać, lecz żyć wiecznie w Jezusie Chrystusie(św. Ignacy Antiocheński).

Rozdział drugi: SAKRAMENTY UZDROWIENIA s.668

Sakrament pokuty i pojednania s.668

Sakrament namaszczenia chorych s.670

Rozdział drugi

SAKRAMENTY UZDROWIENIA

295. Dlaczego Chrystus ustanowił sakramenty pokuty i namaszczenia chorych? 1420-1421, 1126

Chrystus, lekarz naszych dusz i ciał, ustanowił je, ponieważ to nowe życie, które nam daje

w sakramentach wtajemniczenia chrześcijańskiego, może ulec osłabieniu, a nawet można je

utracić przez grzech. Dlatego Chrystus chciał, by Kościół kontynuował Jego dzieło

uzdrawiania i zbawiania przez te dwa sakramenty.

SAKRAMENT POKUTY I POJEDNANIA

296. Jak jest nazywany ten sakrament? 1422-1424

Nazywa się go sakramentem pokuty, pojednania, przebaczenia, spowiedzi, nawrócenia.

297. Dlaczego istnieje jakiś sakrament pojednania po chrzcie?

1425-1426, 1484 Nowe życie w łasce, otrzymane na chrzcie, nie usuwa słabości natury ludzkiej ani jej skłonności do grzechu (to jest *pożądliwości*). Chrystus ustanowił ten sakrament w celu nawrócenia ochrzczonych, którzy oddalili się od Niego przez grzech.

298. Kiedy został ustanowiony ten sakrament? 1485

Zmartwychwstały Pan ustanowił ten sakrament, gdy wieczorem w dniu Paschy ukazał się swoim Apostołom i rzekł do nich: „Weźmijcie Ducha Świętego! Którym odpuscicie grzechy, są im odpuszczone, a którym zatrzymacie, są im zatrzymane” (J 20,19).

299. Czy ochrzczeni mają potrzebę nawrócenia? 1427-1429

Wezwanie Chrystusa do nawrócenia nadal rozbrzmiewa w życiu chrześcijan. To nawrócenie jest nieustannym zadaniem dla całego Kościoła, który będąc świętym obejmuje w łonie swoim grzeszników.

300. Co to jest pokuta wewnętrzna? 1430-1433, 1490

Jest poruszeniem „skruszonego serca” (Ps 51,19), dotkniętego łaską Bożą, pobudzającą do odpowiedzi na miłosierną miłość Boga. Zakłada ból i odwrócenie się od popełnionych grzechów, mocne postanowienie, by już więcej nie grzeszyć w przyszłości oraz ufność w pomoc Bożą. Żywi się nadzieją na miłosierdzie Boże.

301. W jakich formach pokuta wyraża się w życiu

chrześcijańskim? 1434-1439 Wewnętrzna pokuta chrześcijanina może wyrażać się w bardzoróżnicowanych formach, przede wszystkim przez post, modlitwę i jałmużnę. Te i wiele innych jeszcze form pokuty mogą być praktykowane w codziennym życiu chrześcijanina, zwłaszcza w czasie Wielkiego Postu i w każdy piątek, który jest dniem pokuty.

302. Jakie są istotne elementy sakramentu pojednania? 1440-1449

Obejmuje on dwa jednakowo istotne elementy: z jednej strony akty człowieka, który nawraca się pod działaniem Ducha Świętego, i rozgrzeszenie kapłana, który w imię Jezusa Chrystusa udziela przebaczenia grzechów i ustala sposób zadośćuczynienia.

303. Jakie są akty penitenta? 1450-1460, 1487-1492

Są to: staranny *rachunek sumienia*; *żal* (lub skrucha), który jest doskonały, gdy jego źródłem jest miłość Boga, lub niedoskonały, jeśli opiera się na innych motywach, i zawiera postanowienie niegrzeszenia więcej; *spowiedź*, która polega na wyznaniu grzechów wobec kapłana; *zadośćuczynienie* bądź wypełnienie pewnych aktów pokutnych, które spowiednik nakłada na penitenta, by naprawił szkody wyrządzone przez grzech.

304. Jakie grzechy należy wyznać? 1456

Należy wyznać wszystkie grzechy śmiertelne, które nie zostały jeszcze wyznane, a których jesteśmy świadomi po starannym zbadaniu swego sumienia. Wyznanie grzechów ciężkich jest jedynym zwyczajnym sposobem uzyskania ich odpuszczenia.

305. Kiedy jesteśmy zobowiązani wyznać grzechy ciężkie? 1457

Każdy wierny, po osiągnięciu wieku rozeznania, obowiązany jest przynajmniej raz w roku wyznać wszystkie swoje grzechy ciężkie, w każdym bądź razie przed przyjęciem Komunii świętej.

306. Dlaczego także grzechy powszednie mogą być przedmiotem spowiedzi sakramentalnej? 1458

Wyznanie grzechów powszednich nie jest ściśle konieczne, niemniej jest przez Kościół gorąco zalecane, ponieważ pomaga kształtować prawe sumienie, walczyć ze złymi skłonnościami, poddawać się leczącej mocy Chrystusa i czynić postępy w życiu duchowym.

307. Kto jest szafarzem tego sakramentu? 1461-1466, 1495

Chrystus powierzył posługę pojednania swoim Apostołom, ich następcom - biskupom oraz prezbiterom, współpracownikom biskupów, którzy są znakiem i narzędziem miłosierdzia i sprawiedliwości Bożej. Wykonują oni władzę odpuszczania grzechów w *imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego*.

308. Komu jest zarezerwowane rozgrzeszenie z niektórych grzechów? 1463

Rozgrzeszenie z niektórych grzechów, szczególnie ciężkich (objętych ekskomuniką) jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej lub miejscowemu biskupowi, lub też upoważnionym przez niego prezbiterom; w przypadku niebezpieczeństwa śmierci może z każdego grzechu i ekskomuniki rozgrzeszyć każdy kapłan.

309. Czy spowiednik jest zobowiązany do zachowania tajemnicy? 1467

Biorąc pod uwagę delikatny charakter i wielkość tej posługi oraz szacunek należny osobom, każdy spowiadający kapłan zobowiązany jest bez wyjątku i pod bardzo surowymi karami do

zachowania pieczęci sakramentalnej, to jest absolutnej tajemnicy odnośnie do grzechów poznanych na spowiedzi.

310. Jakie są skutki sakramentu pokuty? 1468-1470, 1496

Skutkami sakramentu pokuty są: pojednanie z Bogiem, a więc odpuszczenie grzechów; pojednanie z Kościołem; odzyskanie stanu łaski, jeśli została utracona; darowanie kary wiecznej spowodowanej przez grzechy śmiertelne i darowanie, przynajmniej częściowe, kar doczesnych będących skutkiem grzechu; pokój i pogoda sumienia oraz pociecha duchowa; wzrost sił duchowych do walki, jaką musi prowadzić chrześcijanin.

311. Czy w niektórych przypadkach można celebrować ten sakrament z ogólną spowiedzią powszechną i ogólnym rozgrzeszeniem? 1480-1484

W przypadkach poważnej konieczności (gdy np. zachodzi bliskie niebezpieczeństwo śmierci) można zastosować wspólnotową celebrację pojednania z ogólną spowiedzią i ogólnym rozgrzeszeniem, z zachowaniem przepisów Kościoła i postanowienia, że wierni w stosownym czasie wyspowiadają się indywidualnie ze swoich ciężkich grzechów.

312. Co to są odpusty? 1471-1479, 1498

Odpust jest darowaniem przed Bogiem *kary doczesnej* za grzechy, zgładzonej już co do winy, której dostępuje chrześcijanin pod pewnymi określonymi warunkami, za siebie lub za zmarłych, za pośrednictwem Kościoła, który jako szafarz owoców odkupienia rozdaje ze skarbcza zasług Chrystusa i świętych.

SAKRAMENT NAMASZCZENIA CHORYCH

313. Jak przeżywano chorobę w Starym Testamencie? 1499-1502

W Starym Testamencie człowiek doświadczał podczas choroby swoich ograniczeń i jednocześnie rozumiał, że choroba w tajemniczy sposób wiąże się z grzechem. Prorocy przewidywali, że może ona mieć także wartość odkupieńczą w stosunku do grzechów własnych i innych ludzi. W ten sposób choroba była przeżywana w obliczu Boga, którego człowiek prosił o wyzdrowienie.

314. Jaką wymowę ma współczucie Jezusa dla chorych? 1503-1505

Współczucie Jezusa dla chorych i liczne uzdrowienia z różnego rodzaju chorób są wymownym znakiem przyjscia Królestwa Bożego, a więc

zapowiadały zwycięstwo nad grzechem, cierpieniem i śmiercią. Przez swoją mękę i śmierć na krzyżu Chrystus nadał cierpieniu nowe znaczenie, które jeśli będzie zjednoczone z Jego cierpieniem może stać się środkiem oczyszczenia i zbawienia dla nas i dla innych ludzi.

315. Jak postępuje Kościół wobec chorych? 1506-1513, 1526-1527

Kościół, który otrzymał od Pana zadanie uzdrawiania chorych, stara się je wypełniać zarówno przez opiekę, jaką otacza chorych, jak i przez modlitwę wstawienniczą, którą im towarzyszy. Posiada on przede wszystkim jeden specjalny sakrament przeznaczony do umocnienia osób dotkniętych chorobą, ustanowiony przez Chrystusa i poświadczony przez św. Jakuba: „Choruje ktoś wśród was? Niech sprowadzi kapłanów Kościoła, by się modlili nad nim i namaścili go olejem w imię Pana” (Jk 5,14).

316. Kto może otrzymać sakrament namaszczenia chorych?

1514-1515, 1528-1529 Stosowny czas na jego przyjęcie zachodzi wtedy, gdy wiernemu zaczyna zagrażać śmierć z powodu choroby lub starości. Ten sam wierny może przyjąć go powtórnie, gdy choroba się pogłębia, lub w przypadku nowej ciężkiej choroby. Jeśli okoliczności to zalecają, jego

celebracja może być poprzedzona sakramentem pokuty.

317. Kto może sprawować ten sakrament? 1516, 1530

Sakramentu namaszczenia chorych mogą udzielać tylko kapłani (biskupi i prezbiterzy).

318. W jaki sposób udziela się tego sakramentu? 1517-1519, 1531

Istotą celebracji tego sakramentu jest przede wszystkim *namaszczenie* olejem poświęconym jeśli to możliwe przez biskupa czoła i rąk (w obrządku rzymskim) lub także innych części ciała (w obrządkach wschodnich); namaszczeniu temu towarzyszy *modlitwa* kapłana, który prosi o specjalną łaskę tego sakramentu.

319. Jakie są skutki sprawowania tego sakramentu? 1520-1523, 1532

Sakrament namaszczenia chorych udziela specjalnej łaski, która jednoczy wewnętrznie chorego z męką Chrystusa, dla jego własnego dobra oraz dla dobra Kościoła, dając mu pocieszenie, pokój, siłę, a także przebaczenie grzechów, jeżeli chory nie mógł się wyświadczyć.

Sakrament ten prowadzi niekiedy także, jeśli taka jest wola Boża, do uzdrowienia ciała. W każdym przypadku namaszczenie to przygotowuje chorego na przejście do domu Ojca.

320. Co to jest Wiatyk? 1524-1525

Jest Eucharystią, którą przyjmują ci, którzy kończą swoje ziemskie życie i przygotowują się na przejście do życia wiecznego. Przyjęta w chwili przejścia z tego świata do Ojca Komunia Ciała i Krwi Chrystusa, umarłego i zmartwychwstałego, jest początkiem życia wiecznego

i mocą zmartwychwstania.

Rozdział trzeci: SAKRAMENTY W SŁUŻBIE KOMUNII I POSŁANIA WIERNYCH s.671 Sakrament święceń s.672 Sakrament małżeństwa s.673

Rozdział trzeci

SAKRAMENTY W SŁUŻBIE KOMUNII I POSŁANIA WIERNYCH

321. Jakie są sakramenty w służbie komunii i posłania

wiernych? 1533-1535 Dwa sakramenty, święceń i małżeństwa, udzielają specjalnej łaski do szczególnego posłania w Kościele i służą budowaniu Ludu Bożego. Przyczyniają się one w sposób szczególny do tworzenia wspólnoty kościelnej i zbawienia innych ludzi.

SAKRAMENT ŚWIĘCEŃ

322. Co to jest sakrament święceń? 1536

Jest sakramentem, dzięki któremu posłanie, powierzone przez Chrystusa Apostołom, nadal jest spełniane w Kościele aż do końca czasów.

323. Dlaczego nazywa się sakramentem święceń? 1537-1538

Nazwa „święceń” pochodzi od łacińskiego *ordo*, oznaczającego określony stan w Kościele, do którego wchodzi się za pomocą specjalnego obrzędu konsekracji, nazywanego *ordinatio*, który udziela daru Ducha Świętego, pozwalającego wykonywać „świętą władzę” (*sacra potestas*) w imię i z mocy Chrystusa w służbie Ludowi Bożemu.

324. Jakie miejsce zajmuje sakrament święceń w ekonomii zbawienia? 1539-1546, 1590-1591

W Starym Testamencie zapowiedzią tego sakramentu jest posługa lewitów, kapłaństwo

Aarona, ustanowienie siedemdziesięciu „Starszych” (Lb 11,25). Wszystkie te zapowiedzi

znajdują swoje wypełnienie w Jezusie Chrystusie, który przez ofiarę swego Krzyża, jest

jedynym „Pośrednikiem między Bogiem a ludźmi” (1Tm 2,5),

„arcykapłanem na wzór Melchizedeka" (Hbr 5,10). Jedyne kapłaństwo Chrystusa uobecnia się przez kapłaństwo służebne.

Sam Chrystus jest prawdziwym Kapłanem, a inni są tylko Jego sługami (św. Tomasz z Akwinu).

325. Z jakich stopni składa się sakrament święceń? 1554, 1593
Sakrament święceń składa się z trzech stopni, które są niezastąpione dla organicznej struktury Kościoła: z biskupstwa, prezbiteratu i diakonatu.

326. Jakie są skutki święceń biskupich? 1557-1558, 1594
Biskup otrzymuje pełnię sakramentu święceń, które włączają go do Kolegium Biskupów. Biskupi jako następcy Apostołów i członkowie kolegium mają udział w odpowiedzialności apostoelskiej całego Kościoła, pod zwierzchnictwem papieża. Ze święceń biskupich płynie misja nauczania, uświęcania i rządzenia.

327. Jaki jest urząd biskupa w powierzonym mu Kościele partykularnym? 1560-1561
Biskup, któremu powierzony został Kościół partykularny, jest widzialnym znakiem i fundamentem jedności Kościoła, w którym jako wikariusz Chrystusa pełni misję pasterską, wspierany przez swoich prezbiterów i diakonów.

328. Jakie są skutki święceń prezbiteratu? 1502-1567, 1595
Namaszczenie Duchem Świętym naznacza prezbiterów szczególnym i niezatartym znamieniem i wskutek tego upodabnia ich do Chrystusa Kapłana, tak iż mogą działać w osobie Chrystusa Głowy. Jako współpracownicy biskupa są wyświęceni, aby głosić Ewangelię, sprawować kult Boży, zwłaszcza Eucharystię, skąd czerpie moc cała ich posługa, i być pasterzami wiernych.

329. W jaki sposób prezbiter wykonuje swą posługę? 1568
Chociaż na mocy sakramentu święceń każdy prezbiter uczestniczy w powszechnym posłaniu, wykonuje jednak swą posługę w Kościele partykularnym, w braterstwie sakramentalnym z innymi prezbiterami, z którymi tworzy jedno prezbiterium w diecezji, i w zależności od biskupa i w komunii z nim jest odpowiedzialny za Kościół partykularny.

330. Jakie są skutki święceń diakonatu? 1569-1571, 1596
Diakoni, którzy upodabniają się do Chrystusa, sługi wszystkich, są wyświęceni dla zadań posługi w Kościele, które pełnią pod pasterskim

zwierzchnictwem swojego biskupa, w tym co dotyczy posługi słowa, kultu Bożego, zadań duszpasterskich i charytatywnych.

331. W jaki sposób celebruje się sakrament święceń? 1572-

1574, 1597 Sakrament święceń dla wszystkich trzech stopni jest udzielany przez *włożenie rąk* przez biskupa na głowę wyświęcanego i przez specjalną *modlitwę* konsekracyjną, będącą prośbą do Boga o wylanie Ducha Świętego i Jego darów, odpowiednio do posługi, do której kandydat jest wyświęcany.

332. Kto może udzielać sakramentu święceń? 1575-1576, 1600

Biskupi ważnie wyświęceni, to znaczy włączeni w sukcesję apostołską, udzielają ważnie trzech stopni sakramentu święceń.

333. Kto może otrzymać sakrament święceń? 1577-1578, 1598

Święcenia ważnie przyjąć może tylko mężczyzna ochrzczony. Kościół czuje się związany tym wyborem dokonany przez samego Pana. Nikt nie ma prawa do otrzymania sakramentu święceń; kto uważa się za zdolnego do przyjęcia tej posługi, winien poddać to swoje pragnienie osądowi Kościoła.

334. Czy wymagany jest celibat od tego, kto przyjmuje sakrament święceń? 1579-1580, 1599

Do przyjęcia święceń biskupich wymagany jest zawsze celibat. W Kościele łacińskim do

prezbiteratu są zazwyczaj wybierani ci spośród wierzących mężczyzn, którzy nie są żonaci

i chcą zachować celibat „dla Królestwa niebieskiego” (Mt 19,12); w Kościołach wschodnich

nie można ożenić się po przyjęciu święceń. Dodiakonatu stałego mogą przystąpić także mężczyźni żonaci.

335. Jakie są skutki sakramentu święceń? 1581-1589

Sakrament święceń udziela specjalnej łaski Ducha Świętego, która czyni wyświęconego narzędziem Chrystusa i uzdalnia go, by mógł działać w Jego potrójnej funkcji Kapłana, Proroka i Króla, stosownie do stopni tego sakramentu. Sakrament święceń wyciska również niezatarty charakter duchowy i dlatego nie może być powtarzany ani udzielany tylko na pewien czas.

336. Jaki autorytet przysługuje kapłaństwu służebnemu? 1547-

1553, 1592 Wyświęceni kapłani w wykonywaniu swej świętej posługi nauczają i działają nie własną mocą, jak również nie z mandatu

wspólnoty, lecz w osobie Chrystusa-Głowy i w imieniu Kościoła. Dlatego kapłaństwo służebne różni się istotowo, a nie tylko stopniem, od wspólnego kapłaństwa wiernych, któremu z ustanowienia Chrystusa ma służyć.

SAKRAMENT MAŁŻEŃSTWA

337. Jaki jest zamysł Boga wobec mężczyzny i kobiety? 1601-1605

Bóg, który jest Miłością i stworzył człowieka z miłości, powołał go także do miłości. Stwarzając mężczyznę i kobietę, powołał ich w małżeństwie do głębokiej wspólnoty życia i miłości, tak że „już nie są dwoje, lecz jedno ciało” (Mt 19,6). Błogosławiąc im, Bóg

powiedział: „Bądźcie płodni i rozmnażajcie się” (Rdz 1,28).

338. Dla jakiego celu Bóg ustanowił małżeństwo? 1659-1660

Przymierze małżeńskie mężczyzny i kobiety zostało ustanowione przez Stwórcę i wyposażone we własne prawa. Z natury jest ono nastawione na dobro małżonków, a także na zrodzenie i wychowanie potomstwa. Przymierze małżeńskie jest według pierwotnego zamysłu Bożego nierozzerwalne, jak sam oświadcza Jezus Chrystus: „Co więc Bóg złączył, tego człowiek niech nie rozdziela” (Mk 10,9).

339. W jaki sposób grzech zagraża małżeństwu? 1606-1608

Z powodu pierwszego grzechu, którego skutkiem było zerwanie pierwotnej komunii mężczyzny i kobiety, danej przez Boga, związek małżeński jest często zagrożony niezgodą i niewiernością. Jednakże Bóg w swoim nieskończonym miłosierdziu nie odmawia mężczyźnie i kobiecie swej łaski, aby mogli urzeczywistnić jedność ich życia według pierwotnego zamysłu Bożego.

340. Czego naucza Stary Testament o małżeństwie? 1609-1611

Bóg sprawił, że pod wpływem pedagogii Prawa i proroków zaczęła stopniowo w Jego ludzie dojrzywać świadomość dotycząca jedności i nierozzerwalności małżeństwa. Oblubieńcze przymierze Boga z Izraelem przygotowuje i zapowiada Przymierze nowe, zawarte przez Syna Bożego, Jezusa Chrystusa, z Jego Oblubienicą, Kościołem.

341. Jaką nowość przyniósł Chrystus odnośnie do małżeństwa? 1612-1617, 1661 Jezus Chrystus nie tylko przywraca pierwotny porządek zamierzony przez Boga, lecz daje łaskę do przeżywania małżeństwa w nowym sakramentalnym wymiarze, które jest znakiem Jego oblubieńczej

miłości do Kościoła: „Mężowie, miłujcie żony, bo i Chrystus umiłował Kościół" (Ef 5,25).

342. Czy małżeństwo jest obowiązkiem dla wszystkich? 1618-1620

Małżeństwo nie jest obowiązkiem dla wszystkich. Bóg powołuje niektórych mężczyzn i niektóre kobiety, aby zrezygnowali z wielkiego dobra małżeństwa i szli za Panem Jezusem, wybierając życie w dziewictwie lub celibacie, troszcząc się o sprawy Pana i starając się Jemu podobać, i stali się w ten sposób wymownym znakiem absolutnego pierwszeństwa miłości Chrystusa oraz żarliwego oczekiwania Jego chwalebego przyjścia.

343. W jaki sposób celebrować się sakrament małżeństwa? 1621-1624

Ponieważ małżeństwo czyni małżonków publicznym stanem życia w Kościele, powinno być zawierane publicznie, w ramach celebracji liturgicznej, wobec kapłana (lub upoważnionego świadka Kościoła) oraz świadków.

344. Czym jest zgoda małżeńska? 1625-1632, 1662-1663

Zgodamałżeńska jest wyrażeniem przez mężczyznę i kobietę woli do wzajemnego i trwałego oddania się, w celu życia wprzymierzu wiernej i płodnej miłości. Ponieważ zgoda „stwarza małżeństwo", jest ona nieodzowna i niezastąpiona. Aby małżeństwo było ważne, zgoda musi mieć za przedmiot prawdziwe małżeństwo, być aktem ludzkim, świadomym i wolnym, podjętym nie pod przemocą czy przymusem.

345. Czego żąda się, gdy jeden z małżonków nie jest katolikiem? 1633-1637

Małżeństwo *mieszane* (między katolikiem i niekatolikiem ochrzczonym) wymaga do swej dopuszczalności wyraźnego zezwolenia władzy kościelnej. W przypadku *różnicy religii* (między katolikiem i nie ochrzczonym) do ważności małżeństwa wymagana jest wyraźna dyspensa od przeszkody. W każdym przypadku istotne jest, aby małżonkowie znali i akceptowali cele oraz istotne właściwości małżeństwa, i żeby małżonek katolicki potwierdził swoje zobowiązania, znane również małżonkowi niekatolickiemu, iż zachowa swoją wiarę i zapewni chrzest oraz wychowanie katolickie dzieci.

346. Jakie są skutki sakramentu małżeństwa? 1638-1642

Sakrament małżeństwa rodzi między małżonkami węzeł wieczysty i wyłączny. Zgoda, przez którą małżonkowie oddają się sobie i przyjmują

wzajemnie, zostaje przypieczętowana przez samego Boga. Dlatego zawarte i dopełnione małżeństwo osób ochrzczonych nie może być nigdy rozwiązane. Ponadto sakrament ten udziela małżonkom koniecznej łaski do osiągnięcia w życiu małżeńskim świętości oraz odpowiedzialnego przyjęcia dzieci i ich wychowania.

347. Jakie są najcięższe grzechy godzące w sakrament małżeństwa? 1645-1648 Są to: cudzołóstwo; poligamia, ponieważ jest przeciwna równej godności i miłości małżeńskiej, która jest jedyna i wyłączna; odrzucenie płodności, które pozbawia życie małżeńskie dziecka, najwspanialszego daru małżeństwa; rozwód, który sprzeciwia się nierozzerwalności.

348. Kiedy Kościół dopuszcza fizyczną separację małżonków? 1629, 1649 Kościół dopuszcza fizyczną separację małżonków, gdy ich wspólne życie małżeńskie z bardzo ważnych powodów staje się praktycznie niemożliwe, jakkolwiek najlepszym rozwiązaniem byłoby ich pojednanie. Jednakże, jak długo żyje współmałżonek, nie są oni wolni i nie mogą zawrzeć nowego związku, chyba że ich małżeństwo nigdy nie zaistniało, o czym może orzec kompetentna władza kościelna.

349. Jaka jest postawa Kościoła wobec rozwiedzionych zawierających ponownie małżeństwo? 1650-1651
Kościół, będąc wierny Chrystusowi, nie może uznać za małżeństwo, jeśli rozwiedzeni zawarli cywilnie drugi związek. „Kto oddała żonę swoją, a bierze inną, popełnia cudzołóstwo względem niej. I jeśli żona opuści swego męża, a wyjdzie za innego, popełnia cudzołóstwo” względem niej. I jeśli żona opuści swego męża, a wyjdzie za innego, popełnia cudzołóstwo”
12). Osoby te Kościół otacza dużą troską, zachęcając ich do życia wiary, do modlitwy do wspomagania dzieł miłości, do chrześcijańskiego wychowywania dzieci. Nie mogą one jednak otrzymać sakramentalnego rozgrzeszenia ani przystępować do Komunii eucharystycznej, ani też pełnić pewnych funkcji kościelnych tak długo, jak długo trwa ta sytuacja, która obiektywnie wykracza przeciw prawu Bożemu.

350. Dlaczego rodzina chrześcijańska nazywana jest także Kościołem domowym? 1655-1658, 1666
Ponieważ w rodzinie objawia się i urzeczywistnia wymiar wspólnotowy i

rodzinny Kościoła
jako rodziny Bożej. Każdy członek, według własnej roli, praktykuje tu
kapłaństwo chrzcielne,
przyczyniając się do tego, że rodzina staje się wspólnotą łaski i modlitwy,
szkołą cnót
ludzkich i chrześcijańskich, miejscem pierwszego głoszenia wiary
dzieciom.

Rozdział czwarty: INNE CELBRACJE LITURGICZNE s.675

Sakramentalia s.676

Pogrzeb chrześcijański s.676

Rozdział czwarty

INNE CELBRACJE LITURGICZNE SAKRAMENTALIA

SAKRAMENTALIA

351. Co to są sakramentalia? 1667-1672, 1677-1678

Są to święte znaki ustanowione przez Kościół dla uświęcenia pewnych okoliczności życia chrześcijańskiego. Zawierają one zawsze modlitwę, której często towarzyszy znak krzyża i inny określony znak. Wśród sakramentaliów ważne miejsce zajmują błogosławieństwa, które są uwielbieniem Boga i modlitwą o Jego dary, poświęcenia pewnych osób Bogu oraz przedmiotów do użytku liturgicznego.

352. Co to jest egzorcyzm? 1673

Egzorcyzmem nazywamy, gdy Kościół na mocy swojej władzy prosi w imię Jezusa Chrystusa, by jakaś osoba lub przedmiot były strzeżone od napaści Złego i uwolnione od jego panowania. W prostej formie występuje podczas sprawowania chrztu. Egzorcyzm uroczysty, nazywany *egzorcyzmem wielkim*, może być wypowiedzany tylko przez prezbitera i za zezwoleniem biskupa.

353. Jakie formy pobożności ludowej towarzyszą życiu sakramentalnemu Kościoła? 1674-1676, 1679

Zmysł religijny ludu chrześcijańskiego zawsze znajdował wyraz w różnorodnych formach pobożności, które otaczały życia sakramentalne Kościoła. Są to: cześć oddawana relikwiom, nawiedzanie sanktuariów, pielgrzymki, procesje, droga krzyżowa, różaniec. Kościół popiera i oświeca światłem wiary autentyczne formy pobożności ludowej.

POGRZEB CHRZEŚCIJAŃSKI

354. Jaki związek istnieje między sakramentami i śmiercią chrześcijanina? 1680-1683 Dzień śmierci jest dla chrześcijanina, po zakończeniu jego życia, dopełnieniem jego nowego życia rozpoczętego na chrzcie, wzmocnionego przez bierzmowanie i karmionego Eucharystią, będącą antycypacją uczyty niebieskiej. Chrześcijański sens śmierci ukazuje się w świetle Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa, naszą jedyną nadzieją; chrześcijanin, który umiera w Chrystusie Jezusie, „opuszcza ciało i staje w obliczu Pana” (1 Kor 5,8).

355. Co wyraża pogrzeb chrześcijański? 1684-1685 Obrzędy pogrzebu, mimo że uwzględniają sytuacje i tradycje różnych regionów, wyrażają paschalny charakter śmierci chrześcijańskiej w nadziei zmartwychwstania i sens łączności ze zmarłym, szczególnie przez modlitwę o oczyszczenie jego duszy.

356. Jakie są główne momenty celebracji pogrzebu? 1686-1690 Obrzędy pogrzebu zawierają zazwyczaj cztery główne momenty: pozdrowienie wspólnoty słowami pocieszenia i nadziei, liturgia słowa, Ofiara eucharystyczna i pożegnanie zmarłego, w którym jego dusza polecana jest Bogu źródle życia wiecznego, podczas gdy jego ciało zostaje złożone do grobu w oczekiwaniu na zmartwychwstanie.

CZEŚĆ TRZECIA: ŻYCIE W CHRYSTUSIE

Dział pierwszy: POWOŁANIE CZŁOWIEKA: ŻYCIE W DUCHU ŚWIĘTYM s.677

Rozdział pierwszy: GODNOŚĆ OSOBY LUDZKIEJ s.677

Człowiek obrazem Boga s.677

Nasze powołanie do szczęścia s.677

Wolność człowieka s.678

Moralność uczuć s.679

Sumienie moralne s.679

Cnoty s.680

Grzech s.681

DZIAŁ PIERWSZY

POWOŁANIE CZŁOWIEKA: ŻYCIE W DUCHU ŚWIĘTYM

357. W jaki sposób życie moralne chrześcijanina powiązane jest z wiarą i sakramentami? 1691-1698

To, co Symbol wiary wyznaje, udzielają sakramenty. Przez sakramenty chrześcijanie

otrzymują łaskę Chrystusa i dary Ducha Świętego, które uzdalniają ich do

tego, aby żyć
nowym życiem dzieci Bożych w Chrystusie, którego przyjmują z wiarą.

Chrześcijaninie! Poznaj swoją godność (św. Leon Wielki).

Rozdział pierwszy

GODNOŚĆ OSOBY LUDZKIEJ

CZŁOWIEK OBRAZEM BOGA

358. Co jest podstawą godności ludzkiej? 1099-1715

Godność osoby ludzkiej ma podstawę w stworzeniu jej na obraz i podobieństwo Boże. Obdarzona duchową i nieśmiertelną duszą, rozumem i wolną wolą, osoba ludzka jest zwrócona do Boga i przeznaczona do szczęścia wiecznego.

NASZE POWOŁANIE DO SZCZĘŚCIA

359. Jak osiąga człowiek szczęście? 1716

Człowiek osiąga szczęście dzięki łasce Chrystusa, która uzdalnia go do uczestnictwa w życiu Bożym. Chrystus w Ewangelii ukazuje drogę, która prowadzi do szczęścia bez końca: są to błogosławieństwa. Łaska Chrystusa działa w każdym człowieku, który kierując się prawym sumieniem, szuka i kocha prawdę i dobro, i unika zła.

360. Dlaczego błogosławieństwa są dla nas ważne? 1716-1717, 1725-1726

Błogosławieństwa znajdują się w centrum przepowiadania Jezusa, podejmują i wypełniają obietnice Boże dane od czasów Abrahama. Odzwierciedlają oblicze samego Jezusa, charakteryzują autentyczne życie chrześcijańskie i odsłaniają człowiekowi ostateczny cel działań ludzkich: szczęśliwość wieczną.

361. W jakiej relacji są błogosławieństwa do pragnienia szczęścia człowieka? 1718-1719

Błogosławieństwa odpowiadają na wrodzone pragnienie szczęścia, które Bóg wszczepił w serce człowieka, by przyciągnąć go do siebie, ponieważ tylko On może je zaspokoić.

362. Co to jest szczęśliwość wieczna? 1720-1724, 1727-1729

Jest oglądaniem Boga w życiu wiecznym, w którym będziemy w pełni „uczestnikami Boskiej natury” (2 P 1,4), chwały Chrystusa i radości życia trynitarnego. Takie szczęście przekracza rozumienie i siły tylko ludzkie. Pochodzi ono z darmowego daru Bożego, tak jak łaska, która do niego prowadzi. Obiecane szczęście stawia nas wobec decydujących wyborów moralnych dotyczących dóbr ziemskich, pobudzając do kochania Boga ponad wszystko.

WOLNOŚĆ CZŁOWIEKA

363. Co to jest wolność? 730-1733, 743-1744

Wolność jest darem Boga; jest władzą działania lub niedziałania, czynienia tego lub czegoś innego, a więc podejmowania przez siebieprzemyślanych działań. Wolność charakteryzuje czyny właściwe człowiekowi. Im więcej człowiek czyni dobra, tym bardziej staje się wolnym. Wolność osiąga swoją doskonałość, gdy jest ukierunkowana na Boga, który jest najwyższym Dobrem i naszym szczęściem. Wolność zakłada możliwość wyboru między dobrem a złem. Wybór zła jest nadużyciem wolności i prowadzi do niewoli grzechu.

364. Jaka relacja istnieje między wolnością i

odpowiedzialnością? 1734-1737, 1745-1746 Wolność czyni człowieka odpowiedzialnym za swoje czyny w takiej mierze, w jakiej są dobrowolne. Poczytalność i odpowiedzialność za jakieś działanie mogą zostać zmniejszone, a nawet zniesione, na skutek niewiedzy, nieuwagi, przymusu, strachu, nieopanowanych uczuć, przyzwyczajień.

365. Dlaczego każdy człowiek ma prawo do korzystania z

wolności? 1738, 1747 Prawo do korzystania z wolności jest nieodłącznym wymogiem godności osoby ludzkiej. Winno ono być zawsze respektowane, zwłaszcza w dziedzinie moralności i religii, a także uznane przez władze świeckie oraz chronione w granicach dobra wspólnego i słusznego porządku publicznego.

366. Jak sytuuje się wolność ludzka w ekonomii zbawienia?

1739-1742, 1748 Wolność człowieka została osłabiona na skutek pierwszego grzechu; to osłabienie wzrasta jeszcze bardziej przez następne grzechy. Lecz „ku wolności wyswobodził nas Chrystus” (Ga 5,1). Przez działanie łaski Duch Święty prowadzi nas do wolności duchowej, by uczynić nas wolnymi współpracownikami swego dzieła w Kościele i w świecie.

367. Jakie są źródła moralności czynów ludzkich? 1749-1754,

1757-1758 Moralność czynów ludzkich zależy od: *wybranego przedmiotu*, to jest dobra prawdziwego lub pozornego; *intencjizdającego*, to jest od celu, dla którego podejmuje działanie; *okoliczności* działania, obejmujących także konsekwencje.

368. Kiedy czyn ludzki jest moralnie dobry? 1755-1756, 1759-1760

Czyn moralnie dobry zakłada jednocześnie dobro przedmiotu, celu i okoliczności. Wybrany przedmiot już sam może uczynić złym całość

działania, nawet gdy intencja jest dobra. Niedopuszczalne jest czynienie zła, by wynikało z niego dobro. Zły cel niszczy działanie, chociaż jego przedmiot byłby sam w sobie dobry. Natomiast dobra intencja nie czyni dobrym działania, które samo w sobie jest złe, ponieważ cel nie uświęca środków. Okoliczności mogą zmniejszyć lub zwiększyć odpowiedzialność sprawcy, lecz nie mogą same z siebie zmienić jakości moralnej samych czynów, nie mogą uczynić dobrym działanie, które jest samo w sobie złe.

369. Czy są czyny, które są zawsze niegodziwe? 1756, 1761

Istnieją czyny, które same przez się i w sobie są zawsze bezwzględnie niedozwolone ze względu na ich przedmiot (na przykład: bluźnierstwo, zabójstwo, cudzołóstwo). Ich wybór pociąga za sobą nieuporządkowanie woli, to znaczy zło moralne, które nie może być usprawiedliwione odniesieniem do dobra, które mogłoby ewentualnie z nich wynikać.

MORALNOŚĆ UCZUĆ

370. Co to są uczucia? 1762-1766, 1771-1772

Uczucia lub doznania oznaczają emocje lub poruszenia wrażliwości są naturalnymi składnikami psychiki ludzkiej które skłaniają do działania lub niedziałania, zgodnie z tym, co jest postrzegane jako dobre lub złe. Zasadniczymi uczuciami są: miłość i nienawiść, pragnienie i obawa, radość, smutek, gniew. Najbardziej podstawowym uczuciem jest miłość spowodowana upodobaniem dobra. Jedynie dobro jest miłowane.

371. Czy uczucia są moralnie dobre lub złe? 1767-1770, 1773-1775

Uczucia, jako poruszenia wrażliwości, nie są same w sobie ani dobre, ani złe: są moralnie dobre, gdy przyczyniają się do dobrego działania; w przeciwnym razie są złe. Mogą być przekształcone w cnoty lub zniekształcone w wady.

SUMIENIE MORALNE

372. Co to jest sumienie moralne? 1776-1780, 1795-1797

Sumienie moralne, obecne w sercu osoby, jest sądem rozumu, które nakazuje jej w odpowiedniej chwili pełnić dobro, a unikać zła. Dzięki sumieniu osoba ludzka rozpoznaje jakość moralną czynu, który zamierza wykonać lub którego dokonała,

biorąc zań odpowiedzialność. Człowiek roztropny słuchając sumienia moralnego, może usłyszeć Boga, który mówi.

373. W czym wyraża się godność osoby ludzkiej odnośnie do sumienia moralnego? 1780-1782, 1798

Godność osoby ludzkiej zakłada w sobie prawość sumienia moralnego (gdy prawda o dobru moralnym, uznana przez sąd sumienia, jest zgodna z prawem rozumu i prawem Bożym).

Z racji tejże samej godności osoby człowiek nie powinien być przymuszany do działania wbrew sumieniu, i nie powinien też spotykać się z przeszkodami, gdy działa zgodnie ze swoim sumieniem, zwłaszcza w sprawach religijnych.

374. Jak należy formować sumienie, aby było prawe i prawdziwe? 1783-1788, 1799-1800 Sumienie moralne prawe i prawdziwe formuje się przez wychowanie, przyjmowanie słowa Bożego i nauczanie Kościoła. Jest wspierane darami Ducha Świętego i wspomagane radami ludzi mądrych. Wielką rolę w formacji sumienia odgrywa modlitwa i rachunek sumienia.

375. Jakimi normami winno kierować się sumienie? 1789

Na ogół wymienia się trzy: 1) nigdy nie jest dopuszczalne czynienie zła, by wynikało z niego dobro; 2) tak zwanazłota zasada: „Wszystko... co byście chcieli, żeby wam ludzie czynili,

i wy im czyńcie!" (Mt 7,12); 3) miłość zawsze zawiera w sobie szacunek dla bliźniego i jego sumienia, nie oznacza to jednak, aby uznawać coś jako dobro, co jest przedmiotowo złem.

376. Czy sumienie może wydawać błędne sądy? 1790-1794, 1801-1802

Człowiek powinien być zawsze posłuszny pewnemu sądowi swego sumienia, ale może wydawać także sądy błędne z przyczyn nie zawsze pozbawionych osobistej odpowiedzialności. Nie może być jednak przypisane osobie zło popełnione z powodu nieumyślnej ignorancji, mimo że pozostaje ono przedmiotowo złem. Konieczna jest więc praca nad skorygowaniem błędów sumienia.

CNOTY

377. Co to jest cnota? 1803,1833

Cnota jest habitualną i trwałą dyspozycją do czynienia dobra. „Celem życia cnotliwego niech będzie upodobnienie się do Boga" (św. Grzegorz z Nyssy). Cnoty dzielą się na cnoty ludzkie i cnoty teologiczne.

378. Co to są cnoty ludzkie? 1804, 1810-1811, 1834, 1839

Cnoty ludzkie są habitualnymi i stałymi zaletami umysłu i woli, które regulują nasze czyny, porządkują nasze uczucia i kierują naszym postępowaniem zgodnie z rozumem i wiarą. Nabyte i wzmacniane przez świadome czyny i wytrwale podejmowane wysiłki są oczyszczane i podnoszone przez łaskę Bożą.

379. Jakie są główne cnoty ludzkie? 1805, 1834

Są to cnoty, nazywane kardynalnymi, wokół których grupują się wszystkie inne i które stanowią podstawę dla cnotliwego życia. Zaliczamy do nich: roztropność, sprawiedliwość, męstwo i umiarkowanie.

380. Co to jest roztropność? 1806, 1835

Roztropność uzdalnia rozum do rozeznawania w każdej okoliczności naszego prawdziwego dobra i do wyboru właściwych środków do jego pełnienia. Kieruje ona innymi cnotami, wskazując im zasadę i miarę.

381. Co to jest sprawiedliwość? 1807, 1836

Sprawiedliwość polega na stałej i trwałej woli oddawania innym tego, co im się należy. Sprawiedliwość w stosunku do Boga nazywana jest „cnotą religijności”.

382. Co to jest męstwo? 1808, 1837

Męstwo daje wytrwałość w trudnościach i stałość w kontynuacji dobra. Uzdalnia aż do ofiary z życia w obronie słusznej sprawy.

383. Co to jest umiarkowanie? 1809, 1838

Umiarkowanie pozwala opanować dążenie do przyjemności zmysłowych i zapewnia równowagę w używaniu dóbr stworzonych.

384. Co to są cnoty teologalne? 1812-1813, 1840-1841

Są to cnoty, których początkiem, motywem i przedmiotem bezpośrednim jest sam Bóg. Wszczepione wraz z łaską uświęcającą, uzdalniają do życia w obcowaniu z Trójcą Świętą oraz kształtują i ożywiają cnoty moralne. Stanowią one rękojmię obecności i działania Ducha Świętego we władzach człowieka.

385. Jakie są cnoty teologalne? 1813

Cnotami teologalnymi są wiara, nadzieja i miłość.

386. Co to jest wiara? 1814-1816, 1842

Wiara jest cnotą teologalną, dzięki której wierzymy w Boga i w to wszystko, co On nam objawił, a co Kościół podaje nam do wierzenia, ponieważ Bóg jest samą Prawdą. Przez wiarę człowiek w sposób wolny

całkowicie powierza się Bogu. Dlatego wierzący stara się poznać i czynić wolę Bożą, ponieważ wiara „działa przez miłość” (Ga 5,6).

387. Co to jest nadzieja? 1817-1821, 1843

Nadzieja jest cnotą teologalną, dzięki której z trwałą ufnością pragniemy i oczekujemy od Boga życia wiecznego, pokładając naszą ufność w obietnicach Chrystusa i na pomocy łaski Ducha Świętego, ażeby na nie zasłużyć i wytrwać do końca życia ziemskiego.

388. Co to jest miłość? 1822-1829, 1844

Miłość jest cnotą teologalną, dzięki której miłujemy Boga nade wszystko, a naszych bliźnich jak siebie samych ze względu na miłość Boga. Jezus uczynił z niej przykazanie nowe, pełnię Prawa. Miłość jest „więzią doskonałości” (Kol 3,14) i formą wszystkich innych cnót, które ożywia, inspiruje, łączy je i porządkuje między sobą: Bez niej „jestem niczym”, a jeśli „miłości bym nie miał, nic bym nie zyskał” (1 Kor 13,1-3).

389. Co to są dary Ducha Świętego? 1830-1831, 1845

Dary Ducha Świętego są trwałymi dyspozycjami, które czynią człowieka uległym, by siedł za natchnieniami Bożymi. Jest ich siedem: mądrość, rozum, rada, męstwo, umiejętność, pobożność i bojaźń Boża.

390. Co to są owoce Ducha Świętego? 1832

Owocami Ducha są doskonałości, które kształtuje w nas Duch Święty jako pierwociny wiecznej chwały. Tradycja Kościoła wymienia ich dwanaście: „miłość, radość, pokój, cierpliwość, uprzejmość, dobroć, wspaniałość, łaskawość, wierność, skromność, wstrzeźliwość, czystość” (Ga 5,22-23).

GRZECH

391. Czego wymaga od nas przyjęcie miłosierdzia Bożego?

1846-1848, 1870 Przyjęcie miłosierdzia Bożego wymaga, abyśmy uznali nasze winy, żałując za nasze grzechy. Sam Bóg przez swoje Słowo i przez swojego Ducha odsłania nasze grzechy, obdarowuje nas prawdą sumienia i nadzieją przebaczenia.

392. Co to jest grzech? 1849-1851, 1871-1872

Grzech jest to „słowo, czyn lub pragnienie przeciw prawu wiecznemu” (św. Augustyn). Jest obrazą Boga, przeciwstawia się miłości Boga do nas. Rani on naturę człowieka i godzi w ludzką solidarność. Chrystus w swojej Męce odsłania w całej pełni gwałtowność i różnorodność grzechu, i pokonuje go swoim miłosierdziem.

393. Czy istnieje zróżnicowanie grzechów i z czego ono wynika? 1852-1853, 1873 Grzechy są różnorodne. Można je rozróżniać w zależności od ich przedmiotu, w zależności od cnót i w zależności od przykazań, którym się przeciwstawiają. Mogą dotyczyć bezpośrednio Boga, bliźniego czy siebie samego. Można je ponadto podzielić na grzechy duchowe

i cielesne lub grzechy popełnione myślą, mową, uczynkiem i zaniedbaniem.

394. Jak należy rozróżniać grzechy według ich ciężkości? 1854 Istotne jest rozróżnienie między grzechem śmiertelnym a grzechem powszednim.

395. Kiedy popełnia się grzech śmiertelny? 1855-1861, 1874 Grzech śmiertelny jest ten, który jednocześnie dotyczy materii poważnej i został popełniony z pełną świadomością i całkowitą zgodą. Taki grzech pociąga za sobą utratę miłości i pozbawienie łaski uświęcającej, powoduje wieczną śmierć w piekle, jeśli za niego nie żałujemy. W sposób zwyczajny zostaje nam odpuszczony przez sakramenty chrztu, pokuty i pojednania.

396. Kiedy popełnia się grzech powszedni? 1862-1864, 1875 Grzech powszedni, który istotnie różni się od grzechu śmiertelnego, jest popełniany wtedy, gdy dotyczy materii lekkiej lub dotyczy materii ciężkiej, lecz bez pełnego poznania albo całkowitej zgody. Taki grzech nie zrywa naszego przymierza z Bogiem, ale osłabia miłość; wyraża nieuporządkowane przywiązanie do dóbr stworzonych; utrudnia postęp duszy w zdobywaniu cnót i w praktykowaniu dobra moralnego; zasługuje na kary doczesne.

397. Jak mnoży się w nas grzech? 1865, 1876 Grzech powoduje skłonność do grzechu; rodzi wadę wskutek powtarzania tych samych grzechów.

398. Co to są wady? 1866-1867 Wady, które są przeciwieństwem cnót, są złymi skłonnościami, które zaciemniają sumienie i nakłaniają do zła. Wady można zgrupować wokół siedmiu grzechów, nazywanymi *głównymi*. Są nimi: pycha, chciwość, zazdrość, gniew, nieczystość, łakomstwo, lenistwo lub znużenie duchowe.

399. Czy ponosimy odpowiedzialność za grzechy popełnione przez innych? 1868 Ponosimy odpowiedzialność za grzechy popełniane przez innych, gdy w nich współdziałamy.

400. Co to są *struktury* grzechu? 1869

Są to sytuacje społeczne lub instytucje przeciwne prawu Bożemu; są one wyrazem i skutkiem grzechów osobistych, które skłaniają z kolei ich ofiary do popełniania zła.

Rozdział drugi: WSPÓLNOTA LUDZKA s.682 *Osoba i społeczność* s.682

***Uczestnictwo w życiu społecznym* s.683**

***Sprawiedliwość społeczna* s.684**

Rozdział drugi

WSPÓLNOTA LUDZKA

OSOBA I SPOŁECZNOŚĆ

401. Na czym polega wspólnotowy charakter powołania ludzkiego? 1877-1880, 1890-1891

Oprócz osobistego powołania do szczęścia, człowiek potrzebuje życia społecznego, które jest istotnym wymogiem jego natury i jego powołania. W rzeczywistości: wszyscy ludzie są wezwani do tego samego celu, którym jest sam Bóg; istnieje pewne podobieństwo między jednością Osób Boskich a braterstwem, jakie ludzie powinni stworzyć między sobą, w prawdzie i miłości; miłość bliźniego jest nieodłączna od miłości Boga.

402. Jaka jest relacja między osobą a społecznością? 1881-1882, 1892-1893

Zasadą, podmiotem i celem wszystkich instytucji społecznych jest i powinna być *osoba*. Niektóre społeczności, takie jak rodzina i państwo, są dla niej konieczne. Pożyteczne są także inne społeczności, zarówno o zasięgu krajowym, jak i międzynarodowym, które winny kierować się *zasadą pomocniczości*.

403. Na co wskazuje zasada pomocniczości? 1883-1885, 1884

Według tej zasady społeczność wyższego rzędu nie powinna ingerować w wewnętrzne sprawy społeczności niższego rzędu, pozbawiając ją kompetencji, lecz raczej powinna wspierać ją w razie konieczności.

404. Czego innego jeszcze domaga się prawdziwa społeczność ludzka? 1886-1889, 1895-1896

Domaga się uszanowania sprawiedliwości, właściwej hierarchii wartości oraz podporządkowania wymiarów materialnych i instynktownych wymiarom wewnętrznym

i duchowym. W szczególności tam, gdzie grzech niszczy klimat społeczny, trzeba odwoływać się do nawrócenia serc i łaski Bożej, aby doprowadzić do zmian społecznych, które rzeczywiście służyłyby każdej osobie i całej osobie. Miłość, która wymaga i uzdalnia do praktykowania sprawiedliwości, jest największym przykazaniem społecznym.

UCZESTNICTWO W ŻYCIU SPOŁECZNYM

405. Na czym wspiera się władza w społeczności? 1897-1902, 1918-1920 Każda wspólnota ludzka potrzebuje prawowitej władzy, która zapewnia poszanowanie prawa i porządku i przyczynia się do urzeczywistnienia dobra wspólnego. Ma ona swoją podstawę w naturze ludzkiej, ponieważ należy do porządku ustanowionego przez Boga.

406. Kiedy władza sprawowana jest w sposób prawowity? 1903-1904, 1921-1922 Władza jest sprawowana w sposób prawowity tylko wtedy, gdy troszczy się o dobro wspólne i jeśli do jego osiągnięcia używa środków moralnie dozwolonych. I dlatego władza polityczna, określona przez wolną decyzję obywateli, powinna szanować zasadę „państwa praworządnego”, w którym najwyższą władzę ma prawo, a nie samowola ludzi. niesprawiedliwe prawa i decyzje sprzeczne z porządkiem moralnym nie obowiązują w sumieniu.

407. Co to jest dobro wspólne? 1905-1906, 1924 Przez dobro wspólne należy rozumieć sumę warunków życia społecznego, które pozwalają bądź grupom, bądź poszczególnym jego członkom osiągnąć ich własną doskonałość.

408. Co obejmuje dobro wspólne? 1907-1909, 1925 Dobro wspólne obejmuje: poszanowanie i popieranie podstawowych praw osoby ludzkiej; dobrobytu, czyli wzrostu dóbr duchowych i ziemskich poszczególnych ludzi i społeczności; pokoju i bezpieczeństwa wszystkich.

409. Gdzie w sposób najpełniejszy urzeczywistnia się dobro wspólne? 1910-1912, 1927 Najpełniejsze urzeczywistnienie dobra wspólnego dokonuje się w tych wspólnotach politycznych, które bronią dobra wspólnego obywateli i instytucji pośrednich, a także je popierają i nie zapominają o powszechnym dobru wspólnym całej rodziny ludzkiej.

410. W jaki sposób człowiek uczestniczy w urzeczywistnieniu dobra wspólnego? 1913-1917, 1926 Każdy człowiek, stosownie do zajmowanego miejsca i pełnionej funkcji, uczestniczy w rozwoju dobra wspólnego, respektując sprawiedliwe prawa i podejmując zadania, za które

ponosi osobistą odpowiedzialność, jak troska o własną rodzinę i zaangażowanie we własną pracę. Obywatele powinni, na ile to możliwe, brać czynny udział w życiu publicznym.

SPRAWIEDLIWOŚĆ SPOŁECZNA

411. W jaki sposób społeczeństwo zapewnia sprawiedliwość społeczną? 1928-1933, 1943-1944

Spółeczeństwo zapewnia sprawiedliwość społeczną, gdy respektuje godność i prawa człowieka. Osoba jest celem ostatecznym społeczeństwa. Ponadto społeczeństwo zapewnia sprawiedliwość społeczną, gdy urzeczywistnia warunki pozwalające zrzeszeniom oraz każdemu z osobna na osiągnięcie tego, co im się należy.

412. Na czym opiera się równość między ludźmi? 1934-1935, 1945

Wszyscy ludzie cieszą się równą godnością i posiadają te same fundamentalne prawa, ponieważ są stworzeni na obraz jedyne go Boga, obdarzeni są taką samą rozumną duszą, mają tę samą naturę i to samo pochodzenie i są wezwani, w Chrystusie jedynym Zbawicielu, do uczestnictwa w Boskim szczęściu.

413. Jak oceniać występujące różnice między ludźmi? 1936-1938, 1946-1947 Istnieją krzywdzące nierówności ekonomiczne i społeczne które godzą w miliony istot ludzkich; pozostają one w jawnej sprzeczności z Ewangelią, ponieważ są sprzeczne ze sprawiedliwością społeczną, godnością osoby ludzkiej i pokojem. Lecz istnieją także różnice między ludźmi, spowodowane różnymi czynnikami, które należą do zamysłu Bożego. Bóg chce, by każdy otrzymywał od drugiego to, czego potrzebuje, i by ci, którzy posiadają szczególne „talenty”, dzielili się nimi z innymi. Różnice te zachęcają i często zobowiązują osoby do wielkoduszności, życzliwości i dzielenia się oraz pobudzają kultury do wzajemnego ubogacania się.

414. W jaki sposób przejawia się solidarność ludzka? 1939-1942, 1948

Solidarność, która wypływa z ludzkiego i chrześcijańskiego braterstwa,

przejawia się przede wszystkim w sprawiedliwym podziale dóbr, w wynagrodzeniu za pracę oraz zakłada wysiłek na rzecz bardziej sprawiedliwego porządku społecznego. *Cnota* solidarności urzeczywistnia także udział w dobrach duchowych, ważniejszych od materialnych.

Rozdział trzeci: ZBAWIENIE BOŻE: PRAWO I ŁASKA s.684

Prawo moralne s.684

Łaska i usprawiedliwienie s.685

Kościół - matka i wychowawczyni s.686

Rozdział trzeci

ZBAWIENIE BOŻE: PRAWO I ŁASKA

PRAWO MORALNE

415. Co to jest prawo moralne? 1950-1953, 1975

Prawo moralne jest dziełem Mądrości Bożej. Wyznacza ono człowiekowi drogi, zasady postępowania, które prowadzą do obiecanego szczęścia i zakazują dróg zła, oddalających od Boga.

416. Na czym polega naturalne prawo moralne? 1954-1959, 1978-1979 Prawo naturalne, zapisane przez Stwórcę w sercu każdego człowieka, polega na uczestnictwie w mądrości i dobroci Boga, wyraża pierwotny zmysł moralny, który pozwala człowiekowi rozpoznać rozumem, czym jest dobro i zło. Jest ono powszechne i niezmienne i określa podstawę fundamentalnych obowiązków oraz praw osoby, jak również wspólnoty ludzkiej i prawa cywilnego.

417. Czy to prawo jest postrzegane przez wszystkich? 1960

Z powodu grzechu prawo naturalne nie jest postrzegane przez wszystkich w sposób jasny i bezpośredni.

Bóg zapisał na tablicach Prawa to, czego ludzie w swych sercach nie odczytali (św. Augustyn).

418. Jaka jest relacja między prawem naturalnym a Starym Prawem? 1961-1962, 1980-1981

Stare Prawo stanowi pierwszy etap prawa objawionego. Zawiera ono wiele prawd w sposób naturalny dostępnych rozumowi, a które zostały ogłoszone i autentycznie poświadczone w ramach przymierza zbawienia. Jego przepis moralne, które są streszczone w przykazaniach Dekalogu, ustalają podstawy powołania człowieka, zakazują tego, co

sprzeciwia się miłości
Boga i bliźniego, a nakazują to, co jest dla niej istotne.

419. Jakie miejsce zajmuje Stare Prawo w planie zbawienia? 1963-1964, 1982 Stare Prawo pozwala poznać wiele prawd dostępnych rozumowi, wykazuje to, co należy lub czego nie należy czynić, przede wszystkim jednak, jak to czyni wychowawca, przygotowuje i uzdalnia do nawrócenia i przyjęcia Ewangelii. Chociaż jest święte, duchowe i dobre, jest jeszcze niedoskonałe, ponieważ samo z siebie nie daje mocy i łaski Ducha, aby je wypełnić.

420. Co to jest Nowe Prawo, czyli Prawo ewangeliczne? 1965-1972, 1983-1985 Nowe Prawo, czyli Prawoewangeliczne, jest pełnią i dopełnieniem prawa Bożego, naturalnego i objawionego, urzeczywistnionego przez Chrystusa. Sprowadza się ono do przykazania miłości Boga i bliźniego, byśmy się wzajemnie miłowali, tak jak Chrystus nas umiłował; jest prawem łaski, ponieważ łaska Ducha Świętego uzdalnia do takiej miłości; i jest „prawem wolności” (por. Jk 1,25), ponieważ skłania do spontanicznego działania pod wpływem miłości.

Nowe Prawo jest łaskę Ducha Świętego otrzymane przez wiarę w Chrystusa (Św. Tomasz z Akwinu).

421. Gdzie znajduje się Nowe Prawo? 1971-1974, 1986 Nowe Prawo znajduje się w całym życiu i przepowiadaniu Chrystusa oraz w katechezie Apostołów: zostało ono wyrażone w sposób szczególny w Kazaniu na Górze.

ŁASKA I USPRAWIEDLIWIENIE

422. Co to jest usprawiedliwienie? 1987-1995, 2017-2020 Usprawiedliwienie jest najdoskonalszym dziełem Bożej miłości. Jest konsekwencją darmowej inicjatywy miłosierdzia Boga, który gładzi nasze grzechy i sprawia, że stajemy się sprawiedliwi i święci w całym naszym jestestwie. Dokonuje się to przez łaskę Ducha Świętego, którą wysłużył nam Chrystus przez swoją Mękę, a której udziela w sakramencie chrztu. Usprawiedliwienie zapoczątkowuje wolną odpowiedź człowieka, to jest wiarę w Chrystusa i współpracę z łaską Ducha Świętego.

423. Czym jest łaska, która usprawiedliwia? 1996-1998, 2005, 2021 Łaska jest darmowym darem Boga, który uzdalnia nas do uczestniczenia w Jego życiu trynitarnym i do działania ze względu na Niego. Nazywa się łaską habitualną, uświęcającą lub przeobstwiającą, ponieważ nas uświęca

i przebóstwia. Jest nadprzyrodzoną, ponieważ zależy całkowicie od darmowej inicjatywy Boga i przerasta możliwości rozumu i siły woli ludzkiej. Wymyka się naszemu doświadczeniu.

424. Jakie są inne rodzaje łaski? 1999-2000, 2003-2004, 2023-2024

Oprócz łaski habitualnej mamy: łaski aktualne (dary okolicznościowe); łaski sakramentalne (darywłaściwe różnym sakramentom); łaski specjalne lub charyzmaty (mające na celu dobro wspólne Kościoła), wśród których należy wyróżnić łaski stanu, które towarzyszą wykonywaniu posług w Kościele i odpowiedzialnych zadań życia chrześcijańskiego.

425. Jaki jest stosunek łaski do wolności człowieka? 2001-2002

Łaska wyprzedza, przygotowuje i pobudza wolną odpowiedź człowieka. Odpowiada na głębokie aspiracje wolności ludzkiej, zaprasza ją do współpracy i ją udoskonala.

426. Co to jest zasługa? 2006-2009, 2025-2027

Zasługa oznacza prawo do zapłaty za dobre działanie. Ściśle mówiąc, nie istnieje ze strony człowieka zasługa względem Boga, ponieważ wszystko otrzymaliśmy od Niego jako naszego Stwórcy. Jednakże Bóg daje nam możliwość zdobycia zasług przez zjednoczenie nas z miłością Chrystusa, będącą źródłem wszystkich naszych zasług przed Bogiem. Tak więc zasługi naszych dobrych uczynków powinny być przypisane najpierw łasce Bożej, a dopiero potem wolnej woli człowieka.

427. Jakie dobra możemy sobie wysłużyć? 2010-2011, 2027

Poruszeni przez Ducha Świętego możemy wysłużyć sobie i innym łaski potrzebne do naszego uświęcenia i otrzymania życia wiecznego, jak również konieczne dobra doczesne, zgodne z zamysłem Bożym. Nikt nie może wysłużyć sobie łaski pierwszej, która jest początkiem nawrócenia i usprawiedliwienia.

428. Czy wszyscy jesteśmy powołani do świętości chrześcijańskiej? 2012-2016, 2028-2029

Wszyscy wierni są powołani do świętości chrześcijańskiej. Jestona pełnią życia chrześcijańskiego i doskonałą miłością, i urzeczywistnia się przez wewnętrzne zjednoczenie z Chrystusem, a w Nim, z Trójcą Świętą. Droga do świętości chrześcijanina wiedzie przez Krzyż i prowadzi do swego spełnienia w końcowym zmartwychwstaniu, w

którym Bóg
będzie wszystkim we wszystkim.

KOŚCIÓŁ - MATKA I WYCHOWAWCZYNI

429. W jaki sposób Kościół karmi życie moralne chrześcijanina? 2030-2031, 2047

Kościół jest wspólnotą, od której chrześcijanin przyjmuje słowo Boże, które zawiera pouczenia „Prawa Chrystusowego” (por. Ga 6,2); otrzymuje łaskę sakramentów; w Kościele łączy się z Ofiarą eucharystyczną Chrystusa, tak że jego życie moralne staje kultem duchowym, i uczy się przykładu świętości, której wzór odkrywa w Matce Najświętszej i świętych.

430. Dlaczego Urząd Nauczycielski Kościoła ingeruje w dziedzinę moralności? 2032-2040, 2049-2051

Ponieważ zadaniem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła jest głosić prawdy wiary i ukazywać ich zastosowanie w życiu. To zadanie rozciąga się także na szczegółowe przepisy prawa naturalnego, ponieważ ich zachowanie jest konieczne do zbawienia.

431. Jakim celowi służą przykazania kościelne? 2041, 2048

Pięć przykazań kościelnych ma na celu zagwarantowanie wiernym niezbędnego minimum duchamodlitwy, życia sakramentalnego, wysiłku moralnego oraz wzrastania miłości Boga i bliźniego.

432. Jakie są przykazania kościelne? 2042-2043

1) W niedziele i święta nakazane uczestniczyć we Mszy świętej; 2) Przynajmniej raz w roku przystąpić do sakramentu pokuty; 3) Przynajmniej raz w roku, w okresie wielkanocnym, przyjąć Komunię świętą; 4) Zachowywać nakazane posty i wstrzeźliwość od pokarmów mięsnych, a w okresie pokuty powstrzymać się od udziału w zabawach; 5) Troszczyć się o potrzeby Kościoła.

433. Dlaczego życie moralne chrześcijan jest niezbędne dla głoszenia Ewangelii? 2044-2046

Ponieważ ich dobre czyny na wzór Chrystusa przyciągają ludzi do wiary w prawdziwego Boga, budują Kościół, przekształcają świat duchem Ewangelii i przyspieszają nadejście Królestwa Bożego.

Dział drugi: DZIESIĘĆ PRZYKAZAŃ s.688
Księga Wyjścia (20, 2-17)

Ja jestem Pan, twój Bóg, który cię wywiódł z ziemi egipskiej, z domu niewoli.

Księga Powtórzonego Prawa (5,6-21)

Jam jest Pan, Bóg twój, który cię wyprowadził z ziemi egipskiej, z domu niewoli.

Formuła katechetyczna

Jam jest Pan, Bóg twój:

Nie będziesz miał cu dzych bogów obok Mnie! Nie będziesz czynił żadnej rzeźby ani żadnego obrazu tego, co jest na niebie wysoko, ani tego, co jest na ziemi nisko, ani tego, co jest w wodach pod ziemią! Nie będziesz oddawał im pokłonu i nie będziesz im służył, ponieważ Ja Pan, twój Bóg, jestem Bogiem zazdro- snym, który karze występki ojców na synach do trzeciego i czwartego pokolenia względem tych, którzy Mnie nienawidzą. Okazuję zaś łaskę aż do tysięcznego pokolenia tym, którzy Mnie miłują i przestrze- gają moich przykazań.
Nie będziesz miał bogów innych oprócz Mnie... **1.** Nie będziesz miał cudzych bogów przede Mną.

Nie będziesz wzywał imienia Pana, Boga twego, do czczych rzeczy, gdyż Pan nie pozostawi bezkarnie tego, który wzywa Jego imienia do czczych rzeczy.

Nie będziesz brał imienia Pana, Boga twego, do czczych rzeczy...

2. Nie będziesz brał imienia Pana Boga twego nadaremno.

Pamiętaj o dniu szabatu, aby go uświęcić. Sześć dni będziesz pracować i wykonywać wszystkie twe zajęcia. Dzień zaś siódmy jest szabatem ku czci Pana, Boga twego. Nie możesz przeto w dniu tym wykonywać żadnej pracy ani ty sam, ani syn twój, ani twoja córka, ani twój niewolnik, ani twoja niewolnica, ani twoje bydło, ani cudzoziemiec, który mieszka pośród twych bram. W sześciu dniach bowiem uczynił Pan niebo, ziemię, morze oraz wszystko, co jest w nich, w siódmym zaś dniu odpoczął. Dlatego pobłogosławił Pan dzień

szabatu i uznał go za święty. Będiesz zważalna szabat, aby g święcić...

3. Pamiętaj, abyś dzień święty święcił.

Czcij ojca twego i matkę swoją, abyś długo żył na ziemi, którą Pan, Bóg twój, da tobie.

Czcij swego ojca swoją matkę.

4. Czcij ojca swego i matkę swoją

Nie będziesz zabijał. Nie będziesz zabijał. **5.** Nie zabijaj.

Nie będziesz cudzołożył. Nie będziesz cudzołożył. **6.** Nie cudzołóż.

Nie będziesz kradł. Nie będziesz kradł. **7.** Nie kradnij.

Nie będziesz mówił przeciw bliźniemu twemu kłamstwa jako świadek.

Jako świadek nie będziesz mówił przeciw bliźniemu twemu kłamstwa

8. Nie mów fałszywego

świadczenia przeciw bliźniemu swemu.

Nie będziesz pożądał domu bliźniego twego. Nie będziesz pożądał żony bliźniego twego, ani jego niewolnika, ani jego niewolnicy, ani jego wołu, ani jego osła, ani żadnej rzeczy, która należy do bliźniego twego.

Nie będziesz pożądał żony swojego bliźniego.

9. Nie pożądaj żony bliźniego twego.

Nie będziesz pragnął... żadnej rzeczy, która należy do twojego bliźniego

10. Ani żadnej rzeczy, która jego jest

434. „Nauczycielu, co dobrego mam czynić, aby otrzymać życie wieczne?” (Mt 19,16) 2052-2054, 2075-2076

Młodzieńcowi, który stawia to pytanie, Jezus odpowiada: „Jeśli chcesz osiągnąć życie,

zachowaj przykazania”, następnie dodaje: „przyjdź i chodź za Mną!” (Mt 19,16-21). Pójście

za Jezusem obejmuje wypełnianie przykazań. Prawo nie zostaje zniesione, lecz człowiek

zostaje zaproszony do odnalezienia go w Osobie boskiego Nauczyciela, który jest

doskonałym jego wypełnieniem, objawia jego pełny sens i poświadcza jego wiecznotrwałość.

435. Jak Jezus interpretuje Prawo? 2055

Jezus wyjaśnia je w świetle podwójnego i jedyne przykazania miłości, która jest wypełnieniem Prawa: „Będziesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem, całą swoją duszą i całym swoim umysłem. To jest największe i pierwsze przykazanie. Drugie podobne jest do niego:

Będziesz miłował swego bliźniego jak siebie samego. Na tych dwóch przykazaniach opiera się całe Prawo i Prorocy" (Mt 22,37-40).

436. Co znaczy „Dekalog”? 2056-2057

Słowo „Dekalog” znaczy dosłownie „dziesięć słów” (Wj 34,28). Te słowa streszczają całe Prawo ofiarowane narodowi izraelskiemu przez Mojżesza w kontekście Przymierza. Dekalog, przedstawiając przykazania miłowania Boga (pierwsze trzy) i bliźniego (pozostałych siedem), wskazuje narodowi wybranemu, a każdemu w szczególności, warunki życia wyzwolonego z niewoli grzechu.

437. Jaki jest związek Dekalogu z Przymierzem? 2058-2063, 2077

Dekalog nabiera pełnego znaczenia w ramach Przymierza, w którym Bóg objawia się swojemu ludowi, dając mu poznać swoją wolę. W zachowywaniu przykazań wyraża on swoją przynależność do Boga i odpowiada z wdzięcznością na pełną miłości inicjatywę Pana.

438. Jakie znaczenie Dekalogowi daje Kościół? 2064-2068

Tradycja Kościoła, będąc wierna Pismu Świętemu i idąc za przykładem Jezusa, zawsze przyznawała Dekalogowi pierwszorzędną rolę i znaczenie. Chrześcijanie są zobowiązani do zachowania go.

439. Dlaczego Dekalog stanowi organiczną jedność? 2069, 2079

Dziesięć przykazań stanowi organiczną i nierozłączną całość, ponieważ każde przykazanie odnosi się do każdego z pozostałych i do wszystkich razem. Przekroczenie jednego przykazania jest naruszeniem całego Prawa.

440. Dlaczego Dekalog ma poważny, zobowiązujący charakter? 2072-2073, 2081

Ponieważ wyraża podstawowe obowiązki człowieka względem Boga i względem bliźniego.

441. Czy jest możliwe zachowanie Dekalogu? 2074, 2082

Tak, ponieważ Chrystus, bez którego nic nie możemy uczynić, dzięki darowi swojego Ducha i swojej lasce uzdalnia nas do zachowania go.

Rozdział pierwszy: „BĘDZIESZ MIŁOWAŁ PANA BOGA SWEGO CAŁYM SWOIM SERCEM, CAŁĄ SWOJĄ DUSZĄ I CAŁYM SWOIM UMYSŁEM” s.690

Pierwsze przykazanie: **Ja jestem Pan, Bóg twój. Nie będziesz miał cudzych bogów przede Mną s.690**

Drugie przykazanie: **Nie będziesz brał imienia Pana, Boga twego nadaremno s.691**

Trzecie przykazanie: **Pamiętaj, abyś dzień święty święcił s.692**

Rozdział pierwszy

„BĘDZIESZ MIŁOWAŁ PANA BOGA SWEGO CAŁYM SWOIM SERCEM, CAŁĄ SWOJĄ DUSZĄ I CAŁYM SWOIM UMYSŁEM”

PIERWSZE PRZYKAZANIE:

JA JESTEM PAN, BÓG TWÓJ.

NIE BĘDZIESZ MIAŁ CUDZYCH BOGÓW PRZEDE MNĄ

442. Co zawiera stwierdzenie Boga: „Ja jestem Pan, twój Bóg” (Wj 20,2)? 2083-2094, 2133-2134

Nakłada na wiernego obowiązek, aby strzegł i urzeczywistniał w swoim życiu trzy cnoty teologalne oraz uniknął grzechów, które są im przeciwne. *Wiara* domaga się wiary w Boga i odrzucenia tego wszystkiego, co się jej sprzeciwia, jak na przykład: dobrowolnego wątpienia, niewiary, herezji, apostazji, schizmy. *Nadzieja* domaga się ufności i oczekiwania Bożej pomocy i uszczęśliwiającego oglądania Boga oraz unikania rozpaczliwej i zuchwałej ufności. *Miłość* domaga się miłowania Boga nade wszystko i odrzucenia obojętności, niewdzięczności, oziębłości, znużenia lub lenistwa duchowego i nienawiści Boga, która rodzi się z pychy.

443. Czego domagają się słowa Pana Jezusa: „Panu, Bogu swemu, będziesz oddawał pokłon i Jemu samemu służyć będziesz” (Mt4,10)? 2095-2105, 2135-2136

Domagają się: adoracji Boga jako Stwórcy wszystkiego, co istnieje; oddawania należnego Mu kultu w wymiarze indywidualnym i społecznym; modlitwy wyrażającej się w uwielbieniu, dziękczynieniu i w prośbie; składania Bogu ofiary, przede wszystkim ofiary duchowej naszego życia, łączącej się z doskonałą ofiarą Chrystusa na krzyżu; wypełnienia złożonych Bogu przyrzeczeń i ślubów.

444. W jaki sposób człowiek urzeczywistnia swój obowiązek składania Bogu czci w prawdzie i w wolności? 2104-2109, 2137

Każdy człowiek ma prawo i obowiązek moralny poszukiwania prawdy, zwłaszcza w tym, co odnosi się do Boga i Jego Kościoła, a poznawszy ją,

winien ją przyjąć i wiernie zachować, oddając Bogu prawdziwą cześć. Jednocześnie godność osób) ludzkiej domaga się, aby w sprawach religijnych nikt nie był zmuszany do działania wbrew swemu sumieniu, ani też nie powinien doznawać przeszkody, w słusznych granicach porządku publicznego, gdy działa według swego sumienia, prywatnie czy publicznie, sam albo stowarzyszony z innymi.

445. Czego zabrania Bóg, gdy nakazuje: „Nie będziesz miał cudzych bogów przede Mną” (Wj 20,2)? 2110-2128, 2138-2140

To przykazanie zakazuje: *politeizmu* lub *bałwochwalstwa*, które ubóstwiają to, co nie jest Bogiem, a więc stworzenie, władzę, pieniądź, nawet szatana; *zabobonu*, który jest wypaczeniem kultu oddawanego Bogu, a przejawia się w różnych formach wróżbiarstwa, magii, czarów i spirytyzmu; *bezbożności*, która wyraża się w kuszeniu Boga w słowach lub czynach, w świętokradztwie, które profanuje osoby lub rzeczy święte, przede wszystkim Eucharystię; w *symonii*, która oznacza na bywanie lub sprzedawanie rzeczy duchowych; *ateizmu*, który odrzuca istnienie Boga, opierając się na błędnej koncepcji autonomii ludzkiej; *agnostycyzmu*, który twierdzi, że o Bogu nie można nic powiedzieć i jest równoznaczny z indyferentyzmem lub ateizmem praktycznym.

446. Czy nakaz Boży: „Nie będziesz czynił żadnej rzeźby...” (Wj 20,3) zakazuje kultu obrazów? 2129-2132, 2141

W Starym Testamencie nakaz ten zabraniał przedstawiania Boga, absolutnie transcendentnego, w jakichkolwiek wizerunkach. Od momentu Wcielenia Syna Bożego chrześcijański kult świętych obrazów jest usprawiedliwiony (jak stwierdza sobór w Nicei z 787 roku), ponieważ opiera się na misterium Syna Bożego, który stał się człowiekiem, w którym transcendentny Bóg stał się widzialny. Nie chodzi tu o oddawanie czci samemu obrazowi, lecz o oddawanie czci osobie, którą ten obraz przed stawia: Chrystusowi, Dziewicy Maryi, aniołom i świętym.

DRUGIE PRZYKAZANIE:

NIE BĘDZIESZ BRAŁ IMIENIA PANA, BOGA TWEGO NADAREMNO

447. Jak należy szanować święte imię Pańskie? 2142-2149, 2160-2162

Święte imię Boże otaczamy szacunkiem, gdy używamy go po to, by je błogosławić, wychwalać, uwielbiać. Zakazane jest więc jego nadużywanie w celu popełnienia zbrodni i wszelkie nieodpowiednie używanie imienia Bożego, jak *bluźnierstwo*, które ze swej natury jest grzechem ciężkim, *przekleństwa* i *niewierności* wobec przyrzeczeń dawanych w imię Boga.

448. Dlaczego zabroniona jest fałszywa przysięga? 2150-2151, 2163-2164 Ponieważ wzywa się Boga, który jest Prawdą, by był świadkiem kłamstwa.

Meprzysięgaj ani na Stwórcę, ani na żadne stworzenie, chyba że zbiegają się te trzy elementy: prawdy, konieczności i uszanowania (św. Ignacy Loyola).

449. Co to jest wiarołomstwo? 2152-2155

Wiarołomstwo jest wtedy, gdy kto pod przysięgą składa przyrzeczenie, którego nie ma zamiaru dotrzymać, lub gdy ktoś złożywszy pod przysięgą przyrzeczenie, nie dotrzymuje słowa. Jest grzechem ciężkim przeciw Bogu, który jest zawsze wierny w swoich obietnicach.

**TRZECIE PRZYKAZANIE:
PAMIĘTAJ, ABYŚ DZIEŃ ŚWIĘTY ŚWIĘCIŁ**

450. Dlaczego „pobłogosławił Pan dzień szabat i uznał go za święty” (Wj 20,11)? 2168-2172, 2189

Ponieważ w dzień szabat wspomina się *odpoczynek Bogaw* siódmym dniu dzieła stworzenia, jak również wyzwolenie Izraela z niewoli egipskiej oraz przymierze, które Bóg zawarł ze swoim ludem.

451. Jak zachowywał się Jezus względem szabat? 2173

Jezus uznaje świętość szabat i autorytatywnie wyjaśnia jego autentyczne znaczenie: „To szabat został ustanowiony dla człowieka, a nie człowiek dla szabat” (Mk 2,27).

452. Z jakich racji dla chrześcijan szabat został zastąpiony niedzielą? 2174-2176, 2190-2191

Ponieważ niedziela jest dniem Zmartwychwstania Chrystusa. Jako „pierwszy dzień tygodnia” (Mk 16,2) przypomina opierwszym stworzeniu; jako „dzień ósmy”, który następuje po szabacie, oznacza nowe stworzenie zapoczątkowane Zmartwychwstaniem Chrystusa.

Dzień ten stał się w ten sposób dla chrześcijan pierwszym ze wszystkich dni, pierwszym ze wszystkich świąt: *dniem Pańskim*; przez Paschę Chrystusa niedziela wypełnia duchową prawdę szabat żydowskiego i zapowiada wieczny odpoczynek człowieka w Bogu.

453. Jak należy świętować niedzielę? 2177-2185, 2192-2193

Chrześcijanie świętują niedzielę oraz inne święta nakazane uczestnicząc w Eucharystii Pana i powstrzymując się od wykonywania prac lub zajęć, które przeszkadzają oddawaniu czci należnej Bogu, przeżywaniu radości właściwej dniowi Pańskiemu i należytemu odpoczynkowi duchowemu i fizycznemu. Są dozwolone czynności związane z wypełnieniem obowiązków rodzinnych lub inne usługi o dużej użyteczności społecznej, pod warunkiem, że nie doprowadzą one do nawyków szkodliwych dla świętowania niedzieli, życia rodzinnego i zdrowia.

454. Dlaczego władze cywilne winny ustanowić niedzielę dniem świątecznym? 2186-2188, 2194-2195

Ustanowienie niedzieli przyczynia się do tego, by wszyscy cieszyli się wypoczynkiem i czasem wolnym wystarczającym do prowadzenia życia religijnego, rodzinnego, kulturalnego i społecznego; by mieli stosowny czas na medytację, refleksję, ciszę i lekturę; by mogli poświęcić się pełnieniu dobrych uczynków, zwłaszcza wobec ludzi chorych i starych.

Rozdział drugi: „BĘDZIESZ MIŁOWAŁ SWEGO BLIŹNIE GO JAK SIEBIE SAMEGO” s.692

Czwarte przykazanie: **Czcij ojca swego i matkę swoją s.693**

Piąte przykazanie: **Nie zabijaj s.694**

Szóste przykazanie: **Nie cudzołóż s.697**

Siódme przykazanie: **Nie kradnij s.699**

Ósme przykazanie: **Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu s.701** Dziewiąte przykazanie: **Nie pożądaj żony bliźniego twego s.702**

Dziesiąte przykazanie: **Ani żadnej rzeczy, która jego jest s.703**

Rozdział drugi „BĘDZIESZ MIŁOWAŁ SWEGO BLIŹNIEGO JAK SIEBIE SAMEGO”

CZWARTE PRZYKAZANIE: CZCIJ OJCA SWEGO I MATKĘ SWOJĄ

455. Co nakazuje czwarte przykazanie? 2196-2200, 2247-2248

Nakazuje czczyć i szanować naszych rodziców oraz tych wszystkich, którym Bóg - dla naszego dobra udzielił swojej władzy.

456. Jaka jest natura rodziny w planie Bożym? 2201-2205, 2249

Mężczyzna i kobieta połączeni małżeństwem tworzą ze swoimi dziećmi

rodzinę. Bóg ustanowił rodzinę i nadał jej podstawową strukturę. Małżeństwo i rodzina są ukierunkowane na dobro małżonków, prokreację i wychowanie dzieci. Między członkami tej samej rodziny powstają związki osobowe i podstawowy zakres odpowiedzialności. W Chrystusie rodzina staje się *Kościółem domowym*, ponieważ jest wspólnotą wiary, nadziei i miłości.

457. Jakie miejsce zajmuje rodzina w społeczeństwie? 2207-2208

Rodzina jest podstawową komórką życia społecznego i jest uprzednia wobec uznania jej przez władzę publiczną. Zasady i wartości rodzinne stanowią podstawę życia społecznego. Życie rodzinne jest wprowadzeniem do życia społecznego.

458. Jakie obowiązki ma społeczeństwo wobec rodziny? 2209-2213, 2250 Społeczeństwo ma obowiązek pomagać i wspierać instytucje małżeństwa i rodziny, zgodnie z zasadą pomocniczości. Władza cywilna ma obowiązek uznawania, ochraniania i rozwijania prawdziwej natury małżeństwa i rodziny, strzeżenia moralności publicznej, praw rodziców i wspierania dostatku domowego.

459. Jakie są obowiązki dzieci wobec rodziców? 2214-2220, 2251

Dzieci są zobowiązane wobec rodziców do szacunku (miłości synowskiej), wdzięczności, uległości i posłuszeństwa, przyczyniając się w ten sposób, przez dobre relacje między braćmi i siostrami, do wzrostu harmonii i świętości całego życia rodzinnego. Dzieci dorosłe powinny okazywać rodzicom pomoc moralną i materialną w starości, w chorobie, samotności lub potrzebie.

460. Jakie są obowiązki rodziców wobec dzieci? 2221-2231

Rodzice, uczestniczący w Boskim ojcostwie, są pierwsi odpowiedzialni za wychowanie swoich dzieci i pierwsi za głoszenie im wiary. Mają oni obowiązek kochać i szanować swoje dzieci jako *osoby ludzkie* i jako dzieci Boże oraz, w miarę możliwości, zaradzić ich potrzebom materialnym i duchowym poprzez wybór stosownej szkoły, a także pomóc roztroprnymi radami w wyborze zawodu i stanu życia. W szczególności spoczywa na nich posłannictwo wychowania swych dzieci w wierze chrześcijańskiej.

461. W jaki sposób rodzice wychowują swoje dzieci w wierze chrześcijańskiej? 2252-2253

Głównie przez dobry przykład, modlitwę, katechezę rodzinną i uczestnictwo w życiu kościelnym.

462. Czy więzy rodzinne są dobrem absolutnym? 2232-2233

Więzy rodzinne, chociaż są ważne, nie mają charakteru absolutnego, ponieważ pierwszym powołaniem chrześcijanina jest pójście za Jezusem: „Kto kocha ojca lub matkę bardziej niż Mnie, nie jest Mnie godzien. I kto kocha syna lub córkę bardziej niż Mnie, nie jest Mnie godzien” (Mt 10,37). Rodzice powinni szanować i przyjąć z radością skierowane do któregoś z dzieci wezwanie Pana do pójścia za Nim w każdym stanie życia, także w życiu konsekrowanym lub w posłudze kapłańskiej.

463. W jaki sposób winna być wykonywana władza w różnych dziedzinach życia społecznego? 2234-2237, 2254

Ci, którzy sprawują jakąś władzę, powinni sprawować ją jako służbę, szanując podstawowe prawa człowieka, słuszną hierarchię wartości, prawa obywateli, sprawiedliwość rozdzielną i zasadę pomocniczości. Każdy w sprawowaniu władzy winien kierować się dobrem społeczności, a nie dobrem własnym, oraz winien inspirować swe decyzje prawdą o Bogu, o człowieku i o świecie.

464. Jakie są obowiązki obywateli wobec władz cywilnych?

2238-2241, 2255 Ci, którzy są podporządkowani władzy, powinni uważać swych przełożonych za przedstawicieli Boga, wspierając ich lojalną współpracą w dobrym funkcjonowaniu życia publicznego i społecznego. To pociąga za sobą miłość ojczyzny i służby dla niej, prawo i obowiązek uczestniczenia w wyborach, płacenie podatków, obronę ojczyzny i prawo do konstruktywnej krytyki.

465. Kiedy obywatel może nie przestrzegać zarządzeń władz cywilnych? 2242-2243, 2256

Obywatel może nie przestrzegać zarządzeń władz cywilnych, gdy przepisy te są sprzeczne z wymaganiami ładu moralnego: „Trzeba bardziej słuchać Boga niż ludzi” (Dz 5,29).

PIĄTE PRZYKAZANIE: NIE ZABIJAJ

466. Dlaczego należy szanować życie ludzkie? 2258-2262, 2318-2320

Ponieważ jest *święte*. Od samego początku domaga się stwórczego działania Boga i pozostaje na zawsze w specjalnym odniesieniu do Stwórcy, jedyne swego celu. Nikt nie może rościć sobie prawa do bezpośredniego zadawania śmierci niewinnej istocie ludzkiej, ponieważ jest to głęboko sprzeczne z godnością osoby i świętością Stwórcy: „Nie wydasz wyroku śmierci na niewinnego i sprawiedliwego” (Wj 23,7).

467. Dlaczego uprawniona obrona osób i społeczności nie sprzeciwia się temu zakazowi? 2263-2265, 2321

Ponieważ w uprawnionej obronie chodzi o podjęcie działania dotyczącego zachowania

własnego życia i życia innych, a nie zabicia napastnika. Uprawniona obrona jest poważnym

obowiązkiem tego, kto jest odpowiedzialny za życie innych. Nie powinna ona jednak skłaniać

do użycia większej siły niż potrzeba.

468. Czemu służy kara? 2266

Wymierzona przez prawowitą władzę publiczną kara ma na celu naprawienie porządku wywołanego wykroczeniem, obronę porządku publicznego i bezpieczeństwa osób, oraz maprzyczyniać się do poprawy winowajcy.

469. Kto może wymierzać kary? 2267

Wymierzona kara powinna być proporcjonalna do ciężkości wykroczenia. Dzisiaj, biorąc pod uwagę możliwości, jakimi dysponuje państwo, aby skutecznie ukarać zbrodnię i unieszkodliwić tego, kto ją popełnił, przypadki absolutnej konieczności kary śmierci

„są bardzo rzadkie, a być może już nie zdarzają się wcale" (*Evangelium vitae*). Kiedy środki bezkrwawe wystarczą, władza powinna ograniczyć się tylko do tych środków, ponieważ są bardziej zgodne z konkretnymi uwarunkowaniami dobra wspólnego, bardziej też odpowiadają godności osoby ludzkiej i nie odbierają winowajcy możliwości skruchy.

470. Czego zakazuje piąte przykazanie? 2268-2283, 2321-2326

Piąte przykazanie zakazuje jako głęboko sprzecznych z prawem moralnym (ciężki grzech) takich działań, jak:

Zabójstwo bezpośrednie i zamierzone, i współdziałanie z nim;

Bezpośrednie przerywanie ciąży, zamierzone jako cel lub środek, jak również współdziałanie w przerywaniu ciąży; powoduje nałożenie kary ekskomuniki, ponieważ życie ludzkie od chwili swego poczęcia powinno być szanowane i chronione w sposób absolutny w całej swej integralności;

Eutanazja bezpośrednia, która polega na położeniu kresu życia osób upośledzonych, chorych lub umierających;

Samobójstwo i dobrowolne współdziałanie z nim, ponieważ sprzeciwia się głęboko miłości Boga, miłości samego siebie i bliźniego; gdy chodzi o odpowiedzialność, to może być ona zwiększona, z racji zgorszenia, lub zmniejszona, gdy samobójstwo jest popełnione z powodu ciężkich zaburzeń psychicznych lub dużego strachu.

471. Jakie zabiegi medyczne są dozwolone, gdy śmierć jest nieuchronna? 2278-2279 Zwykle zabiegi przysługujące osobie chorej nie mogą być w sposób uprawniony przerwane. Dozwolone jest natomiast stosowanie środków przeciwbólowych, jeśli śmierć nie jest zamierzona, i odmowa „uporczywej terapii”, to jest stosowanie zabiegów nadzwyczajnych i niewspółmiernych do spodziewanych rezultatów, nie rokujących pozytywnego wyniku.

472. Dlaczego społeczeństwo winno bronić embrionu? 2274 Niezbywalne prawo do życia każdej istoty ludzkiej, od chwili poczęcia, stanowi element konstytutywny społeczeństwa cywilnego i jego prawodawstwa. Gdy państwo nie używa swej władzy w obronie praw każdego, a w szczególności najsłabszych, zagrożone są podstawy praworządności państwa.

473. Jak uchronić się od zgorszenia? 2284-2287 Zgorszenie jest postawą lub zachowaniem, które prowadzi drugiego człowieka do popełnienia zła; można się go ustrzec, odnosząc się z szacunkiem do duszy i ciała drugiej osoby. Jeśli ktoś dobrowolnie doprowadza drugiego człowieka do ciężkiego grzechu, popełnia poważne wykroczenie.

474. Jakie mamy obowiązki wobec ciała? 2288-2291 Mamy rozsądnie *troszczyć się o zdrowie fizyczne*, własne i drugiego człowieka, wystrzegając się *kultu ciała* i unikając wszelkiego rodzaju nadużyć. Jest zabronione używanie narkotyków, które wyrządzają bardzo poważne szkody zdrowiu i życiu ludzkiemu, jak również nadużywanie pożywienia, alkoholu, tytoniu i leków.

475. Kiedy są dozwolone moralnie doświadczenia naukowe, medyczne czy psychologiczne, na osobach lub grupach ludzkich? 2292-2295 Są moralnie dozwolone wtedy, gdy służą integralnemu dobru osoby ludzkiej i społeczeństwa, pod warunkiem, że nie narażają życia oraz integralności fizycznej i psychicznej tych osób na niewspółmierne ryzyko, i że są o tym poinformowane i tego świadome.

476. Czy dozwolone są przeszczepy i oddawanie narządów przed śmiercią lub po śmierci? 2296 Przeszczep narządów jest zgodny z prawem moralnym, jeśli dawca wyraża zgodę i nie grozi mu zbyt duże niebezpieczeństwo i ryzyko. Szlachetny czyn oddawania narządów po śmierci może mieć miejsce wtedy, gdy została w całej pełni stwierdzona rzeczywista śmierć dawcy.

477. Jakie praktyki godzą w poszanowanie integralności cielesnej osoby ludzkiej? 2297-2298

Należą do nich: uprowadzenie i branie zakładników, terroryzm, stosowanie tortur, przemoc, bezpośrednio zamierzona sterylizacja. Amputacje i okaleczenia ciała osób są moralnie dozwolone tylko przy wskazaniach medycznych o charakterze ściśle leczniczym.

478. Jaka troska i opieka należy się umierającym? 2299

Umierający mają prawo, by przeżyć ostatnie chwile życia ziemskiego w godności i w pokoju. Powinna wspomagać ich modlitwa bliskich, którzy winni zatroszczyć się o to, by przyjęli sakramenty, przygotowujące na spotkanie z Bogiem żywym.

479. Jak należy traktować ciała zmarłych? 2300-2301

Ciała zmarłych powinny być traktowane z szacunkiem i miłością. Dozwolona jest kremacja zwłok, jeśli nie jest ona przejawem podważania wiary w zmartwychwstanie ciała.

480. Czego żąda Pan od każdej osoby odnośnie do pokoju? 2302-2303

Nasz Pan, który obwieścił „*błogosławieni*, którzy wprowadzają pokój” (Mt 5,9), domaga się pokoju serca i piętnuje niemoralność zbrodniczego gniewu, który jest pragnieniem odwetu za doznane zło, i nienawiści, która jest życzeniem bliźniemu zła. Te postawy, jeśli są dobrowolne i dotyczą spraw poważnych, są grzechem ciężkim przeciwnym miłości.

481. Czym jest pokój na ziemi? 2304-2305

Pokój na ziemi, którego domaga się poszanowanie i rozwój życia ludzkiego, nie polega jedynie na braku wojny i nie ogranicza się do zapewnienia równowagi sił, lecz jest „spokojem porządku” (św. Augustyn), „dziełem sprawiedliwości” (Iz 32,17) i owocem miłości. Pokój ziemski jest obrazem i owocem pokoju Chrystusa.

482. Czego domaga się pokój na ziemi? 2304, 2307-2308

Domaga się równej dystrybucji i obrony dóbr indywidualnych człowieka, swobodnej wymiany myśli między ludźmi, poszanowania godności osób i narodów, wytrwałego praktykowania sprawiedliwości i braterstwa.

483. Kiedy moralnie uprawnione jest użycie sił militarnych? 2307-2310

Uprawnioną moralnie obronę z użyciem siły militarnej usprawiedliwia jednoczesne wystąpienie następujących warunków: gdyby szkoda wyrządzona przez napastnika była długotrwała, poważna i pewna;

kiedy wszystkie środki zmierzające do położenia jej kresu okazały się nieskuteczne; aby zaistniały poważne warunki powodzenia; aby użycie broni nie pociągnęło za sobą jeszcze poważniejszego zła trzeba tu uwzględnić potęgę nowoczesnych środków niszczenia.

484. Do kogo należy ocena tych warunków w przypadku zagrożenia wojną? 2309-2311 Należy do roztropnego sądu rządzących. Do nich też należy prawo i obowiązek nałożyć na obywateli zobowiązania konieczne dla obrony narodowej, z uwzględnieniem przypadków tych, którzy z pobudek sumienia odmawiają użycia broni; są oni jednak zobowiązani w inny sposób służyć wspólnocie ludzkiej.

485. Jakie są wymagania prawa moralnego podczas wojny? 2312-2314, 2328 Prawo moralne pozostaje zawsze ważne, także podczas wojny. Domaga się, aby szanować i traktować po ludzku ludność cywilną, rannych żołnierzy i jeńców. Działania w sposób

zamierzony sprzeczne z prawem narodów, podobnie jak nakazujące je zarządzenia, są zbrodniami. Nieusprawiedliwia ich ślepe posłuszeństwo. Należy potępić działania zmierzające do masowych zniszczeń, jak również zagładę narodu czy mniejszości etnicznej, które są bardzo ciężkimi grzechami. Istnieje moralny obowiązek sprzeciwiania się takim rozkazom.

486 . Co należy czynić w celu uniknięcia wojny? 2315-2317, 2327-2330

Z powodu zła i niesprawiedliwości, jakie pociąga za sobą każda wojna, powinniśmy czynić wszystko, co rozumnie możliwe, by jej uniknąć. W szczególności należy unikać: gromadzenia i sprzedaży broni, nieuregulowanej należycie przez prawomocne władze publiczne; nierówności, zwłaszcza w porządku gospodarczym i społecznym; dyskryminacji etnicznych i religijnych; zazdrości, podejrzliwości, pychy i ducha zemsty. Wszystko, co czyni się, by zlikwidować te nieporządki, przyczynia się do budowania pokoju i unikania wojny

SZÓSTE PRZYKAZANIE: NIE CUDZOŁÓŻ

487. Jakie zadanie spoczywa na osobie ludzkiej odnośnie do swej tożsamości seksualnej? 2331-2336, 2392-2393

Bóg stworzył człowieka jako mężczyznę i kobietę, obdarzył ich taką samą godnością osobową, i wpisał w ich człowieczeństwo powołanie do miłości i wspólnoty. Każdy człowiek powinien uznać i przyjąć swoją tożsamość płciową, doceniając, jak ważne

dla całej osoby jest jej zróżnicowanie i komplementarność.

488. Co to jest czystość? 337-2338

Czystość oznacza osiągnięcie pozytywnej integracji płciowości w osobie. Płciowość staje się osobowa i prawdziwie ludzka, gdy zostaje włączona w relację osoby do osoby. Czystość jest cnotą moralną, darem Boga, łaską, owocem działania Ducha.

489. Czego domaga się cnota czystości? 2339-2341

Domaga się nabycia panowania nad sobą, które jest wyrazem ludzkiej wolności, ukierunkowanej na dawanie daru z siebie. Potrzebne jest do tego celu stałe i integralne wychowanie, które urzeczywistnia się we wszystkich etapach wzrostu i rozwoju.

490. Jakimi dysponujemy środkami, które pomagają żyć w czystości? 2340-2347 Są one liczne: łaska Boża, pomoc sakramentalna, modlitwa, poznanie siebie, praktykowanie ascezy odpowiedniej do sytuacji, ćwiczenie się w cnotach moralnych, szczególnie w cnocie umiarkowania, która zmierza do opanowania rozumem namiętności.

491. W jakim sensie wszyscy są powołani do życia w czystości? 2348-2350, 2394 Wszyscy, idąc za Chrystusem, wzorem wszelkiej czystości, są powołani do życia w czystości stosownie do różnych stanów swego życia: jedni, przyrzekając Bogu dziewictwo lub celibat mogą w ten sposób łatwiej poświęcić się niepodzielnym sercem jednemu Bogu; inni, jeśli są związani małżeństwem, wezwani są do życia w czystości małżeńskiej; pozostali do praktykowania czystości we wstrzemięźliwości.

492. Jakie są główne wykroczenia przeciw czystości? 2351-2359, 2396

Do grzechów pozostających w głębokiej sprzeczności z czystością, każdy według natury własnego przedmiotu, należą: cudzołóstwo, masturbacja, nierząd, pornografia, prostytutka, gwałt, czyny homoseksualne. Grzechy te są wyrazem wady (grzechu głównego) nieczystości. Gdy są dokonywane na małoletnich, czyny takie stanowią poważne zagrożenie dla ich integralności fizycznej i moralnej.

493. Dlaczego szóste przykazanie, chociaż mówi „nie cudzołóż”, zakazuje wszystkich grzechów przeciwnych czystości? 2336

Chociaż w tekście biblijnym Dekalogu czytamy „nie będziesz cudzołożył”, Tradycja Kościoła zawsze rozważała łącznie nakazy moralne Starego i

Nowego Testamentu i uważała, że szóste przykazanie obejmuje wszystkie wykroczenia przeciw czystości.

494. Jakie są zadania władz cywilnych w odniesieniu do czystości? 2354 Władze cywilne, ponieważ są zobowiązane szanować godność osoby ludzkiej, powinny stwarzać środowisko przyjazne dla czystości, zakazując także, stosownymi prawami, rozprzestrzenianie się wspomnianych wyżej ciężkich wykroczeń przeciw czystości, aby chronić przede wszystkim małoletnich i bardziej słabych.

495. Jakie są dobra miłości małżeńskiej, której podporządkowana jest płciowość? 2360-2361, 2397-2398 Dobrami miłości małżeńskiej, która dla ochrzczonych jest uświęcona przez sakrament małżeństwa, są: jedność, wierność, nierozzerwalność i otwarcie na płodność.

496. Jaką wartość ma akt małżeński? 2362-2367 Akt małżeński ma podwójne znaczenie: jednoczące (wzajemne obdarowanie się małżonków) i prokreacyjne (otwarty na przekazywanie życia). Nikt nie ma prawa naruszać tego nierozłącznego związku, jakiego sam Bóg chciał, istniejącego między tymi dwoma znaczeniami aktu małżeńskiego, wykluczając z nich jeden lub drugi.

497. Kiedy moralnie dozwolona jest regulacja poczęć? 2368-2369, 2399 Regulacja poczęć, która ukazuje jeden z aspektów odpowiedzialnego ojcostwa i macierzyństwa, jest obiektywnie zgodna z moralnością, gdy jest dokonywana przez małżonków bez interwencji z zewnątrz, nie z egoizmu, lecz z poważnych motywów i metodami zgodnymi z obiektywnymi kryteriami moralności, to jest przez okresową wstrzeźliwość i odwoływanie się do okresów niepłodnych.

498. Jakie są niemoralne środki regulacji poczęć? 2370-2372 Jest wewnątrznie złe każde działanie jak na przykład bezpośrednia sterylizacja czy antykoncepcja które, czy to w przewidywaniu aktu małżeńskiego, podczas jego spełniania, czy w rozwoju jego naturalnych skutków, miałyby za cel lub jako środek uniemożliwienie poczęcia.

499. Dlaczego sztuczna inseminacja i sztuczne zapłodnienie są niemoralne? 2373-2377 Są niemoralne, ponieważ powodują oddzielenie prokreacji od aktu, w którym dwie osoby oddają się nawzajem, wprowadzając w ten sposób panowanie techniki nad pochodzeniem i przeznaczeniem osoby ludzkiej. Ponadto inseminacja i zapłodnienie heterologiczne poprzez techniki, które wprowadzają osobę

z zewnątrz do pary małżeńskiej, łamią prawo dziecka do urodzenia się z ojca i matki, których zna i którzy są połączeni węzłem małżeńskim, oraz pozostają w sprzeczności z wyłącznym prawem małżonków do stania się ojcem i matką wyłącznie dzięki sobie.

500. Jak należy patrzeć na dziecko? 2378

Dziecko jest darem Boga. Największym darem małżeństwa. Dziecko nie może być uważane za przedmiot własności („dziecko chciane za wszelką cenę”). Istnieje natomiast prawo dziecka, by być owocem właściwego aktu miłości małżeńskiej swoich rodziców i jako osoba od chwili swego poczęcia mieć również prawo do szacunku.

501. Co mogą czynić małżonkowie, kiedy nie mają dzieci? 2379

Małżonkowie, którzy po wyczerpaniu dozwolonych środków medycznych cierpią na bezpłodność, mogą dać dowód swej wielkoduszności, adoptując opuszczone dzieci lub pełniąc trudne posługi na rzecz innych.

502. Jakie są wykroczenia przeciw godności małżeństwa?

2380-2391, 2400 Są to: cudzołóstwo, rozwód, poligamia, kazirodztwo, wolne związki (współżycie, konkubinaty), akty seksualne przed lub poza małżeństwem.

SIÓDME PRZYKAZANIE: NIE KRADNIJ

503. O czym mówi siódme przykazanie? 2401-2402

Siódme przykazanie mówi o poszanowaniu i powszechnym przeznaczeniu dóbr, o własności prywatnej dóbr, o szacunku dla osób i ich dóbr oraz integralności stworzenia. Kościół znajduje w tym przykazaniu także podstawy swojej nauki społecznej, która obejmuje słuszne postępowanie w działalności gospodarczej, w życiu społecznym i politycznym, prawo i obowiązek pracy ludzkiej, sprawiedliwość i solidarność między narodami, miłość do ubogich.

504. Pod jakimi warunkami istnieje prawo do własności

prywatnej? 2403 Prawo do własności prywatnej istnieje, pod warunkiem że została ona otrzymana lub nabyta w sposób sprawiedliwy i że pozostaje pierwszoplanowe powszechne przeznaczenie dóbr w celu zaspokojenia fundamentalnych potrzeb wszystkich ludzi.

505. Jaki jest cel własności prywatnej? 2404-2406

By zagwarantować wolność i godność osób oraz pomóc każdemu w zaspokojeniu jego podstawowych potrzeb, a także potrzeb tych, za których ponosi on odpowiedzialność.

506. Co nakazuje siódme przykazanie? 2407, 2450-2451

Siódme przykazanie nakazuje poszanowanie dóbr innych przez praktykowanie sprawiedliwości i miłości, umiarkowania i solidarności. W szczególności domaga się *dotrzymywania obietnic i przestrzegania zawartych umów; naprawienia popełnionej niesprawiedliwości i zwrotu rzeczy bezprawnie nabytej; poszanowania integralności stworzenia* przez roztropne i umiarkowane korzystanie z bogactw mineralnych, roślinnych i zwierzęcych całego świata, ze specjalną troską wobec rodzajów zagrożonych wyginięciem.

507. Jaką postawę powinien mieć człowiek wobec zwierząt? 2416-2418, 2457

Człowiek winien traktować zwierzęta, które są stworzeniami Boga, z życzliwością, unikając zarówno przesadnej miłości wobec nich, jak i wykorzystywania ich w sposób niegodziwy, przede wszystkim dla doświadczeń naukowych wykonywanych poza rozsądnymi granicami i połączonych z zadawaniem im niepotrzebnych cierpień.

508. Czego zakazuje siódme przykazanie? 2408-2413, 2453-2455

Siódme przykazanie zakazuje przede wszystkim kradzieży, która polega na przywłaszczeniu sobie dobra drugiego człowieka wbrew racjonalnej woli właściciela. Ma to miejsce w przypadkach niesprawiedliwych wynagrodzeń; w spekulacjach, które sztucznie podwyższają ceny towarów w celu osiągnięcia korzyści ze szkodą dla drugiego człowieka; w fałszowaniu czeków i rachunków. Zabrania ponadto oszustw podatkowych i handlowych, świadomego wyrządzenia szkody własności prywatnej lub publicznej. Zakazuje także lichwy, korupcji, prywatnego nadużywania dóbr społecznych, źle wykonanych prac, marnotrawstwa.

509. Co stanowi treść nauki społecznej Kościoła? 2419-2423

Nauka społeczna Kościoła, będąca organicznym rozwojem prawdy Ewangelii o godności osoby ludzkiej i jej wymiaru społecznego, proponuje zasady refleksji, formułuje kryteria sądu i podaje kierunki działania.

510. Kiedy Kościół wypowiada się w kwestiach społecznych? 2420, 2458 Kościół wydaje sąd moralny w kwestiach gospodarczych i społecznych, gdy domagają się tego podstawowe prawa osoby, dobro wspólne lub zbawienie dusz.

511. Jak powinna być prowadzona działalność społeczna i gospodarcza? 2459 Powinna być prowadzona zgodnie z właściwymi jej

metodami i prawami, w granicach porządku moralnego, służyć całemu człowiekowi i całej wspólnocie ludzkiej, z poszanowaniem sprawiedliwości społecznej. Człowiek winien być jej twórcą, centrum i celem.

512. Co sprzeciwia się nauce społecznej Kościoła? 2424-2425

Sprzeczne z nauką społeczną Kościoła są systemy gospodarcze i społeczne, które godzą w fundamentalne prawa osoby lub czynią z zysku wyłączną normę i ostateczny cel swej działalności gospodarczej. Dlatego Kościół odrzuca ideologie związane w czasach współczesnych z „komunizmem” albo z ateistycznymi i totalitarnymi formami „socjalizmu”. Ponadto odrzuca w praktyce „kapitalizmu” indywidualizm oraz absolutny prymat prawa rynku nad pracą ludzką.

513. Jaką wartość dla człowieka ma praca ludzka? 2426-2428, 2460-2461

Praca jest dla człowieka zarówno obowiązkiem, jak i prawem, przez którą współpracuje z Bogiem Stwórcą. Pracując z zaangażowaniem i kompetencją, osoba urzeczywistnia swoje naturalne zdolności, szanuje dary Stwórcy i otrzymane talenty, utrzymuje siebie, swoich bliskich, służy wspólnocie ludzkiej. Ponadto, z łaską Bożą, praca może być środkiem uświęcania i współpracy z Chrystusem w Jego dziele Odkupienia.

514. Do jakiego rodzaju pracy ma prawo każda osoba? 2429, 2433-2434 Dostęp do pewnej i uczciwej pracy, bez niesprawiedliwej dyskryminacji, powinien być otwarty dla wszystkich, z poszanowaniem wolnej inicjatywy gospodarczej i słusznego wynagrodzenia.

515. Jaka jest odpowiedzialność państwa w kwestii pracy? 2431

Do państwa należy stworzenie poczucia bezpieczeństwa w zakresie gwarancji indywidualnej wolności i własności, stabilności pieniądza oraz sprawnych służb publicznych; czuwanie nad realizowaniem praw ludzkich w dziedzinie gospodarczej i kierowanie nim. Zależnie od okoliczności społeczeństwo powinno ze swej strony pomóc obywatelom w uzyskaniu pracy.

516. Jaką odpowiedzialność mają odpowiedzialni za przedsiębiorstwa? 2432 Odpowiedzialni za przedsiębiorstwa ponoszą odpowiedzialność gospodarczą i ekologiczną za swoje działania. Są oni obowiązani mieć na względzie dobro osób, a nie tylko wzrost zysków, jeśli nawet są one konieczne dla przeprowadzenia inwestycji, zapewnienia przyszłości przedsiębiorstwu, gwarantując zatrudnienie i pomyślny rozwój życia gospodarczego.

517. Jakie obowiązki mają pracownicy? 2435

Powinni wykonywać swą pracę sumiennie, kompetentnie i z oddaniem, poszukując rozwiązania ewentualnych konfliktów za pomocą dialogu. Odwołanie się do pokojowego strajku jest moralnie uprawnione, jeżeli jest on środkiem nieuniknionym, ze względu na proporcjonalną korzyść, oraz bierze pod uwagę dobro wspólne.

518. Jak urzeczywistnia się sprawiedliwość i solidarność między narodami? 2437-2441

W wymiarze międzynarodowym wszystkie narody i instytucje powinny działać w duchu solidarności i pomocniczości, w celu wyeliminowania lub zmniejszenia ubóstwa, nierówności zasobów i środków gospodarczych, niesprawiedliwości gospodarczych i społecznych, wyzysku osób, kumulacji długów krajów ubogich, wynaturzonych mechanizmów, które stoją na przeszkodzie rozwojowi krajów słabiej rozwiniętych.

519. W jaki sposób chrześcijanie uczestniczą w życiu politycznym i społecznym? 2442

Do wiernych świeckich należy bezpośrednie angażowanie się w życie polityczne i społeczne. Winni oni ożywiać duchem chrześcijańskim rzeczywistość doczesną, a we współpracy z innymi powinni okazać się autentycznymi świadkami i tymi, którzy wprowadzają pokój i sprawiedliwość.

520. Z czego czerpie natchnienie miłość ubogich? 2443-2449, 2462-2463

Miłość ubogich czerpie natchnienie z Ewangelii błogosławieństw i z przykładu Jezusa, z Jego stałej uwagi poświęconej ubogim. Jezus powiedział: „Wszystko, co uczyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili” (Mt 25,40). Miłość ubogich obejmuje nie tylko ubóstwo materialne, lecz również liczne formy ubóstwa kulturowego, moralnego i religijnego. Uczynki miłosierdzia co do duszy i co do ciała oraz liczne instytucje dobroczynne, które powstały w ciągu wieków, są konkretnym świadectwem miłości na rzecz ubogich, charakteryzującej uczniów Jezusa.

ÓSME PRZYKAZANIE:

NIE MÓW FAŁSZYWEGO ŚWIADECTWA PRZECIW BLIŹNIEMU SWEMU

521. Jakie obowiązki ma człowiek wobec prawdy? 2464-2470, 2504

Każda osoba jest powołana do szczerości i prawdomówności w swoim działaniu i mówieniu. Każdy ma obowiązek poszukiwania prawdy i przyłgnięcia do niej oraz podporządkowania całego swego życia wymaganiom prawdy. W Jezusie Chrystusie prawda Boża objawiła się w

pełni: *On jest Prawdą*. Kto idzie za Jezusem żyje Duchem Prawdy i wystrzega się dwulicowości, udawania i obłudy.

522. W jaki sposób daje się świadectwo prawdzie? 2471-2474, 2505-2506

Chrześcijanin powinien dawać świadectwo prawdzie ewangelicznej we wszystkich dziedzinach swej działalności publicznej i prywatnej, nawet za cenę ofiary własnego życia, jeśli to konieczne. Męczeństwo jest najwyższym świadectwem złożonym prawdzie wiary.

523. Czego zakazuje ósme przykazanie? 2475-2487, 2507-2509

Ósme przykazanie zakazuje:

falszywego świadectwa i krzywoprzysięstwa, kłamstwa;

ciężkość kłamstwa mierzy się naturą prawdy, którą ono zniekształca, zależnie od

okoliczności, intencji jego autora, krzywd doznanych przez tych, którzy są jego ofiarami; *pochopnego sadu, obmowy, zniesławienia, oszczerstwa,* które niszczą dobre imię i cześć

bliźniego, do których ma prawo każda osoba;

pochlebstwa, służalczości, chępliwości, przede wszystkim gdy zmierzają do popełnienia

grzechów ciężkich lub do osiągnięcia niegodziwych korzyści;

Wykroczenie popełnione przeciw prawdzie domaga się naprawienia krzywd.

524. Czego domaga się ósme przykazanie? 2488-2492, 2510-2511

Ósme przykazanie domaga się poszanowania prawdy, kierowanego roztropną miłością: *w komunikacji i w przekazie informacyjnym* należy brać pod uwagę dobro osobiste i dobro wspólne, poszanowanie życia prywatnego, niebezpieczeństwo zgorzenia; w strzeżeniu *tajemnic zawodowych,* które powinny być zawsze zachowane, z wyjątkiem przypadków szczególnych z powodu ważnych motywów. Wymagane jest także poszanowanie tajemnic powierzonych w sekrecie.

525. Jak powinny być używane środki społecznego przekazu? 2493-2499, 2512

Informacja przekazywana przez środki społecznego przekazu powinna pozostawać w służbie dobra wspólnego i co do swego przedmiotu powinna być zawsze prawdziwa, przy zachowaniu sprawiedliwości i miłości, a także pełna. Ponadto, co do sposobu przekazywania, powinna być godziwa i stosowna, święcie respektować prawa moralne oraz prawa należne człowiekowi i szanować jego godność.

526. Jakie relacje zachodzą między prawdą, pięknem i sztuką sakralną? 2500-2503, 2513

Prawda jest piękna sama z siebie, ujawnia blask piękna duchowego.

Oprócz wyrażania

prawdy przez słowa, istnieje wiele innych jeszcze form ekspresji prawdy, w szczególności

przez dzieła sztuki. Są one owocem talentu danego przez Stwórcę i wysiłku człowieka.

Sztuka sakralna, aby była prawdziwa i piękna, winna wywoływać i uwielbiać tajemnicę

Boga, objawionego w Chrystusie, i prowadzić do uwielbienia i miłości

Boga Stworzyciela

i Zbawiciela, najwyższego piękna Prawdy i Miłości.

DZIEWIĄTE PRZYKAZANIE: NIE POŻĄDAJ ŻONY BLIŹNIEGO TWEGO

527. Czego żąda dziewiąte przykazanie? 2514-2516, 2528-2530

Dziewiąte przykazanie domaga się przewyciężenia pożądliwości cielesnej w myślach i pragnieniach. Walka z pożądliwością cielesną prowadzi przez oczyszczenie serca i praktykowanie cnoty umiarkowania.

528. Czego zakazuje dziewiąte przykazanie? 2517-2519, 2531-

2532 Dziewiąte przykazanie zakazuje kultywowania myśli i pragnień związanych z czynami zakazanymi przez szóste przykazanie.

529. Jak osiągnąć czystość serca? 2520

Ochrzczony, za pomocą łaski Bożej i walcząc z nieuporządkowanymi pragnieniami, osiąga czystość serca przez cnotę i dar czystości, czystość intencji, czystość spojrzenia zewnętrznego i wewnętrznego, czuwanie nad uczuciami i wyobraźnią, modlitwę.

530. Jakie są inne wymagania czystości? 2521-2527, 2533

Czystość domaga się *wstydlivości*. Wstydlivość chroni intymność osoby i związana jest z czystością, świadczy o jej czujności. Kieruje ona spojrzeniami i gestami, które odpowiadają godności osób i godności ich zjednoczenia. Wyzwala z szerzącego się erotyzmu i usuwa to wszystko, co sprzyja nieprzyzwoitej ciekawości. Domaga się także *oczyszczenia klimatu społecznego* przez nieustanną walkę z permisywizmem obyczajów, który opiera się na błędnej koncepcji wolności ludzkiej.

DZIESIĄTE PRZYKAZANIE: ANI ŻADNEJ RZECZY, KTÓRA JEGO JEST

531. Czego domaga się i zakazuje dziesiąte przykazanie? 2534-2540, 2551-2554 Dziesiąte przykazanie stanowi dalszy ciąg i uzupełnienie przykazania dziewiątego, domaga się postawy szacunku w odniesieniu do własności cudzej i zabrania *chciwości*, *nieumiarkowanego* pożądania dóbr innych i *zazdrości*, która oznacza smutek doznawany z powodu dostrzeżenia człowieka i nieumiarkowane pragnienie przywłaszczenia go sobie.

532. Czego domaga się Jezus od swoich uczniów przez ubóstwo serca? 2544-2547, 2556 Jezus nakazuje swoim uczniom, by przedkładali Go nad wszystko i nad wszystkich. Oderwanie się od bogactw według ducha ubóstwa ewangelicznego i powierzenie się Opatrzności Bożej, która wyzwala z niepokoju o jutro, przygotowuje szczęście ubogich w duchu: „Błogosławieni ubodzy w duchu, albowiem do nich należy królestwo niebieskie” (Mt 5,3).

533. Jakie jest największe pragnienie człowieka? 2548-2550, 2557

Pragnienie prawdziwego szczęścia wyzwala człowieka od nadmiernego przywiązania do dóbr tego świata i znajduje swoje spełnienie w widzeniu Boga. Jest to wołanie całego jego jestestwa: „Pragnę widzieć Boga!” Człowiek urzeczywistnia swoje prawdziwe i pełne szczęście w widzeniu i w szczęściu Tego, który go stworzył z miłości i przyciąga go do siebie w swojej nieskończonej miłości.

**KTO WIDZI BOGA, OTRZYMAŁ WSZYSTKIE DOBRA, JAKIE MOŻNA SOBIE WYOBRAZIĆ (ŚW. GRZEGORZ Z NYSSY).
CZEŚĆ CZWARTA: MODLITWA CHRZEŚCIJAŃSKA**

**Dział pierwszy: MODLITWA W ŻYCIU CHRZEŚCIJAŃSKIM
s.704**

Rozdział pierwszy: OBJAWIENIE MODLITWY s.704

W Starym Testamencie s.704

W pełni czasów s.705

W czasie Kościoła s.706

**DZIAŁ PIERWSZY
MODLITWA W ŻYCIU CHRZEŚCIJAŃSKIM**

534. Czym jest modlitwa? 2558-2565, 2590

Modlitwa jest wzniesieniem duszy do Boga lub prośbą skierowaną do Niego o stosowne dobra, zgodnie z Jego wolą. Jest zawsze darem Boga, który przychodzi, aby spotkać się z człowiekiem. Modlitwa chrześcijańska

jest relacją osobową i żywą dzieci Bożych z ich nieskończonego dobrego Ojcem, z Jego Synem Jezusem Chrystusem i z Duchem Świętym, który mieszka w ich sercach.

Rozdział pierwszy OBJAWIENIE MODLITWY

535. Dlaczego istnieje powszechne powołanie do modlitwy? 2566-2567 Ponieważ Bóg, jako pierwszy, przez stworzenie powołuje wszelki byt z nicości do istnienia. Nawet po upadku człowiek zachowuje zdolność, aby rozpoznać swego Stwórcę, zachowując pragnienie Boga, który powołał go do istnienia. Wszystkie religie, w szczególności cała historia zbawienia, świadczą o tym pragnieniu Boga ze strony człowieka, lecz to Bóg pierwszy wzywa każdego człowieka do tajemniczego spotkania z Nim na modlitwie.

W STARYM TESTAMENCIE

536. W czym Abraham jest wzorem modlitwy? 2570-2573, 2592 Abraham jest wzorem modlitwy, ponieważ wędruje w obecności Boga, słucha Go i jest Mu posłuszny. Jego modlitwa jest walką wiary, ponieważ wyraża ufność w wierność Boga, także w momentach próby. Po odwiedzinach Pana w jego namiocie, Abraham ośmiela się wstawiać za grzesznikami z odważną ufnością.

537. Jak modlił się Mojżesz? 2574-2577, 2593 Modlitwa Mojżesza jest obrazem modlitwy kontemplacyjnej: Bóg wzywa Mojżesza z płonącego krzewu, często i długo z nim rozmawia, „tworząc w twarz, jak się rozmawia z przyjacielem” (Wj 33,11). Z tej zażyłości z Bogiem Mojżesz czerpał siłę i wytrwałość w swoim wstawiennictwie za ludem. Jego modlitwa jest figurą modlitwy wstawienniczej jedyne Pośrednika, Jezusa Chrystusa.

538. Co łączy w Starym Testamencie Świątynię i króla z modlitwą? 2578-2580, 2594 W cieniu Przybytku Boga - Arki Przymierza, a potem Świątyni rozwija się modlitwa Ludu Bożego, pod przewodnictwem swoich pasterzy. Wśród nich jest Dawid, który jest królem „według Bożego serca”, pasterzem, który modli się za swój lud. Jego modlitwa jest wzorem modlitwy ludu, ponieważ jest przyłgnięciem do Bożej obietnicy, jest miłującym zaufaniem Temu, który jest jedynym Królem i Panem.

539. Jaka rolę pełni modlitwa w posłannictwie proroków? 2581-2584 Prorocy czerpią z modlitwy światło i siłę, aby nakłaniać lud do wiary i

nawrócenia serca. Wchodzą w wielką zażyłość z Bogiem i wstawiają się za braćmi, którym zwiastują to, co widzieli i usłyszeli od Pana. Eliasza jest ojcem proroków, tych wszystkich, którzy szukają oblicza Boga. W czasie składania ofiary na górze Karmel, decydującej próby dla wiary Ludu Bożego, kieruje do Boga błaganie: „Wysłuchaj mnie, o Panie! Wysłuchaj (...)” (1 Kri 18,37).

540. Jakie znaczenie mają psalmy w modlitwie? 2579, 2585-2589, 2596-2597

Psalmy są arcydziełem modlitwy w Starym Testamencie: słowo Boże staje się modlitwą człowieka. Zawierają dwa nierozłączne elementy: osobisty i wspólnotowy. Modlitwa Psalmów, natchniona przez Ducha Świętego, wyśpiewuje wielkie dzieła Boga w stworzeniu i w historii zbawienia. Psalmy, odmawiane przez Chrystusa i wypełnione w Nim, pozostają istotnym elementem modlitwy Kościoła; ich słowami mogą modlić się ludzie każdego stanu i wszystkich czasów.

W PEŁNI CZASÓW

541. Od kogo Jezus nauczył się modlić? 2599, 2620

Jezus, według swego ludzkiego serca, nauczył się formuł modlitwy od swej Matki i z tradycji żydowskiej. Jego modlitwa wypływa jednak z innego, tajemniczego źródła; jest On odwiecznym Synem Boga, który w swoim świętym człowieczeństwie zwraca się do swego Ojca z modlitwą synowską.

542. Kiedy i jak modlił się Jezus? 2600-2604, 2620

Ewangelia często pokazuje Jezusa na modlitwie. Niejednokrotnie usuwa się w ustronne miejsce, również w nocy, aby się modlić. Modli się przed decydującymi chwilami swego posłania i posłania Apostołów. Istotnie całe Jego życie jest modlitwą, ponieważ jest stale zjednoczony w miłości ze swoim Ojcem.

543. Jak Jezus modlił się podczas swej Męki? 2605-2606, 2620

Modlitwa Jezusa podczas agonii w Ogrodzie Oliwnym i Jegoostatnie słowa na krzyżu pozwalają dostrzec niezmierną głębię Jego synowskiej modlitwy: Jezus wypełnia zamysł miłości Ojca; w to wołanie Słowa Wcielonego zostały włączone wszystkie lęki ludzkości wszystkich czasów, wszystkie prośby i akty wstawiennictwa w historii zbawienia. Jezus przedstawia je Ojcu, który je przyjmuje, ponad wszelkie oczekiwania wysłuchuje, wskrzeszając swojego Syna.

544. Kiedy Jezus uczy nas modlić się? 2608-2614, 2621

Jezus uczy nas modlić się nie tylko modlitwą *Ojcze nasz*, lecz także wtedy, kiedy On sam się modli. W ten sposób, oprócz treści modlitwy, poucza nas, jakie są wymagane dyspozycje do prawdziwej modlitwy: czystość serca, które poszukuje Królestwa i przebacza nieprzyjaciołom; synowska śmiałość, która wykracza poza to wszystko, co czujemy i rozumiemy; czujność, która chroni ucznia przed pokusą; modlitwa w imię Jezusa, naszego Pośrednika przy Ojcu.

545. Dlaczego nasza modlitwa jest skuteczna? 2615-2616

Nasza modlitwa jest skuteczna, ponieważ jednoczy się w wierze z modlitwą Jezusa. W Nim modlitwa chrześcijańska staje się komunią miłości z Ojcem. Możemy zatem przedstawiać nasze prośby Bogu i być wysłuchani: „Proście, a otrzymacie, aby radość wasza była pełna” (J 16,24).

546. Jak modliła się Maryja Dziewica? 2617; 2622, 2618; 2674

Modlitwę Maryi charakteryzuje głęboka wiara oraz wielkoduszne ofiarowanie całej siebie Bogu. Matka Jezusa jest także nową Ewą, „Matką żyjących”: prosi Jezusa, swego Syna w naszych potrzebach.

547. Czy istnieje w Ewangelii jakaś modlitwa Maryi? 2619

Oprócz wstawiennictwa Maryi w Kanie Galilejskiej, Ewangelia przekazuje nam *Magnificat* (Łk 1,46-55), które jest zarazem pieśnią Matki Boga i pieśnią Kościoła, radosnym dziękczynieniem wznoszącym się z serc ludzi ubogich, ponieważ ich nadzieja została urzeczywistniona przez wypełnienie się Bożych obietnic.

W CZASIE KOŚCIOŁA

548. Jak modliła się pierwsza wspólnota chrześcijańska w Jerozolimie? 2623-2624

Na początku Dziejów Apostolskich jest napisane, że w pierwszej wspólnocie jerozolimskiej, wychowanej do życia modlitwy przez Ducha Świętego, wszyscy wierzący „trwali w nauce Apostołów i we wspólnocie, w łamaniu chleba i w modlitwach” (Dz 2,42).

549. W jaki sposób Duch Święty działa w modlitwie Kościoła? 2623, 2625

Duch Święty, Nauczyciel modlitwy chrześcijańskiej, wychowuje Kościół do życia modlitwy i pozwala mu coraz głębiej wchodzić w kontemplację i zjednoczenie z niezgłębnym misterium Chrystusa. Formy modlitwy zawarte w kanonicznych Pismach apostoelskich mają normatywny charakter dla modlitwy chrześcijańskiej.

550. Jakie są najistotniejsze formy modlitwy chrześcijańskiej?

2643-2644 Są to: błogosławieństwo i adoracja, modlitwa prośby, modlitwa wstawiennicza, modlitwa dziękczynienia i uwielbienia. Eucharystia zawiera i wyraża wszystkie formy modlitwy.

551. Co to jest błogosławieństwo? 2626-2627, 2645

Błogosławieństwo jest odpowiedzią człowieka na dary Boże: błogosławimy Wszechmocnego, ponieważ On pierwszy nas pobłogosławił i obsypał swoimi darami.

552. Jak można określić adorację? 2628

Adoracja jest unizieniem się człowieka, który uznaje się za stworzenie przed swoim Stwórcą, trzykroć świętym.

553. Jakie są różne formy modlitwy prośby? 2629-2633, 2646

Może być modlitwa prośby o przebaczenie lub też modlitwa pokornej i ufnej prośby we wszystkich naszych potrzebach duchowych i materialnych. Przede wszystkim jednak prośba chrześcijańska skupia się na pragnieniu i poszukiwaniu Królestwa.

554. Na czym polega wstawiennictwo? 2634-2636, 2647

Modlitwa wstawiennicza polega na prośbie za innych. Jednoczy nas ona z modlitwą Jezusa, który wstawia się u Ojca za wszystkich ludzi, a w szczególności za grzeszników. Wstawiennictwo winno także rozszerzyć się na nieprzyjaciół.

555. Kiedy składamy dziękczynienie Bogu? 2637-2638, 2648

Kościół składa dziękczynienie nieustannie, zwłaszcza celebrując Eucharystię, w której Chrystus pozwala mu uczestniczyć w swoim dziękczynieniu Ojcu, w Jezusie Chrystusie. Każde wydarzenie i każda potrzeba mogą stać się dla chrześcijanina motywem i przedmiotem dziękczynienia.

556. Co to jest modlitwa uwielbienia? 2639-2645, 2649

Uwielbienie jest formą modlitwy, w której człowiek całkiem bezpośrednio uznaje, iż Bóg jest Bogiem. Modlitwa uwielbienia jest całkowicie bezinteresowna: wysławia Boga dla Niego samego i oddaje Mu chwałę dlatego, że On jest.

Rozdział drugi: TRADYCJA MODLITWY s.707 U źródeł modlitwy s.707

Droga modlitwy s.707

Przewodnicy modlitwy s.708

Rozdział drugi

TRADYCJA MODLITWY

557. Jakie znaczenie ma Tradycja w odniesieniu do modlitwy?

2650-2651 Przez Tradycję, żywy przekaz, Duch Święty w Kościele uczy dzieci Boże modlitwy. Istotnie, modlitwa nie sprawdza się do powstania spontanicznego odruchu wewnętrznego, lecz zakłada kontemplację, studium i głębokie wnikanie w rzeczywistości duchowe, których się doświadcza.

U ŹRÓDEŁ MODLITWY

558. Jakie są źródła modlitwy? 2652-2662

Są nimi: *słowo Boże*, przez które osiąga się „najwyższą wartość poznania Jezusa Chrystusa” (Flp 3,8); *liturgia Kościoła*, która zapowiada, aktualizuje i komunikuje misterium zbawienia; *cnoty teologalne*; *codzienne sytuacje*, w których możemy spotkać Boga.

Kocham Cię, Panie, i jedyna łaska, o jaką Cię proszę, to kochać Cię wiecznie... Boże mój, jeśli mój język nie jest w stanie mówić w każdej chwili, iż Cię kocham, chcę, aby moje serce powtarzało Ci to za każdym moim tchnieniem (św. Jan Maria Vianney).

DROGA MODLITWY

559. Czy w Kościele istnieją różne drogi modlitwy? 2663

W Kościele istnieją różne drogi modlitwy powiązane z różnym kontekstem historycznym, społecznym i kulturowym. Do Urzędu Nauczycielskiego Kościoła należy rozeznawanie, czy te drogi modlitwy są wierne Tradycji wiary apostoelskiej, a obowiązkiem duszpasterzy i katechetów jest wyjaśnianie ich znaczenia, zawsze w odniesieniu do Jezusa Chrystusa.

560. Jaka jest droga naszej modlitwy? 2664, 2680-2681

Drogą modlitwy chrześcijańskiej jest Chrystus, ponieważ zwraca się ona do Boga, naszego Ojca, lecz ma dostęp do Ojca tylko wtedy, gdy modlimy się w imię Jezusa. Święte człowieczeństwo Jezusa jest więc jedyną drogą, przez którą Duch Święty uczy nas modlić się do Boga. Dlatego modlitwy liturgiczne kończą się zawsze formułą: „Przez Jezusa Chrystusa, naszego Pana”.

561. Jaką rolę w modlitwie odgrywa Duch Święty? 2670-2672,

2680-2681 Duch Święty jest wewnętrznym Nauczycielem modlitwy chrześcijańskiej, bowiem sami „nie umiemy się modlić tak, jak trzeba”

(Rz 8,26); dlatego Kościół zachęca, abyśmy Go wzywali przy każdej okazji: „Przyjdź, Duchu Święty!”

562. W czym wyraża się maryjność chrześcijańskiej modlitwy?

2673-2679, 2682 Z powodu szczególnego współdziałania Maryi z działaniem Ducha Świętego Kościół chętnie modli do Maryi i z Maryją, doskonałą „Orantką”, aby uwielbiać wielkie rzeczy, które Bóg uczynił w Niej, oraz by powierzać Jej błagania dzieci Bożych. Maryja „wskazuje drogę”, którą jest Jej Syn, jedyny Pośrednik.

563. Jak Kościół modli się do Maryi? 2676-2678, 2682

Kościół wzywa wstawiennictwa Maryi przede wszystkim przez modlitwę *Zdrowaś Maryjo*. Innymi modlitwami maryjnymi są: *Różaniec*, hymn *Akathistos* i *Paraklisis*, hymny i kantyki różnych tradycji chrześcijańskich.

PRZEWODNICY MODLITWY

564. W jakim znaczeniu święci są przewodnikami modlitwy?

2683-2684, 2692-2693 Święci są naszymi wzorami modlitwy, ich także prosimy o wstawiennictwo Trójcy Świętej, dla nas i dla całego świata. Wstawiennictwo jest ich najwyższą służbą zamysłowi Bożemu. W historii Kościoła rozwinęły się różne *duchowości*, które uczą, jak żyć i praktykować modlitwę.

565. Na kim spoczywa zadanie wychowania do modlitwy?

2685-2690, 2694-2695 Rodzina chrześcijańska jest pierwszym miejscem wychowania do modlitwy. Zalecana jest codzienna modlitwa rodzinna, ponieważ jest ona pierwszym świadectwem życia modlitw Kościoła. Katecheza, grupy modlitewne, „kierownictwo duchowe” stanowią szkołę i pomoc dla modlitwy.

566. Jakie są uprzywilejowane miejsca modlitwy? 2691, 2696

Można modlić się wszędzie, lecz wybór sprzyjającego miejsca nie jest obojętny dla modlitwy. Kościół, dom Boży, jest właściwym miejscem modlitwy liturgicznej i adoracji eucharystycznej. Również inne miejsca pomagają modlić się, jak „kącik modlitewny” w domu, klasztor, sanktuarium.

Rozdział trzeci: ŻYCIE M ODLITWY s.708 **Formy modlitwy s.708** **Walka modlitwy s.709**

Rozdział trzeci ŻYCIE MODLITWY

567. Jakie momenty są najbardziej wskazane dla modlitwy? 2697-2698, 2720 Wszystkie momenty są wskazane dla modlitwy, ale Kościół proponuje wiernym rytmy modlitwy, mające podtrzymywać modlitwę nieustanną: modlitwa poranna i wieczorna, przed jedzeniem i po jedzeniu, Liturgia Godzin, niedzielna Eucharystia, różaniec, święta roku liturgicznego.

Trzeba przypominać sobie o Bogu częściej, niż oddychamy (św. Grzegorz z Nazjanzu).

568. Jakie są formy życia modlitwy? 2697-2699 Tradycja chrześcijańska zachowała trzy główne formy życia modlitwy: modlitwa ustna, rozmyślanie i modlitwa kontemplacyjna. Ich wspólną cechą jest skupienie serca.

FORMY MODLITWY

569. Co charakteryzuje modlitwę ustną? 2700-2704, 2722

Modlitwa ustna włącza ciało i ducha w wewnętrzną modlitwę serca. Ale nawet modlitwa najbardziej wewnętrzna nie powinna zaniedbywać modlitwy ustnej. W każdym przypadku zawsze powinna wypływać z osobistej wiary. W modlitwie *Ojcie nasz* Jezus nauczył nas najdoskonalszej formuły modlitwy ustnej.

570. Co to jest rozmyślanie? 2705-2708, 2723

Rozmyślanie jest modlitewną refleksją, opartą na słowie Bożym w Biblii. Pobudzając myśl, wyobraźnię, uczucie, pragnienie, pogłębia naszą wiarę, nawraca serce i umacnia wolę, by iść za Chrystusem. Jest wstępnym etapem do poznania miłości Jezusa, do zjednoczenia z Nim.

571. Co to jest modlitwa kontemplacyjna? 2709-2719, 2724, 2739-2741 Modlitwa kontemplacyjna jest spojrzeniem utkwionym w milczeniu i w miłości - w Boga. Jest ona darem Boga, dzięki któremu modlący się w czystej wierze poszukuje Chrystusa, oddaje się miłującej woli Ojca i poddaje całą swoją istotę pod działanie Ducha Świętego. Święta Teresa z Avilanazywa medytację „głębokim związkim przyjaźni, w którym rozmawiamy sam na sam z Bogiem, wiedząc, że On nas kocha”.

WALKA MODLITWY

572. Dlaczego modlitwa jest walką? 2725

Modlitwa jest darem łaski, lecz zawsze zakłada zdecydowaną odpowiedź z naszej strony, ponieważ ten, kto się modli, walczy przeciw sobie, otoczeniu, ale przede wszystkim przeciw podstępom kusiciela, który czyni

wszystko, by odwrócić człowieka od modlitwy. Walka modlitwy jest nierozłączna z postępem w życiu duchowym. Każdy modli się tak, jak żyje, ponieważ każdy żyje tak, jak się modli.

573. Jakie są zarzuty wobec modlitwy? 2726-2728, 2752-2753

Oprócz błędnych pojęć o modlitwie, wielu sądzi, że nie mają czasu na modlitwę lub że jest ona bezużyteczna. Ci, którzy się modlą, mogą zniechęcić się trudnościami albo niepowodzeniami w modlitwie. Aby przezwyciężyć te przeszkody, potrzebne są pokora, ufność i wytrwałość.

574. Jakie są trudności w modlitwie? 2729-2733, 2754-2755

Najczęstszą trudnością w naszej modlitwie jest *roztargnienie*. Odwraca ono naszą uwagę od Boga i wyjawia nam, do czego jesteśmy przywiązani. Nasze serce powinniśmy wtedy skierować pokornie z powrotem ku Panu. Modlitwie często towarzyszy *oschłość*, przezwycięzenie której pozwoli w wierze przyłgnąć do Pana bez odczuwalnego upodobania. *Znużenie* jest formą opieszałości duchowej, spowodowanej rozluźnieniem czujności i zaniedbaniem serca.

575. W jaki sposób wzmocnić naszą synowską ufność? 2734-

2741, 2756 Naszasynowska ufność jest poddawana próbie, gdy mamy wrażenie, że nie zawsze jesteśmy wysłuchiwni. Powinniśmy wtedy siebie zapytać, czy Bóg jest dla nas Ojcem, którego wolę pragniemy wypełnić, czy też zwykłym środkiem, aby otrzymać to, co chcemy. Jeśli nasza modlitwa jest mocno złączona z modlitwą Jezusa, otrzymujemy wszystko, o co prosimy, a nawet o wiele więcej niż to: otrzymujemy samego Ducha Świętego, który przemienia nasze serce.

576. Czy jest możliwe modlić się w każdym momencie? 2742-2745, 2757

Modlitwa jest zawsze możliwa, ponieważ czas chrześcijanina jest czasem Chrystusa Zmartwychwstałego, który jest z nami „przez wszystkie dni” (Mt 28,20). I dlatego modlitwa i życie chrześcijanina są nierozłączne.

Można modlić się często i gorąco. Nawet na targu czy w czasie samotnej przechadzki, siedząc w swoim sklepiku czy też kupując lub sprzedając, a nawet przy gotowaniu (św. Jan Chryzostom).

577. Czym jest modlitwa Godziny Jezusa? 2604, 2746-2751, 2758

Nazywana jest w ten sposób arcykapłańska modlitwa Jezusa podczas Ostatniej Wieczerzy. Jezus, Najwyższy Kapłan Nowego Przymierza,

zwraca się w niej do Ojca, gdy nadeszła *Godzina* Jego przejścia do Ojca, *Godzina* Jego Ofiary.

DZIAŁ DRUGI : MODLITWA PAŃSKA: OJCZE NASZ s.710

Ojcze nasz s.710

„Streszczenie całej Ewangelii” s.710 „Ojcze nasz, któryś jest w niebie” s.711 Siedem prośb s.711

Ojcze nasz

Ojcze nasz, któryś jest w niebie, święć się imię Twoje;
przyjdź Królestwo Twoje; bądź wola Twoja jako w niebie, tak i na ziemi.
Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj;
i odpuść nam nasze winy,
jako i my odpuszczamy naszym winowajcom;
i nie wódź nas na pokuszenie, ale nas zbaw ode Złego. Amen.

Pater noster

Pater noster, qui es in caelis, sanctificétur Nomen Tuum; advéniat
Regnum Tuum;
fiat voluntas Tua, sicut in caelo et in terra.
Panem nostrum quotidiànum da nobishódie;
et dimitte nobisdébita nostra sicut et nos dimittimus
debitóribus nostris;
et ne nos indùcas in tentatiónem, sed libera nos a Malo. Amen.

578. Jak powstała modlitwa *Ojcze nasz*? 2759-2760, 2773

Jezus nauczył nas tej niezastąpionej modlitwy chrześcijańskiej *Ojcze nasz*, gdy pewnego dnia jeden z jegouczeniów, widząc Go modlącego się, powiedział: „Panie, naucz nas modlić się” (Łk 11,1). Tradycja liturgiczna Kościoła przyjęła tekst św. Mateusza (Mt 6,9-13).

„STRESZCZENIE CAŁEJ EWANGELII”

579. Jakie miejsce zajmuje *Ojcze nasz* w Piśmie Świętym? 2761-

2764, 2774 *Ojcze nasz* jest „streszczeniem całej Ewangelii” (Tertulian), „najdoskonalszą z modlitw” (św. Tomasz z Akwinu). Umieszczona w centrum Kazania na Górze (Mt 5-7), przedstawia w formie modlitwy istotną treść Ewangelii.

580. Dlaczego nazywa się „Modlitwą Pańską”? 2765-2766, 2775

Ojcze nasz nazywana jest „Oratio dominica”, to jest „Modlitwą Pańską”, ponieważ nauczył nas jej sam Pan Jezus.

581. Jakie miejsce zajmuje Ojciec nasz w modlitwie Kościoła?

2767-2772, 2776 *Modlitwa Pańska* jest w najwyższym stopniu modlitwą Kościoła: „przekazywana” jest w chrzcie, aby ukazać nowe narodzenie się do życia Bożego dzieci Bożych; w Eucharystii objawia się jej pełny sens, ponieważ ukazuje eschatologiczny charakter zawartych w niej prośb, w oczekiwaniu nadejścia Pana; stanowi też integralną część Liturgii Godzin.

„OJCZE NASZ, KTÓRYŚ JEST W NIEBIE”

582. Dlaczego „ośmielamy się zbliżyć z całą ufnością” do Pana?

2777-2778, 2797 Ponieważ Jezus, nasz Odkupiciel, wprowadza nas przed oblicze Ojca, a Jego Duch czyni nas Jego dziećmi. Dlatego możemy prosić naszego Ojca ze szczerą i synowską ufnością, radosną pewnością i pokorną śmiałością, z pewnością bycia kochanym.

583. Dlaczego możemy wzywać Boga jako „Ojca”? 2779-2785,

2789, 2798-2800 Możemy wzywać Boga jako „Ojca”, ponieważ został On nam objawiony przez Jego Syna, który stał się człowiekiem, a Jego Duch daje nam Go poznać. Wzywając Ojca pozwalamy nam wejść w Jego misterium z ciągle nowym zachwytem i wzbudza w nas pragnienie, by postępować jak dzieci Boże. Dzięki *Modlitwie Pańskiej* jesteśmy więc świadomi, że jesteśmy dziećmi Ojca w Synu.

584. Dlaczego mówimy Ojciec „nasz”? 2786-2790, 2801

Zaimunek „nasz” wyraża całkowicie nową relację do Boga. Kiedy modlimy się do Ojca, adorujemy Go i wielbimy z Synem i z Duchem Świętym. Jesteśmy w Chrystusie „jego” ludem, a On jest „naszym” Bogiem od teraz i na całą wieczność. Mówimy Ojciec „nasz”, ponieważ Kościół w Chrystusie jest wspólnotą mnóstwa braci, których ożywia „jeden duch i jedno serce” (Dz 4,32).

585. Z jakim duchem wspólnoty i posłania winniśmy modlić się do „naszego” Ojca? 2791-2793, 2801

Skoro modlitwa do „naszego” Ojca jest wspólnym dobrem wszystkich ochrzczonych, czują

oni w sobie naglące wezwanie, by uczestniczyć w modlitwie Jezusa o jedność Jego uczniów.

Modlić się do „naszego” Ojca znaczy modlić się ze wszystkimi i za wszystkich ludzi, aby

poznali jedynego i prawdziwego Boga i by wszyscy byli „zgrupowani w jedno”.

586. Co znaczy wyrażenie „któryś jest w niebie”? 2794-2796, 2802

To biblijne wyrażenie nie oznacza jakiegoś miejsca, lecz sposób istnienia. Bóg jest ponad wszystkim. Wyrażenie to wskazuje na majestat, świętość Boga, jak również na Jego obecność w sercach ludzi sprawiedliwych. Niebo, dom Ojca, jest prawdziwą „ojczyzną”, do której zdążamy z nadzieją, podczas gdy znajdujemy się jeszcze na ziemi. Żyjemy już w nim ukryci „z Chrystusem w Bogu” (Kol 3,3).

SIEDEM PRÓSB

587. Jak ułożona jest Modlitwa Pańska? 2803-2806, 2857

Modlitwa Pańska zawiera siedem próśb do Boga Ojca. Trzy pierwsze, teologalne, prowadzą nas do chwały Ojca: właściwą cechą miłości jest przede wszystkim myśleć o Tym, którego kochamy. Wskazują nam, o co w sposób szczególny powinniśmy modlić się: o uświęcenie Jego imienia, przyjście Jego Królestwa i wypełnienie woli Bożej. Cztery pozostałe prośby przedstawiają Ojcu miłosierdzia nasze nędze i nasze oczekiwania. Prosimy Go, aby nas karmił, aby nam przebaczył, pozwolił przewyciężyć pokusy i wyzwolił nas od Złego.

588. Co oznacza pie rwsza prośba: „Święć się imię Twoje”?

2807-2812, 2858 Święcić imię Boga oznacza przede wszystkim wielbić Boga w Jego świętości. Bóg objawił swoje święte imię Mojżeszowi i chciał, aby Jego lud był Mu poświęcony, jako „naród święty”, gdyż mieszka w nim imię Boże. W szczególności w imieniu Jezusa, naszego Boga, objawił się jako Zbawiciel.

589. Jak uświęcane jest imię Boga w nas i w świecie? 2813-2815

Święcić imię Boga, który nas „powołuje do świętości” (1 Tes 4,7), oznacza pragnienie, aby konsekracjachrzebielna ożywiła całe nasze życie. Od naszego życia i od naszej modlitwy zależy, czy imię Boże będzie poznane i święcone przez wszystkich ludzi.

590. O co prosi Kościół, modląc się: „Przyjdź Królestwo Twoje”? 2816-2821, 2859

Kościół prosi o ostateczne przyjście Królestwa Bożego w chwili powrotu Chrystusa w chwale. Lecz Kościół prosi także, aby Królestwo Boże wzrastało już od dzisiaj, według błogosławieństw, dzięki uświęceniu ludzi w Duchu i dzięki ich wysiłkom na rzecz sprawiedliwości i pokoju. Ta prośba jest wołaniem Ducha i Oblubienicy: „Przyjdź, Panie Jezu!” (Ap 22,20).

591. Dlaczego mamy prosić: „Bądź wola Twoja jako w niebie, tak i na ziemi”? 2822-2827, 2860

Wolą naszego Ojca jest, „by wszyscy ludzie zostali zbawieni” (1 Tm 2,3).

Po to przyszedł

Jezus: aby wypełnić w sposób doskonały zbawczą wolę Ojca. Modlimy się do Boga Ojca,

by złączył naszą wolę z wolą swego Syna, na przykładzie Najświętszej Maryi i świętych.

Prosimy, aby Jego dobroczynny zamysł mógł urzeczywistnić się w pełni na ziemi i w niebie.

To dzięki modlitwie jesteśmy w stanie „rozpoznać, jaka jest wola Boża” (Rz 12,2) i otrzymać

„wytrwałość” do jej wypełnienia (por. Hbr 10,36).

592. Jaki sens ma prośba: „Chleba powszedniego daj nam dzisiaj”? 2828-2834, 2861 Prosząc z głęboką ufnością dzieci Bożych o pokarm konieczny do życia dla wszystkich, potrzebny dla ich własnego utrzymania, wyznajemy, jak Bóg, nasz Ojciec, jest dobry ponad wszelką dobroć. Ta prośba wzywa nas także do przekazywania i dzielenia się z innymi, by obfitość jednych mogła zaradzić potrzebom drugich.

593. Jak jest sens specyficznie chrześcijański tej prośby? 2835-2837, 2861 Ponieważ „nie samym chlebem żyje człowiek, lecz każdym słowem, które pochodzi z ust Bożych” (Mt 4,4), prośba ta dotyczy w równym stopniu głodu *słowa Bożego* i *Ciała Chrystusa* przyjmowanego w Eucharystii, jak również głodu Ducha Świętego. Prosimy o toż pełnym zaufaniem *dzisiaj*, to jest „dzisiaj” Boga, a to zostaje nam dane w sposób szczególny w Eucharystii, która jest przedsmakiem uczy nadchodzącego Królestwa.

594. Dlaczego mówimy: „Odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom”? 2838-2839, 2862

Prosząc Boga Ojca o przebaczenie, uznajemy się przed Nim za grzeszników. Lecz wyznajemy jednocześnie Jego miłosierdzie, ponieważ w Jego Synu i przez sakramenty „mamy odkupienie odpuszczenie grzechów” (Kol 1,14). Nasza prośba jednak zostanie wysłuchana tylko pod warunkiem, że najpierw my sami ze swej strony przebaczyliśmy naszym winowajcom.

595. Czy możliwe jest przebaczenie? 2840-2845, 2862

Boże miłosierdzie nie może przeniknąć do naszych serc, jeśli nie potrafimy przebaczyć także naszym nieprzyjaciółom. Jeśli nawet człowiekowi wydaje się niemożliwe sprostać temu wymaganiu, jednak serce, które ofiaruje się Duchowi Świętemu, może - jak Chrystus miłować aż do końca, przemieniać ranę we współczucie, zastępować obrazę

wstawiennictwem. Przebaczenie, które uczestniczy w Bożym miłosierdziu, jest szczytem modlitwy chrześcijańskiej.

596. Co oznacza: „Nie wódź nas na pokuszenie”? 2846-2849, 2863

Prosimy Boga Ojca, by niepozostawił nas samych i we władaniu pokusy. Prosimy Ducha Świętego, abyśmy umieli rozróżniać, z jednej strony między *próbę*, konieczną do wzrostu w nas dobra, *apokusę*, która prowadzi do grzechu i śmierci, i z drugiej strony między *być kuszonym* a *przyzwolić na kuszenie*. Prośba ta jednoczy nas z Chrystusem, który przewyciężył pokusy dzięki swojej modlitwie. Wzywa nas do czujności i wytrwania aż do końca.

597. Dlaczego kończymy prosząc: „Ale nas zbaw ode Złego”? 2850-2854, 2864

Zło, o którym mówi ta prośba, oznacza Szatana, który sprzeciwia się Bogu i który jest „zwodzącym całą zamieszkałą ziemię” (Ap 12,9). Zwycięstwo nad diabłem dokonało się raz na zawsze przez Chrystusa. My jednak prosimy, by cała rodzina ludzka została wyzwolona od Szatana i jego dzieł. Błagamy także o cenny dar pokoju i łaskę wytrwałego oczekiwania na powrót Chrystusa, który uwolni nas ostatecznie od Złego.

598. Co oznacza końcowe Amen? 2855-2856, 2865

Kończąc modlitwę, mówisz: „Amen”, potwierdzając tym Amen, które znaczy „Niech się tak stanie”, całą treść modlitwy, jakiej nauczył nas Pan (św. Cyryl Jerozolimski).

DODATEK s.713

A) Modlitwy wspólne s.714 B) Prawdy nauki katolickiej s.724

A) MODLITWY WSPÓLNE

MODLITWY WSPÓLNE PRECES COMMUNES

Znak Krzyża

W imię Ojca
i Syna,
i Ducha Świętego. Amen.

Signum Crucis

In nómine Patris
et Filii
et Spiritus Sancti. Amen.

Chwała Ojcu

Chwała Ojcu

i Synowi,
i Duchowi Świętemu. Jak była na początku teraz i zawsze,
i na wieki wieków. Amen.

Gloria Patri

Gloria Patri
et Filio
et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio,
et nunc et semper
et in saecula saeculorum. Amen.

Zdrowaś Maryjo

Zdrowaś Maryjo, łaski pełna, Pan z Tobą.
Błogosławionaś Ty
między niewiastami
i błogosławiony owoc żywota Twojego, Jezus.
Święta Maryjo, Matko Boża, módl się za nami grzesznymi teraz i w
godzinę śmierci naszej. Amen.

Ave, Maria

Ave, Maria, gratia plena,
Dóminus tecum.
Benedicta tu
in mulieribus,
et benedictus fructus ventris tui, Iesus.
Sancta Maria, Mater Dei,
ora pro nobis peccatoribus, nunc et in hora mortis nostrae. Amen.

Aniele Boży

Aniele Boży,
Stróžu mój,
Ty zawsze przy mnie stój.

Rano, wieczór, we dnie, w nocy bądź mi zawsze ku pomocy. Strzeż duszy,
ciała mego
i doprowadź mnie do żywota wiecznego. Amen.

Angele Dei

Angele Dei,
qui custos es mei,
me, tibi commissum pietate superna,
illumina, custòdi,

regeet gubérna. Amen.

Wieczny odpoczynek

Wieczny odpoczynek racz im dać. Panie.
A światłość wiekuista niechaj im świeci.
Niech odpoczywają w pokoju wiecznym. Amen.

Requiem aeternam

Rèquiem aeternam dona eis, Dòmine,
et lux perpètua
lūceat eis.
Requiescant in pace.
Amen.

Anioł Pański

K. Anioł Pański zwiastował Pannie Maryi.
W. I poczęła z Ducha Świętego Zdrowaś Maryjo...
K. Oto ja służebnica Pańska, **W.** Niech mi się stanie według słowa Twego.
Zdrowaś Maryjo...

Angelus Domini

D. Angelus Dòmini nuntiàvit Mariae.
C. Et concépit de Spiritu Sancto. Ave Maria...
D. Ecce anelila Dòmini.
C. Fiat mihi secūndum verbum tuum.
Ave Maria...

K. A Słowo stało się ciałem **W.** I mieszkało między nami. Zdrowaś
Maryjo...

K. Módl się za nami, Święta Boża Rodzicielko.
W. Abyśmy się stali godnymi obietnic Chrystusowych.

Módlmy się:

Łaskę Twoją, prosimy Cię,

Panie, racz wlać

w serca nasze,

abyśmy, którzy za zwiastowaniem anielskim

wcielenie Chrystusa, Syna Twego, poznali,

przez mękę Jego i krzyż

do chwały zmartwychwstania byli doprowadzeni.

Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen.

Chwała Ojcu...

D. Et Verbum caro factum est. **C.** Et habitàvit in nobis.

Ave Maria...

D. Ora pro nobis, sancta Dei génetrix.

C.Ut digni efficiamur
promissionibus Christi.

Orèmus.

Gratiam tuam, quaesumus, Dòmine, méntibus nostris infónde;
ut qui, Angelo nuntiante,

Christi Filii tui incarnatiónem cognóvimus,
per passiónem eius et crucem, ad resurrectiónis glóriam perducâmur.
Per eúmdem Christum
dòminum nostrum. Amen. Gloria Patri...

Królowo Nieba

(w okresie wielkanocnym)

Królowo Nieba wesel się,
alleluja.

Bo Ten, któregoś zrodziła, alleluja,
Zmartwychwstał, jak powiedział, alleluja.

Módl się za nami do Boga, alleluja.

K.Raduj się i wesel, Panno Maryjo, alleluja,

W.Bo zmartwychwstał Pan prawdziwie, alleluja.

Regina Caeli

(tempus paschale)

Regina Caeli laetâre,
alléluia.

Quia quem meruisti portâre, alléluia.

Resurréxit, sicut dixit,
alléluia.

Ora pro nobis Deum,
alléluia.

D.Gaude et laetâre, Virgo Maria alléluia,

C.Quia surréxit Dòminus vere, alléluia.

Witaj Królowo

Witaj Królowo,
Matkomilosierdzia,
życie, słodyczy i nadziejo nasza,
witaj.

Do Ciebie wołamy, wygnańcy, synowie Ewy. Do Ciebie wzdychamy, jęcząc
i płacząc

na tym łez padole. Przeto, Orędowniczko nasza, one miłosierne oczy

Twoje na nas zwróć, a Jezusa,

błogosławiony owoc żywota

Twojego,

po tym wygnaniu nam okaż.
o łaskawa, o litościwa, o słodka
Panno Maryjo!

Salve, Regina

Salve, Regina,
Mater misericordiae,
vita, dulcedo et spes nostra,
salve.

Ad te clamâmus, éxsules filii Evae. Ad te suspirâmus geméntes et fientes
in hac lacrimârum valle. Eia ergo, advoeâta nostra, illos tuos
miséricordes ôculos ad nos convérte. Et Iesum
benedíctum fructum
ventris tui,
nobis, post hocexsílium, osténde.
O clemens, o pia, o dulcís
Virgo María!

Kantyk Maryi

Wielbi dusza moja Pana iraduje się duch mój,
w Bogu, Zbawicielu moim.

Magnificat

Magníficat ánima mea Dóminum, et exultávit spíritus meus
in Deo salvatóre meo.

Bo wejrzał na uniżenie
swojej Służebnicy.

Oto bowiem odtąd błogosławić mnie będą wszystkie pokolenia, gdyż
wielkie rzeczy uczynił mi Wszechmocny,
a Jego imię jest święte.

Jego miłosierdzie z pokolenia na pokolenie
nad tymi, którzy się Go boją. Okazał moc swego ramienia, rozproszył
pyszących się
zamyśłami serc swoich.

Strącił władców z tronu,
a wywyższył pokornych.

Głodnych nasycił dobrami,
a bogatych z niczym odprawił. Ujął się za swoim sługą, Izraelem, pomny
na swe miłosierdzie, Jak obiecał naszym ojcom,
Abrahamowi i jego potomstwu na wieki.

Chwała Ojcu i Synowi,
i Duchowi Świętemu.

Jak była na początku,

teraz i zawsze,
i na wieki wieków. Amen.
Quia respéxit humilitátem
ancillae suae,
ecce enim ex hocbeátam
me dicent omnes generatiónes. Quia fecit mihi magna
qui potens est,
et sanctum nomen eius.
Et misericórdia eius a progènie in progenies
timéntibus eum.
Fecitpoténtiam in bráchio suo, dispérsit supérbos mente
cordis sui.
Depósuit potentes de sede
et exaltávit húmiles.
Esuriéntes implévit bonis,
et dívites dimísit inanes.
Suscépit Israel puerum suum, recordátus misericórdiae suae, sicut
locutus est ad patres nostros, Abraham et semini eius
in saecula.
Glòria Patri et Filio
et Spiritui Sancto.
Sicut erat in principio
et nunc et semper,
et in saecula saeculórum. Amen.

UWIELBIAJ, DUSZO MOJA, SŁAWĘ PANA MEGO, * chwał Boga
Stworzyciela tak bardzo dobrego. Bóg mój, zbawienie moje, jedyna
otucha, * Bóg mi rozkoszą serca i weselem ducha. Bo mile przyjąć raczył
swej sługi pokorę, * łaskawym okiem wejrzał na Dawida Córę. Przeto
wszystkie narody, co ziemię osiedą, * odtąd błogosławioną mnie nazywać
będą. Bo wielkimi darami uczczonam od Tego, * którego moc
przedziwna, święte imię Jego. Którzy się Pana boją, szczęśliwi na wieki, *
bo z nimi miłosierdzie z rodu w ród daleki. Na cały świat pokazał moc
swych ramion świętych, * rozproszył dumne myśli głów pychę nadętych.
Wyniosłych złożył z tronu, znikczemnił wielmożne, * wywyższył,
uwielmożnił w pokorę zamożne. Głodnych nasycił hojnie i w dobra
spanoszył, * bogaczów z torbą puścił i nędznie rozproszył. Przyjął do łaski
sługę, Izraela cnego, * wspomniął nań, użytył mu miłosierdzia swego.
Wypełnił, co był przyrzekł niegdyś ojcom naszym: * Abrahamowi z
potomstwem jego, wiecznym czasem. Wszyscy śpiewajmy Bogu w Trójcy
Jedynemu, * Chwała Ojcu, Synowi, Duchowi Świętemu. Jak była na
początku, tak zawsze niech będzie, * teraz i na wiek wieków niechaj słynie
wszędzie.

Pod Twoją obronę

Pod Twoją obronę uciekamy się, Święta Boża Rodzicielko.
Naszymi prośbami racz
nie gardzić
w potrzebach naszych,
ale od wszelakich złych przygód racz nas zawsze wybawiać,
Panno chwalebna i błogosławiona.

Sub Tuum praesidium

Sub tuum praesidium confugimus, Sancta Dei Génatrix.
Nostras deprecationes
ne despicias
innecessitatibus,
sed a periculis cunctis
libera nos semper,
Virgo gloriósa et benedicta.

KantyK Zachariasza

Błogosławiony Pan, Bóg Izraela, bo lud swój nawiedził
i wyzwolił.
I wzbudził dla nas moc zbawczą w domu swego sługi Dawida. Jak
zapowiedział od dawna przez usta swych świętych
proroków,
Że nas wybawi
od naszych nieprzyjaciół
i z ręki wszystkich, którzy nas nienawidzą;
Że naszym ojcom okaże
miłosierdzie
i wspomni na swe święte
przymierze,
Na przysięgę, którą złożył
ojcu naszemu Abrahamowi. Da nam,
że z mocy nieprzyjaciół wyrwani, służyć Mu będziemy
bez trwogi,
W pobożności i sprawiedliwości przed Nim
po wszystkie dni nasze.
A ty, dziecię, zwać się będziesz prorokiem Najwyższego,
gdyż pójdiesz przed Panem przygotować Mu drogi.
Jego ludowi dasz poznać
zbawienie
przez odpuszczenie grzechów.

Dzięki serdecznej litości naszego Boga,
z jaką nas nawiedzi z wysoka Wschodzące Słońce,

By oświecić tych, co w mroku i cieniu śmierci mieszkają, aby nasze kroki skierować na drogę pokoju.

Chwała Ojcu i Synowi,
i Duchowi Świętemu.

Jak była na początku,
teraz i zawsze,
i na wieki wieków.

Amen.

Benedictus

Benedictus Dóminus, Deus Israel, quia visitàvit
et fecit redemptiónem plebis suae, et eréxit cornu salùtis nobis in domo
David pùeri sui,

sicut locùtus est per os sanctórum, qui a saeculo sunt,
prophetàrum eius,
salùtem

ex inimicis nostris
et de manu ómnium,
qui odérunt nos,

ad faciéndam misericórdiam cumpàtribus nostris,
et memoràri testaménti
sui sancti,

iusiuràndum, quod iuràvit
ad Abraham patrem nostrum, datùrum se nobis,
ut sinetimóre, de manu

inimicórum nostrórum liberati, serviàmus illi,
in sanctitàte et iustitia
coram ipso
òmnibus diébus nostris.

Et tu, puer,
prophéta Altissimi vocàberis: praeibis enim ante fàciem Dòmini parare
vias eius,

ad dandam sciéntiam salùtis plebi eius
in remissionem peccatórum eórum,
per visceramisericórdiae Dei nostri,
in quibus visitàbit nos óriens ex alto,
illuminare his, qui in ténebris et in umbra mortis sedent,
ad dirigéndos pedes nostros in viam pacis.

Glòria Patri et Filio
et Spiritui Sancto.

Sicut erat in principio
et nunc et semper,
et in saecula saeculórum.

Amen.

Ciebie, Boże, chwalimy

Ciebie, Boże, chwalimy,
Ciebie, Panie, wysławiamy. Tobie, Ojcu Przedwiecznemu, wszystka
ziemia cześć oddaje. Tobie wszyscy Aniołowie,
Tobie niebiosa i wszystkie Moce: Tobie Cherubini i Serafini
nieustannym głoszają pieniem: Święty, Święty, Święty,
Pan Bóg Zastępów!
Pełne są niebiosa i ziemia
majestatu chwały Twojej.
Ciebie przesławny chór
Apostołów,
Ciebie Proroków poczet
chwalebny.
Ciebie wychwala
Męczenników zastęp świetlany. Ciebie po wszystkiej ziemi
wysławia Kościół święty:
Ojca niezmiernego majestatu, godnego uwielbienia,
prawdziwego
i Jedynego Twojego Syna,
Świętego także Ducha
Pocieszyciela.
Tyś Królem chwały, o Chryste, Tyś Ojca Synem Przedwiecznym. Ty, dla
zbawienia naszego biorąc człowieczeństwo,
nie wahałeś się wstąpić w łono Dziewicy.
Ty, skruszywszy żądło śmierci, otworzyłeś wierzącym
królestwo niebios.
Ty po prawicy Boga zasiadasz w Ojcowskiej chwale.
Ty przyjdiesz jako sędzia:
tak wszyscy wierzymy.
Błagamy Cię przeto:
dopomóż swym sługom,
których najdroższą Krwią
odkupiłeś.
Policz ich między świętych
Twoich, w wiekuistej chwale. Zachowaj lud swój, o Panie
i błogosław dziedzictwu swojemu. I rządź nimi,
i wywyższaj ich aż na wieki. Po wszystkie dni
błogosławimy Ciebie,
i wysławiamy imię Twe na wieki, na wieki bez końca.
Racz, Panie,
w dniu dzisiejszym zachować nas od grzechu.
Zmiłuj się nad nami, Panie,
zmiłuj się nad nami.
Niech miłosierdzie Twoje,

Panie, okaże się nad nami, jako my w Tobie ufność
pokładamy:

W Tobie, o Panie, złożyłem nadzieję nie będę zawstydzon na wieki.

Dòmine, super nos,
quemàdmodum speràvimus in te.

Te Deum

Te Deum laudàmus,
te Dominumconfitémur.

Te aetérnum Patrem,
omnis terra veneràtur.

Tibi omnes angeli,
Tibicaeli et univérsae potestates: Tibichérubim et séraphim
incessabili voce proclamant: Sanctus, Sanctus, Sanctus,
Dóminus Deus Sabaoth.

Pieni sunt caeli et terra
maiestatis glóriæ tuæ.

Te gloriósus apostolórum
chorus,
te prophetàrum laudabilis
numerus,

te martyrum candidàtus
laudat exércitus.

Te per orbem terrarum
sancta confitétur Ecclèsia,
Patrem imménsae maiestatis; veneràndum tuum
verum

et unicum Filium;
Sanctum quoque Paraclitum Spiritum.

Tu rex glóriæ, Christe.

Tu Patris sempitérnus es Filius. Tu, ad liberàndum susceptùrus
hominem,
non horruisti Virginis
ùterum.

Tu, devicto mortis acùleo,
aperuisti credéntibus
regna caelórum.

Tu ad dèxteram Dei sedes,
in glòria Patris.

Iudex créderis esse
ventùrus.

Te ergo quaesumus,
tuis fàmulis sùbveni,
quos pretiósó sanguine

redemisti.

Aeterna fac cum sanctis tuis in gloria numerari.

Salvum fac populum tuum,

Domine, et benedichereditati tuae. Et rege eos, et extolle illos usque in aeternum.

Per singulos dies

benedicimus te;

et laudamus nomen tuum in

saeculum, et in saeculum saeculi. Dignare, Domine,

die isto sine peccato

nos custodire.

Miserere nostri, Domine,

miserere nostri.

Fiat misericordia tua,

In te, Domine, speravi: non confundar in aeternum.

CIEBIE, BOGA, WYŚLAWIAMY, * Tobie, Panu, wieczna chwała, * Ciebie, Ojca, niebios bramy, * Ciebie wielbi ziemia cała.

Tobie wszyscy Aniołowie * Tobie Moce i niebiosy, * Cheruby,

Serafinowie, * ślą wieczystej pieśni głosy. Święty, Święty nad Świętymi *

Bóg Zastępów, Król łaskawy, * pełne niebo z kręgiem ziemi * majestatu Twojej sławy.

Apostołów Tobie rzesza, * chór Proroków pełen chwały, * Tobie hołdy nieść pośpiesza *

Męczenników orszak biały. Ciebie poprzez okrąg ziemi, * z głębi serca, ile zdoła, * głosy ludów zgodzonymi * wielbi święta pieśń Kościoła.

Niezmierzonej Ojca chwały, * Syna, Słowo wiekuiste, * z Duchem wszechświat wielbi cały: * Królem chwały Tyś, o Chryste!

Tyś Rodzica Syn z wiek wieka; * by świat zbawić swoim zgonem. *

Przyoblókłszy się w człowieka, * nie wzgardziłeś Panny łonem. Tyś

pokruszył śmierci wrota, * starł jej oścień w męki dobie, * i rajskiego kraj

żywota * otworzyłeś wiernym sobie. Po prawicy siedzisz Boga, * w chwale

Ojca, Syn Jedyny, * lecz gdy zagrzmie trąba sroga, * przyjdiesz sądzić ludzkie czyny.

Prosim, słudzy łask niegodni, * wspomóż, obmyj grzech, co plami, * gdyś odkupił nas od zbrodni * drogiej swojej Krwi strugami.

Ze świętymi w blaskach mocy * wiecznej chwały zlej nam zdroje, * zbaw, o Panie, lud sierocy, * błogosław dziedzictwo swoje.

Rządź je, broń po wszystkie lata, * prowadź w niebios błogie bramy, * my

w dzień każdy, Władco świata, * imię Twoje wysławiamy. Po wiek wieków

nie ustanie * pieśń, co sławi Twoje czyny, * o, w dniu onym racz nas,

Panie, * od wszelakiej ustrzec winy.

Zjaw swą litość w życiu całym * tym, co żebrzą Twej opieki, * w Tobie,
Panie, zaufałem, * nie zawstydzę się na wieki!

O Stworzycielu Duchu, przyjdź O Stworzycielu Duchu, przyjdź,
Nawiedź dusz wiernych Tobie krąg, Niebieską łaskę zesłać racz
Sercom, co dziełem są Twych rąk. Pocieszycielem jesteś zwan,
I Najwyższego Boga dar,

Tyś namaszczaniem naszych dusz, Zdrój żywy, miłość, ognia żar. Ty
darzysz łaską siedemkroć, Bo moc z prawicy Ojca masz, Przez Ojca
obiecany nam,

Mową wzbogacasz język nasz. Światłem rozjaśnij naszą myśl, W serca
nam miłość świętą wlej, I wątłą słabość naszych ciał, Pokrzep stałością
mocy swej. Nieprzyjaciela odpędź w dal I Twym pokojem obdarz wraz.
Niech w drodze za przewodem Twym,
Miniemy zło, co kusi nas.

Daj nam przez Ciebie Ojca znać, Daj, by i Syn poznany był,
I Ciebie, jedno Tchnienie Dwóch, Niech wyznajemy z wszystkich sił.
Niech Bogu Ojcu chwała brzmi, Synowi, który zmartwychwstał, I Temu,
co pociesza nas,

Niech hołd wieczystych płynie chwał. Amen.

Sermone ditans gúttura. Accènde lumen sénsibus, Infunde amórem
córdibus, Infirma nostricórporis Virtúte firmanspérpeti. Hostem repellas
lóngius, Pacémque dones prótinus, Ductóre sic te praevio

Veni Creator Spiritus Veni, Creator Spiritus, Mentestuórum visita,
Implesupèrna grátia

Quaetu creasti péctora. Quidíceris Paráclitus, Altissimi donum Dei, Fons
vivus, ignis, caritas, Etspiritális úntio.

Tu septifórmis muñere, Digituspatérnae dèxterae, Tu ritepromíssum
Patris,

Vitémus omne nóxium. Per Te sciámus da Patrem, Noscámus atque
Fílium, Teque utriúsque Spíritum Credámus omni tèmpace. Deo Patri sit
gloria,

Et Filio, qui a mórtuis Surréxit, acParáclito, In saeculórum saecula.
Amen.

Przybądź, Duchu Święty Przybądź, Duchu Święty,
Ześlij z nieba wzięty

Światła Twego strumień.

Przyjdź, Ojczy ubogich,

Dawco darów mnogich,

Przyjdź, Światłości sumień! O najmiłszy z Gości,

Słodka serc radości,

Słodkie orzeźwienie.
W pracy Tyś ochłoda,
W skwarze żywą wodą,
W płaczu utulenie.
Światłości najświętsza!
Serc wierzących wnętrza
Podдай Twej potędze.
Bez Twojego tchnienia,
Cóż jest wśród stworzenia? Jeno cierń i nędze!
Obmyj, co nieświęte,
Oschłym wlej zachętę,
Ulecz serca ranę!
Nagnij, co jest harde,
Rozgrzej serca twarde,
Prowadź zabłąkane.
Daj Twoim wierzącym,
W Tobie ufającym,
Siedmiorakie dary.
Daj zasługę męstwa,
Daj wieniec zwycięstwa,
Daj szczęście bez miary! Amen.

Veni, Sancte Spiritus

Veni, Sancte Spiritus,
Et emitte caelitus
Lucis tuae radium.
Veni, Pater pauperum, Veni, Dator munerum,
Veni, Lumen cordium.
Consolator optime,
Dulcis hospes animae,
Dulce refrigerium.
In labore requies,
In aestu temperies,
In fletu solatium.
O lux beatissima,
Reple cordis intima
Tuorum fidelium.
Sine tuo mimine,
Nihil est in homine,
Nihil est innoxium.
Lava quod est sordidum, Riga quod est aridum,
Sana quod est saucium. Flecte quod est rigidum, Fove quod est frigidum,
Rege quod est devium. Da tuis fidelibus
In te confidentibus

Sacrumseptenarium.
Davirtutis meritum,
Da sahitis exitum,
Da perenne gaudium. Amen.

Duszo Chrystusowa

Duszo Chrystusowa,
uświęcaj mnie.
Ciało Chrystusowe, zbaw mnie. Krwi Chrystusowa, napój mnie. Wodo z
boku Chrystusowego, obmyj mnie.
Męko Chrystusowa,
umocnij mnie.
o dobry Jezu, wysłuchaj mnie. W ranach Twoich ukryj mnie. Nie pozwól
bym odpadł od Ciebie. Od wroga złośliwego obroń mnie. W godzinę
śmierci mojej
wezwij mnie.
I każ mi przyjść do siebie,
abym z świętymi Twymi
chwalił Cię.
Na wieki wieków. Amen.
conforta me.
O bone Iesu, exaudi me.
Intra tua vulnera absconde me. Ne permittas me separari a te. Ab hoste
maligno defende me. In hora mortis meae
voca me.
Et iube me venire ad te,
ut cum Sanctis tuis
laudem te
in saecula saeculorum. Amen.

Anima Christi

Anima Christi,
sanctifica me.
Corpus Christi, salva me. Sanguis Christi, inebria me. Aqua lateris
Christi,
lava me.
Passio Christi,

Modlitwa św. Bernarda

Pomnij, o Najświętsza Panno Maryjo,
że nigdy nie słyszano, abyś opuściła tego, kto się do Ciebie ucieka, Twej
pomocy przyzywa, Ciebie o przyczynę prosi. Tą ufnością ożywiony, do
Ciebie, o Panno nad pannami i Matko biegnę, do Ciebie przychodzę,

przed Tobą jako grzesznik płaczący staję. O Matko Słowa, racz nie gardzić słowami moimi, ale usłysz je łaskawie i wysłuchaj. Amen

Memorare

Memorare, O piissima Virgo Maria,
non esse auditum a saeculo, quemquam ad tua currentem praesidia, tua
implorantem auxilia, tua petentem suffragia, esse derelictum. Ego tali
animatus confidentia, ad te, Virgo Virginum, Mater, curro, ad te venio,
coram te gemens peccator assisto. Noli, Mater Verbi, verba mea
despicere; sed audi propitia et exaudi. Amen.

Różaniec

Tajemnice radosne (w poniedziałki i soboty) Zwiastowanie NMP

Nawiedzenie NMP

Narodzenie Pana Jezusa

Ofiarowanie w świątyni

Odnalezienie w świątyni

Rosarium

Mystéria gaudiósa (in feria secunda et sabbato) Annuntiatio.

Visitatio.

Nativitas.

Praesentatio.

Inventio in Tempio.

Tajemnice światła (w czwartki) Chrzest Pana Jezusa w Jordanie. Cud
w Kanie Galilejskiej.

Głoszenie Królestwa Bożego i nawoływanie do nawrócenia.

Przemienienie.

Ustanowienie Eucharystii.

Mystéria luminosa (in feria quinta) Baptisma apud Iordanem.

Autorevelatio apud Cananense matrimonium.

Regni Deiproclamatio

coniuncta cum invitamente

ad conversionem.

Transfigurado.

Eucharistiae Institutio.

Tajemnice bolesne (we wtorki i piątki) Modlitwa Pana Jezusa w

Ogrójcu. Biczowanie.

Cierniem ukoronowanie.

Droga Krzyżowa.
Ukrzyżowanie i śmierć.

Mystéria dolorósa (*infería tertia et feria sexta*) Agonia in Hortu.
Flagellatio.
Coronatio Spinis.
Baiulatio Crucis.
Crucifixio et Mors.

Tajemnice chwalebne (*w środy i niedziele*) Zmartwychwstanie.
Wniebowstąpienie.
Zesłanie Ducha Świętego.
Wniebowzięcie NMP.
Ukoronowanie NMP na Królową nieba i ziemi.

Mystéria gloriósa (*infería quarta et Dominica*) Resurrectio.
Ascensio.
Descensus Spiritus Sancti.
Assumptio.
Coronatio in Caelo.

modlitwa na zakończenie Różańca K. Módl się za nami Święta Boża Rodzicielko.

W. Abyśmy się stali godnymi obietnic Chrystusowych
Módlmy się.

Boże, którego Jednorodzony Syn przez swoje życie, śmierć i zmartwychwstanie wysłużył nam wieczne zbawienie, spraw, abyśmy rozważając te tajemnice w Różańcu Najświętszej Maryi Panny, według nich kształtowali swoje życie i osiągnęli zawarte w nich obietnice. Przez Chrystusa, Pana naszego. Amen.

Orèmus.

Deus, cuius Unigénitus per vitam, mortem et resurrectiònem suam nobis salutis aetérnae praemia comparávit, concède, quaesumus: ut haec mystéria sacratissimo beàtae Mariae Virginis Rosàrio recoléntes, et imitémur quod còntinent, et quod promittunt assequàmur. Per eùndem Christum Dóminum nostrum. Amen.

Oratio ad finem Rosarii dicenda D. Ora pro nobis, sancta Dei génetrix.

C. Utdigni efficiámur
promissionibus Christi.

Modlitwa wstawiennicza

(Tradycja koptyjska)

Królu pokoju, daj nam swój pokój i odpusć nam nasze grzechy. Oddal

nieprzyjaciół Kościoła i chroń go, aby nie ustawał. Emmanuelu, nasz Boże, jesteś pośrodku nas w chwale Ojca i Ducha Świętego. Pobłogosław, oczyść nasze serca i uzdrów choroby duszy i ciała. Adorujemy Cię, Chryste, z Twoim dobrym Ojcem i Duchem Świętym, ponieważ przybyłeś i zbawiłeś nas.

Modlitwa «Pożegnanie Ołtarza»

przed opuszczeniem kościoła po liturgii (*Tradycja syromaronicka*)

Trwaj w pokoju Ołtarzu Pańskiego. Niech ofiara, która się na tobie dokonała przez obmycie winy i odpuszczenie grzechów moich, pozwoli mi stanąć przed Chrystusowym Trybunałem i zachowa mnie od potępienia i wstydu.

Nie wiem, czy będzie mi dane stanąć jeszcze przy tym Ołtarzu Ofiary. Ochroniaj mnie, Panie, i zachowaj Twój święty Kościół, w którym jest prawda i zbawienie. Amen.

Modlitwa za zmarłych

(*Tradycja bizantyjska*)

Boże duszy i ciała, który pokonałeś śmierć, przewyciężyłeś Szatana i przez to dałeś życie światu. Ty sam, o Panie, daj Twojemu zmarłemu N. odpoczynek w miejscu światła, życia i ochłody, gdzie cierpienie, ból i rozpacz nie mają mocy. O Boże, tak dobry i łaskawy, wybacz wszystkie winy popełnione przez niego myślą, mową lub uczynkiem. Nie ma człowieka, który by żył nie grzesząc, lecz Ty, nad którym grzech nie ma władzy, otaczasz człowieka sprawiedliwością wieczną, a słowa Twoje są prawdą.

Ponieważ Ty, Panienasz Boże, jesteś zmartwychwstaniem i życiem Twojego sługi N., oddajemy Ci chwałę. Który żyjesz i królujesz z Bogiem Ojcem w jedności Ducha Świętego, Bóg przez wszystkie wieki wieków.

Niech odpoczywa w pokoju wiecznym. Amen

Akt wiary

Panie Boże, niezachwianą wiarą wierzę i wyznaję wszystko razem i z osobna, co Święty Kościół Katolicki przedkłada do wierzenia, ponieważ Ty,

Boże, to wszystko

objawiłeś, Ty, który jesteś odwieczną prawdą i mądrością, która ani wprowadzić w błąd nie może, ani też sama zbłądzić. W tej wierze postanawiam żyć i umrzeć. Amen.

sancta Ecclesia Catholica proponit, quia tu, Deus, ea omnia revelasti, qui es aeterna veritas et

sapiéntia quaenec fällere nec
falli potest. In hac fide vivere et moristätuo.

Actus fidei

Dòmine Deus, firma fide credo et confiteor omnia et singula quae

Amen.

***Wierzę w Ciebie, Boże żywy, w Trójcy jedyny, prawdziwy.
Wierzę coś objawił, Boże, Twe słowo mylić nie może.***

Akt nadziei

Panie Boże, ufam przez Twoją łaskę
w odpuszczenie wszystkich grzechów, a po tym życiu ufam, że osiągnę
wieczną szczęśliwość, ponieważ obietnicę złożyłeś Ty, który
jesteś nieskończenie potężny, wierny,
łaskawy i miłosierny. W tej nadziei postanawiam żyć i umrzeć. Amen.

Actus spei

Dòmine Deus, spero per grätiam tuam
remissionem omnium peccatorum, et post hanc vitam aeternam
felicitatem me esse consecuturum: quia tu promisisti, qui es infinite
potens, fidelis, benignus, et misericors. In hac spe vivere et mori statuo.
Amen.

***Ufam Tobie, boś ty wierny, wszechmocny i miłosierny. Dasz
mi grzechów odpuszczenie, łaskę i wieczne zbawienie.***

Akt miłości

Panie Boże, kocham Cię ponad wszystko, a mego bliźniego ze względu na
Ciebie, ponieważ Ty jesteś najwyższym, nieskończonym i
najdoskonalszym dobrem,
godnym wszelkiej miłości. W tej miłości postanawiam żyć i umrzeć.
Amen.

***Boże, choć Cię nie pojmuję, jednak nad wszystko miłuję, nad
wszystko, co jest stworzone, boś Ty dobro nieskończone.***

Actus caritatis

Dòmine Deus, amo te super omnia et próximum meum propter te, quia
tu es summum, infinitum, et perfectissimum bonum, omni dilectione
dignum. In hac caritate vivere et moristätuo. Amen.

Akt żalu

Boże mój, z całego serca żałuję za wszystkie moje grzechy i wyrzekam się

ich, ponieważ grzesząc nie tylko zasłużyłem na kary sprawiedliwie przez Ciebie ustanowione, ale szczególnie dlatego żałuję, że obraziłem Ciebie, najwyższe dobro i jedynie godnego, aby być ponad wszystko kochanym. Dlatego z całą mocą przyrzekam, z pomocą łaski Twojej, już więcej nie grzeszyć i na przyszłość unikać bliskich okazji do grzechu. Amen.

Ach, żałuję za me złości jedynie dla Twojej miłości. Bądź miłościw mnie grzesznemu, całym sercem skruszonemu.

Actus contritionis

Deus meus, ex toto corde paenitet me omnium meorum peccatorum, eaque detestor, quia peccando, non solum poenas a te iuste statutas promeritus sum, sed praesertim quia offendi te, summum bonum, ac dignum qui super omnia diligaris. Ideo firmiter propono adiuvante gratia tua, de cetero me non peccatorum peccandique occasiones proximas fugitum. Amen.

B) PRAWDY NAUKI KATOLICKIEJ

Dwa przykazania miłości

- 1.** Będziesz miłował Pana Boga twego z całego serca swego, z całej duszy swojej, z całej myśli swojej i ze wszystkich sił swoich
- 2.** Będziesz miłował bliźniego swego jak siebie samego.

Złota reguła (Mt7,12)

Wszystko więc, co byście chcieli, żeby wam ludzie czynili, i wy im czyńcie!

Osiem błogosławieństw (Mt 5,3-12)

- 1.** Błogosławieni ubodzy w duchu, albowiem do nich należy królestwo niebieskie.
  - 2.** Błogosławieni, którzy płaczą, albowiem oni będą pocieszeni.
  - 3.** Błogosławieni cisi, albowiem oni na własność posiadą ziemię.
  - 4.** Błogosławieni, którzy łakną i pragną sprawiedliwości, albowiem oni będą nasyceni.
  - 5.** Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią.
  - 6.** Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądać będą.
  - 7.** Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój, albowiem oni będą nazwani synami Bożymi.
  - 8.** Błogosławieni, którzy cierpią prześladowanie dla sprawiedliwości, albowiem do nich należy królestwo niebieskie.
- Błogosławieni jesteście, gdy [ludzie] wam urągają i prześladują was, i gdy z mego powodu mówią kłamliwie wszystko złe na was. Ciescie się i radujcie, albowiem wielka jest wasza nagroda w niebie.

Przykazania kościelne

- 1.** W niedziele i święta nakazane uczestniczyć we Mszy świętej i powstrzymać się od prac niekoniecznych.
- 2.** Przynajmniej raz w roku przystąpić do sakramentu pokuty.
- 3.** Przynajmniej raz w roku, w okresie wielkanocnym, przyjąć Komunię świętą.
- 4.** Zachowywać nakazane posty i wstrzemięźliwość od pokarmów mięsnych, a w okresach pokuty powstrzymać się od udziału w zabawach.
- 5.** Troszczyć się o potrzeby wspólnoty Kościoła.

Cnoty teologalne

- 1.** Wiara
- 2.** Nadzieja
- 3.** Miłość

Cnoty kardynalne

- 1.** Roztropność
- 2.** Sprawiedliwość
- 3.** Umiarkowanie.
- 4.** Męstwo

Siedem darów Ducha Świętego

- 1.** Mądrość
- 2.** Rozum
- 3.** Rada
- 4.** Męstwo
- 5.** Umiejętność
- 6.** Pobożność
- 7.** Bojaźń Boża.

Owoce Ducha Świętego

- 1.** Miłość
- 2.** Radość
- 3.** Pokój
- 4.** Cierpliwość
- 5.** Uprzejmość
- 6.** Dobroć
- 7.** Wspaniałomyślność
- 8.** Łaskawość
- 9.** Wierność
- 10.** Skromność
- 11.** Wstrzemięźliwość
- 12.** Czystość.

Uczynki miłosierne co do ciała

1. Głodnych nakarmić
2. Spragnionych napoić
3. Nagich przyodziać
4. Podróżnych w dom przyjąć
5. Więźniów pocieszać
6. Chorych nawiedzać
7. Umarłych pogrzebać

Uczynki miłosierne co do duszy

1. Grzesznych upominać
2. Nieumiejętnych pouczać
3. Wątpiącym dobrze radzić
4. Strapionych pocieszać
5. Krzywdy cierpliwie znosić
6. Urazy chętnie darować
7. Modlić się za żywych i umarłych

Siedem grzechów głównych

1. Pycha
2. Chciwość
3. Nieczystość
4. Gniew
5. Zazdrość
6. Nieumiarkowanie w jedzeniu i piciu
7. lenistwo.

Rzeczy ostateczne

1. Śmierć
2. Sąd
3. Potępienie
4. Zbawienie

INDEKS ANALITYCZNY *Numery odsyłają do pytań*

A

Abraham 8, 26, 79, 360, 536

Adam 7, 75, 76, 106

Adopcja synowska 50, 131, 230

Adoracja (uwielbienie) 58, 61, 112, 198, 221, 245, 281, 286, 351, 443, 552, 556

Adwent 102

Agnostycyzm 44, 445

Akt (czyn) ludzki 76, 344, 363, 368, 369

Akty penitenta 302, 303

Aktywność świeckich 189, 191 (zob.*Działalność świeckich, Praca*)

Ambona 246

Amen 217,598

Anafora 277

Analogia 19

Anioł/owie 59, 60, 61, 74, 81, 94, 97, 209, 234, 446

Apostolski 174, 176 (zob.*Kościół*)

Apostolstwo 188

Apostoł/owie 12, 15, 109,120,127, 132, 174, 175, 176, 180, 222, 234,247, 254,

265, 272, 273, 276, 298, 307, 326, 331, 421

Ateizm 445

B

Bałwochwalstwo 445, 446

Bezbożność 445

Biblia 84 (zob.*Pismo Święte*)

Bierzmowanie 224, 227, 250, 251, 265-270, 292, 354

Biskup/i 12, 16, 162, 167, 174, 176, 179, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 235, 246, 270, 278, 307, 308, 317, 318,

326, 327, 329, 330, 331, 332, 352 (zob.*Święcenia, sakrament*)

Biskup Rzymu 16, 162, 174, 180, 182, 183, 184, 185, 187 (zob.*Papież*)

Bliźni (zob. *Miłość*)

Bluźnierstwo 116,447

Błogosławieństwa ewangeliczne 359, 360, 361

Błogosławieństwo 221, 351, 551

Boże Narodzenie 103

Bóg 1, 2, 3, 6, 18, 25-30, 37, 38, 39,40, 41, 42, 46, 47,48, 50, 51, 52, 53, 54, 57, 59, 66-67, 70, 71, 72, 74, 78, 97,

112, 119, 137, 147, 200, 213, 358, 360, 401, 405,412,415,435-436,437, 442-446, 534-535, 586

- Jedyne 37, 43, 113, 116,412 (zob.*Trójca Święta*)

C Chrzcielnica 246

Chrzest 34, 44, 147, 163, 177, 200, 224, 227, 250, 251, 252-264, 292, 297, 352, 354, 422 (zob. *Sakramenty*)

- Jezusa 105, 254

- Jana Chrzciciela 254

Chrześcijanin/ie 82, 163, 168

- niekatolicy 293, 345

Chwała Boża 53

Chwała przyszła 294

Ciało 202

- człowieka 69, 110, 202, 203, 204, 205, 356, 358, 474

- ludzkie Chrystusa 90, 92, 124, 129, 130

- Chrystusa w Eucharystii 271, 282, 593 (zob. *Przeistoczenie*)

Cierpienie 56, 72, 77, 281, 314

- Chrystusa 117, 119

Cnota/y 159, 371, 377

- teologiczne 263, 384, 385, 558

- kardynalne 378, 379

Cuda 108

Cudzołóstwo 347, 492, 493

Czas 131, 137, 149, 243, 322

Czas liturgiczny 241

Człowiek 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11, 25, 59, 62-63, 66-72, 202-203, 205-206, 212, 213, 337-339, 342, 344, 347, 358,

Cel ostateczny 360

Celebracja/celebrować 233-249

Celebracja eucharystyczna 275, 277-278 (zob. *Msza Św., Eucharystia*)

Celibat 334, 342, 491

Charakter sakramentalny 227, 263, 268, 328, 335

Charyzmat prawdy 16

Charyzmaty 159, 160, 194, 424

Chleb 237, 273, 277, 279, 283, 284, 592-593

Choroba 313, 316 (zob. *Chory, Namaszczenie chorych*)

Chory, chorzy 286, 313-320, 471 (zob. *Namaszczenie chorych*)

Chrystus 1, 6, 12, 38, 45, 46, 53, 57, 58, 82, 97-101, 109, 117-122, 131, 142-143, 149, 156, 157, 158, 181, 189, 206,

207, 218-225, 227, 229-230, 231-232, 233, 235, 236, 237, 240, 242, 243, 244, 246, 262, 267, 271-274,

276, 280, 281, 282, 283-

285, 287, 292, 295, 297, 298, 299, 302, 306, 307, 312, 315, 319, 320, 322, 323, 324,

327, 328, 330, 335, 336, 357, 359, 362, 366, 420, 421, 422, 426, 428, 456, 491, 560 (zob. *Mesjasz, Jezus Chrystus*)

365, 401-414, 415-420

- Chrystus człowiek 87-92

Czyn (akt) ludzki 76, 344, 363, 368, 369

Czynność/ działanie 238, 363, 364

Czystość 178,488-494, 529-530

Czyściec 210, 211

D

Dar/y 194, 268, 323, 357, 374, 389, 441 (zob.*Bóg i Duch Święty*)

Dawid 8, 538

Dekalog 418, 436-441 (zob. *Przykazania*)

Depozyt wiary 14, 15, 16

Diabeł 75, 125 (zob. *Szatan*)

Diakonat 325,334

Diakon/i 179, 260, 327, 330

Diecezja 167

Dobra Nowina 79, 80 (zob. *Ewangelia, Nowy Testament*)

Dobra ziemskie 194,362

Dobro 58, 359, 363, 375,416

-wspólne 365,373,407-410

Dobroć Boga 416, 592 (zob.*Bóg*)

Dorośli 259

Doświadczenia naukowe 475

Droga Krzyżowa 353

Duch Święty 1, 6, 12, 15, 18, 19, 42, 45, 47, 85, 91, 94, 130, 132, 136-146, 155, 156, 159, 160, 161, 164, 192,

221, 222, 223, 230-231, 235, 252, 254, 256, 260, 263, 265, 267-268, 283, 298, 357, 366, 384, 387,

389, 390, 422, 427, 549, 557, 561 (zob.*Trójca Święta*)

Dusza

- człowieka 69, 70, 203, 205, 208, 356, 358, 473

- Chrystusa 90, 125, 130, 282

Działalność świeckich 189, 191 (zob.*Aktywność świeckich*)

Dziecko/dzieci 338, 345, 346, 456, 459, 461, 500-501

(zob.*Wychowanie, Rodzina, Rodzice, Małżeństwo*) **Dzieci Boże** 1, 147, 154, 258, 268, 357

Dzieciństwo, Jezusa 103

Dziewica Maryja 88, 94,95, 98-99, 294

Dziewictwo 342,491

Dziękczynienie 221, 555

E

Egzorcyzm 352

Egzystencja (zob.*Życie*)

Ekskomunika 308

Eliasz 110,539
Embrion ludzki 472
Epifania 103
Episkopat 325, 334 (zob. *Biskup*)
Eucharystia 120, 186, 188, 194, 211, 220, 222, 224, 243, 245, 250, 251, 254,

271-294, 320, 328, 354,432,453, 567

Eutanazja 470

Ewa 7, 75

Ewangelia/e 22, 261, 328, 359, 419, 579 (zob. *Dobra Nowina, Nowy Testament, Pismo Święte*) **Ewangelizacja** 80, 172, 190

F

Formuły (zob. *Symbole*)

- sakramentalne 256, 260, 267

- wiary 31 **Funkcje** (zob. *Urząd*)

G

Głoszenie (przepowiadanie) 80, 172, 184 (zob. *Ewangelizacja*)

Godność 2, 358, 365, 373, 444,487

Gołębica 139

Grób Chrystusa 124, 128

Grzech/y 1, 57, 73-76, 97, 108, 116, 117, 118, 121, 122, 131, 191, 200-201, 206, 213, 263, 281, 291, 292, 295,

297, 298, 300, 303, 304-306, 308, 309, 313, 314, 338, 347, 363, 366,

391-397,492 **Grzech pierworodny** 75, 76-78, 96, 258, 263

Grzesznik/grzesznicy 107, 117, 118, 165,299

H

Harmonia 72

Hierarchia 179, 180

Historia 128

Historia zbawienia 51 **Hostia konsekrowana** 286

I

Imię

- Boga 38, 40, 254, 256, 447, 588-589

- Jezusa 81, 560

- chrześcijanina 264

Inicjacja chrześcijańska (zob. *Wtajemniczenie chrześcijańskie*)
Inseminacja sztuczna 499
Integralność cielesna 477
Istnienie Boga (zob. *Bóg*)

J

Jałmużna 211, 301
Jan Chrzciciel 102, 105, 141, 254 **Jedność Kościoła** 161-163
Jedność chrześcijan 164

Jezus Chrystus 9, 10, 22, 45, 46, 57, 79, 80, 81-84, 85-95, 98-100, 101-111, 112-124, 125-131, 132-135, 143, 144, 146, 148, 149, 150, 154, 155, 156-158, 171-172, 173, 175, 179, 189-191, 204, 206, 224, 255, 262, 263, 265, 338, 340, 341, 342, 352, 360, 434-435, 450, 541-542, 543-544, 578, 580, 582 (zob. *Chrystus, Syn Boży, Mesjasz*)
Józef, święty 104

K

Kanon Pisma Świętego 20
Kapłan/kapłaństwo 263, 278, 302, 303, 308, 317, 324, 343
(zob. *Święcenia, sakrament, Prezbiter, Biskup*) **Kara** 263, 310, 312, 468-469
Kardynał (zob. *Cnoty*)
Katecheza (katechizacja) 80, 190
Katechumen 262
Katechumenat 259
Katedra 246
Katolicki Kościół 166-168
Kielich 273
Kobieta 71, 337-339, 342, 344
Kolegium apostoelskie 109, 162
Kolegium biskupów 180, 182, 183, 185, 326
Komunia świętych 194-195, 211
Konsekracja 237, 277 (zob. *Przeistoczenie*)
Kościół 1, 9, 14, 15, 24, 30, 32, 48, 61, 109, 133, 137, 143, 144, 145, 147-152, 153-160, 161-193, 195, 196-197, 200-201, 209, 217, 218-220, 223, 224, 226, 230, 231, 233, 235, 242-243, 244, 248-249, 255, 259, 260, 262, 265, 268, 271, 274, 276, 278, 281, 286, 289, 290, 291, 292, 293, 294,

295, 299, 306, 310, 311, 312,
315, 319, 321, 322, 325, 326, 327, 329, 330, 333, 336, 340, 341, 343, 348,
349, 350, 351, 352, 353, 366,

420-433, 438, 444, 548-549 (zob. *Lud Boży*)

Kościół wschodnie, wierni 293

Krew 120, 254, 282, 283 (zob. *Eucharystia*)

Królestwo Boże 107, 108, 109, 11, 134, 258, 314, 590

Krzyż 108, 110, 122, 126, 254, 428

Krzyżmo 246, 247, 270 (zob. *Bierzmowanie*)

Kult 198, 218, 227, 244, 274, 277, 328, 351, 443, 444, 446

Kultura/y 236, 247, 248, 249

Kuszenie 74, 75, 596

- Jezusa 106

Kwaszony chleb 276

L

Liturgia 218-220, 221-223, 233, 234, 558

- niebieska 234

Liturgia Godzin 243, 567

Lud Boży 148, 153, 154, 155, 177-178, 179, 184, 244, 274, 323
(zob. *Kościół*) **Ludzkość** (zob. *Rodzaj ludzki*)

Ł

Łamanie chleba 237, 273, 275, 284

Łaska 72, 73, 75, 131, 186, 195, 206, 222, 229, 259, 262, 263, 266, 267,
269, 271, 291, 292, 297, 300, 310, 341,

357, 359, 362, 366, 378, 404, 419, 420, 422-425, 429

- sakramentalna 230-231, 318, 319, 346, 424

- habitualna, uświęcająca, przebóstwiająca 423

- aktualna 424

M

Macierzyństwo duchowe Maryi 100 **Małżeństwo** 321, 337-349,
502

- instytucją Bożą 337-340

- sakramentem 321, 341-350

- mieszane 345

- różnicy religii 345

Małżonkowie 337, 343, 344, 345, 346 (zob. *Małżeństwo*)

Matka Boża 88, 95, 196, 234 (zob. *Matka Najświętsza*)

Matka Najświętsza 26, 85, 88, 94, 95, 96-100, 104, 142, 196-199, 234, 240, 429, 546-547, 562-563 **Mądrość** 389

Medycyna 471

Mesjasz 8, 78, 82, 111 (zob. *Chrystus*)

Męczennicy 234, 262

Męka i śmierć Chrystusa 112-124, 314, 319, 392, 543 (zob. *Chrystus*, *Jezus Chrystus*) **Męstwo, cnota kardynalna** 379, 382

Mężczyzna 71, 333, 337-339, 342, 344

Miłosierdzie Boże 307, 339, 391

Miłość 161, 192, 194, 271, 375, 385, 387, 404, 420, 426, 428, 442

- miłosiernego Boga 300 (zob. *Bóg*)

- Kościoła (zob. *Kościół*)

- małżeńska 344, 347, 495-496 (zob. *Małżeństwo*)

- wobec Boga 401, 418, 420, 435, 436, 442-446

- wobec bliźniego 292, 337, 401, 418, 420, 435, 436, 455-533

Misja/e(posłanie)

- Kościoła 144, 150, 173, 193, 201, 250

- Ducha Świętego 6, 9, 144

- Syna Bożego, Chrystusa 9, 144

- Apostołów 175, 176, 322

- Papieża 182

- osób wyświęconych 181, 321, 322

- związanych małżeństwem 321

Modlitwa 56, 147, 186, 243, 245, 281, 291, 301, 318, 349, 351, 355, 374, 443, 534-598 (zob. *Ojciec nasz*,

Psalmy, *Liturgia Godzin*)

Modlitwa eucharystyczna 277, 283

Modlitwa konsekracyjna 331

Modlitwa za zmarłych 211

Mojżesz 8, 38, 114, 436, 537, 588

Moralność 185, 367-369, 370-371, 372, 429 (zob. *Prawo moralne*)

Msza 275, 432 (zob. *Eucharystia*)

Muzyka liturgiczna 239

N Niewierność 339

Noe 7

Norma 375 (zob. *Prawo moralne*)

Nowy Testament 22, 23, 140, 148, 217 (zob. *Pismo Święte, Nowe Przymierze*)

Nadzieja 132, 161, 300, 385, 387, 442

Namaszczenie 139, 266, 267, 318

Namaszczenie chorych, sakrament 224, 250, 313-319

Naśladowanie Chrystusa 123,434

Natchnienie 18, 140

Natura

- Boska 48, 88, 89

- ludzka 88, 89

Natura ludzka i grzech pierworodny 77, 297, 338 **Nauka społeczna Kościoła** 503, 509-520

Nawrócenie 107, 116, 165, 296, 297, 299, 427 **Niebo** 209, 586

Niedziela 241, 276, 289,432, 452-454, 567

Nienawiść 370

Nieomyślność 185

Nieposłuszeństwo (zob.*Posłuszeństwo*)

Nierozerwalność 338, 346, 347, 495 (zob.*Małżeństwo*)

Niesprawiedliwość (zob.*Prawo, Sprawiedliwość*) **Niewiedza** (ignorancja) 364, 376

O

Obecność Chrystusa w Eucharystii 274 282, 285

Objawienia prywatne 10

Objawienie Boże 4, 6-9, 11, 15, 16, 22,40,41, 42, 73, 535-547

Obietnica/e (przysiężenie) 360, 443

Obowiązek 289, 290, 305, 342, 439, 440

Obrazy święte 92, 240

Obrzezanie 103

Obrzęd 256, 267 (zob. *Liturgia*)

Oczyszczenie 165, 195, 208, 209, 210, 314, 355

Odkupiciel (zob. *Chrystus*)

Odkupienie 65, 219, 220

Odpowiedzialność 363-364, 399

Odpusty 312

Odpuszczenie (przebaczenie) 50, 200, 201, 230, 296, 304-306, 310, 319, 594--595

- grzechów 200-201, 263, 310 (zob. *Pokuta i pojednanie*)

Ofiara 443

- Chrystusa 119, 120, 122, 130, 273, 280,429

- Krzyża 122, 271, 280, 324

- eucharystyczna 271, 275, 280, 281, 356

- wiernych 189,235,429

Ofiarowanie w świątyni 103

Ogień 139,237

Oglądanie (widzenie) Boga 125, 362, 533

Ojciec (zob. *Rodzice*)

Ojciec, Bóg 1,46,48, 52, 83, 88, 90,91, 94,95,98,101,102,105,106,107, 110, 115, 118, 119, 121, 122, 130,132,

136, 137, 154, 206, 221, 280, 582-585

Ojcowie Kościoła 243

Ojciec Nasz, modlitwa 544, 569, 578-598 Olej 237, 246, 318

(zob.*Krzyżmo, Sakramenty*) **Ołtarz** 246, 288

Opatrzność 55-58 (zob.*Bóg*)

Osoba 66, 358, 372, 373, 401-404, 487, 488 (zob.*Człowiek, Społeczeństwo*)

Osoby Boskie 47, 48-49, 52 (zob.*Trójca Święta*)

Ostatnia Wieczerza 120, 272, 276

Owoce Ducha Świętego 390

P

Pamiętka 120, 271, 275, 280 (zob. *Eucharystia*)

Pan 38, 84 (zob.*Chrystus, Bóg*)

Państwo 406, 472, 483-484, 494 (zob.*Społeczność*)

Papież 180, 182-185, 326 (zob. *Biskup Rzymu*)

Paraklet 138 (zob.*Duch Święty*)

Paruzja 134 (zob.*Przyjście chwalebne Chrystusa, Pełnia czasów*)

Pascha (Wielkanoc) 237, 241, 290, 298, 432

Pasterska posługa 327, 328, 330

Pełnia czasów 1

Pieczęć sakramentalna 309 **Piekło** 74, 125,212-213

Piekło (Kraina zmarłych) 125

Pielgrzymka, życie jako 294

Pielgrzymki 353

Pięćdziesiątnica 142, 144, 149, 255, 265, 267

Piotr, apostoł 81, 109, 127, 162, 187

Pismo Święte 13, 14, 17, 18-24, 62, 74, 217, 239, 240 (zob. *Biblia*)

Plan/zamysł Boga 1, 6, 97, 118, 276, 324, 337, 338, 456

Płodność 347,495

Pobożność ludowa 353

Poczęcie

- Jezusa 94, 98

- Maryi 96

Podobieństwo 358

Poganie 102

Pogrzeb 354-356 (zob. *Zmarli*)

Pojednanie 200, 296, 310 (zob. *Pokuta i pojednanie*)

Pokój 480-486

Pokuta wewnętrzna 300
Pokuta zewnętrzna 301
Pokuta i pojednanie, sakrament 200, 224, 250, 291, 296-312, 432
Poligamia 347
Politeizm 445
Pomocniczość 402,403
Posługa Kościoła 181, 331 (zob. *Misja*)
- rządzenia 326
- nauczania 326
- uświęcania 326
Posłuszeństwo 178 459,464-465
- wiary 25, 26
Post 291,301,432
Postacie eucharystyczne 283, 284, 285
Postanowienie 300
Pośrednik (zob. *Chrystus*)
Potępienie 135,208, 212,214
Powołanie 188,535
Powszedni (zob. *Grzech*)
Poznanie
- Boga, Chrystusa 90
- człowieka
Pożądliwość 77, 297, 527, 531
Praca 186,281,432,513-517
Pragnienie 2, 361, 370 (zob.*Pożądliwość*)
Prawda 4, 18, 41, 47,444, 521-526
Prawo/a 8, 365, 406,410,444, 504, 512
- Boże 373
- Stare, Izraela 8, 79, 113, 114, 340,418-419,435, 436
- Nowe, Ewangelii 420, 421, 434
- naturalne 416, 430
- moralne 415-418
Prezbiter 179, 235, 246, 260, 270, 278, 307, 308, 317, 327, 328, 352
(zob.*Kapłan*)
Prezbiterat 325, 328, 334
Prezbiterium 329
Procesja 286
Profesja rad ewangelicznych 178, 192
Prorok/prorocy 8, 102, 140, 265, 313, 340, 539
Prośba, modlitwa 553
Przeistoczenie 283
Przemienienie 83, 110
Przepowiadanie(głoszenie) 80, 172, 184 (zob. *Słowo Boże*)
Przerywanie ciąży 470

Przeszczep organów 476
Przyjęcie/przyjmować 190
Przyjście chwalebne Chrystusa 133, 214, 242, 271 (zob. *Adwent*)
Przykazanie/a, dziesięć 418, 442-446, 447-449, 450-454, 455-465, 466-486, 487-502, 503-520, 521-525,

527-530, 531-533 (zob. *Dekalog*)

Przykazania kościelne 431, 432 (zob. *Przykazania*)

Przykazanie miłości 420

Przykład 186

Przyłgnięcie 25

Przymierze 7, 51, 340

- Stare 8, 51, 102, 114, 169, 234, 236, 237, 253, 265, 276, 324, 418, 436, 437, 450 (zob. *Stary Testament*)

- Nowe 8, 162, 234, 244, 340 (zob. *Nowy Testament*)

Przymus 364

Przysięga 448-449

Psalmy 243, 540

R

Rachunek sumienia 303, 304, 374 (zob. *Pokuta i pojednanie*)

Radość 370

Regulacja poczęć 496-498

Religia/e 169, 170

Relikwie, cześć 353

Rodzaj ludzki 68, 76, 152 (zob. *Człowiek*)

Rodzice 259, 455, 459, 460, 461 (zob. *Dziecko/dzieci, Rodzina*)

Rodzice chrzestni 259

Rodzina 189, 350, 402, 453, 456-462, 565 (zob. *Małżeństwo*)

Rok liturgiczny 242 (zob. *Adwent, Boże Narodzenie, Wielki Post,*

Wielkanoc, Pięćdziesiątnica) **Rozgrzeszenie** 302, 308, 311, 349 (zob. *Pokuta i pojednanie*)

Roztropność, cnota kardynalna 379, 380

Rozum 3, 4, 28, 29, 358

Rozwód 347, 349, 502

Równość 412, 413

Różaniec 198, 353, 563, 567

Rzeczywistość ziemską 188

S

Sakrament/y 146, 159, 168, 186, 194, 220, 222, 224-232, 248, 249, 250-350, 354, 357 **Sakramentalia** 351

Samobójstwo 470

Sanktuarium 353

Sąd 134,135

- sumienia 376

- Boga, Chrystusa 205, 207, 208, 214, 215, 216

Separacja małżonków 348

Serce Jezusa 93

Słabość 202

Słowo 238

Słowo Boskie 9, 46, 86, 89, 137, 202 (zob. *Chrystus*)

Słowo Boże 9, 13, 16, 18, 21, 23, 28, 32, 159, 186, 190, 277, 374, 429, 558, 570, 593 (zob. *Pismo Święte*,

Objawienie Boże)

Słowo Wcielone 9, 18, 67, 91

Sługa (Chrystus) 118

Służba 323

Smutek 370

Sobór/y 88, 185,446

Solidarność 414, 518

Spoleczność 191, 402-403, 405-410,411-414, 457-458, 463-465

Spowiedź 296, 303, 304, 305, 306, 311, 316, 432 (zob. *Pokuta i pojednanie*)

Sprawiedliwość Boża 75, 307

Sprawiedliwość, cnota kardynalna 379, 381

Sprawiedliwość społeczna 404,411-414, 509-519

Starość 316

Stary Testament 21, 22, 23,45, 118, 140, 141, 142, 148, 313, 340,446, 538

Stolica Apostolska 308

Strach (lęk) 364,370

Struktury grzechu 400

Stworzenie/a 46, 50, 51, 52, 54, 55, 59, 62, 63, 64, 65, 67, 236, 337

Stwórca 46, 50, 54, 66-72, 202, 416 (zob. *Bóg*)

Sukcesja apostolska 12, 161, 167, 176, 222, 248, 326, 332 **Sumienie** 359,372-377

Symbol Apostolski 35

Symbol NicejskoKonstantynopolitański 35

Symbole wiary 33-35, 357

Syn Boży 1, 42, 83, 85, 90, 137 (zob. *Chrystus, Jezus Chrystus, Słowo*)

Szabat 450-452

Szacunek (zob.*Godność*)

Szafarz/e sakramentów 225, 260, 270, 278, 293, 307 (zob.

Sakramenty) **Szatan/i** 74, 106, 108 (zob.*Diabeł*)

Szczęście (wieczne) 1, 208, 209, 210, 214, 358, 359, 360, 361, 363, 415

Ś

Ślub 443

Śmierć 72, 77, 78, 125, 131, 205-206, 208, 213, 308, 311, 314, 316, 320, 354, 355, 471, 476

-Chrystusa 112, 115, 117, 118, 119, 124, 125, 149, 252, 271, 314, 354,

Śmiertelny (zob. *Grzech*)

Śpiew 239

Świadectwo 190, 193, 268, 522

Świadek/wie 343

Świat 3, 50, 52, 54, 62, 134, 481-482

Światło 237

Świątynia 244-246

- Jerozolimską 113, 114, 115, 538

- Nowego Przymierza 244

- Ducha Świętego 147, 159

Świeccy 178, 188

Święcenia

- biskupie 326

- prezbiteratu 328

- diakonatu 330

Święcenia, sakrament 176, 179, 181, 224, 227, 235, 321-336

Święto/a 289, 432, 450-454, 567

Świętość 75, 165, 188, 190, 231, 264, 274, 346, 428

Świętość Kościoła 165

Świętowanie 453

Święty/ci 165, 209, 240, 242, 264, 294, 312, 429, 564

T

Tabernakulum 246, 286

Tajemnica (misterium)

- Boga 4, 5, 40, 44-49, 144 (zob.*Trójca Święta*)

- Jezusa, Chrystusa 86, 89, 100, 101, 102, 103, 225

- Paschalna 122-125, 126, 218, 222, 223, 233-249

- Kościoła 151

- człowieka 67

- zła 57

Tajemnica spowiedzi 309

Testament (zob. *Stary Testament i Nowy Testament*)

Tradycja 11-14, 17, 19, 20, 32, 557-566

- Tradycja apostołska 12, 13, 20

Trójca Święta 27, 32, 34, 44-49, 52, 82, 83, 110, 130, 136, 137, 144, 153, 161, 165, 195, 198, 209, 385, 428, 534

(zob. *Bóg, Ojciec, Syn Boży, Słowo Boskie, Duch Święty*)

U

Ubogi/ubodzy 520

Ubóstwo 178, 532

Ucieczka i powrót z Egiptu 103

Uczestnictwo w życiu społecznym 405-411, 463-464 **Uczniowie**

Chrystusa 127, 128, 129

Uczta paschalna 271, 276, 287

Uczucia 370-371, 378

Uczynki 208, 211

Ufność 300, 573, 575 (zob. *Nadzieja*)

Umiarowanie, cnota kardynalna 379, 383 **Upadek** 73-78 (zob. *Grzech pierworodny*)

Uporczywa terapia 471

Urząd (funkcja, misja)

- kapłański 155, 177, 189, 218, 326, 335

- prorocki 155, 177, 190, 326, 335

- królewski 155, 177, 191, 326, 335

Urząd Nauczycielski 10, 15, 16, 17, 19, 430, 559 **Usprawiedliwienie** 131, 263, 422, 423

Uwielbienie, modlitwa 556

W Wstydlivość 530

Wtajemniczenie chrześcijańskie 250, 251-294, 295

Wychowanie 338, 346, 349, 374, 460-461, 565 (zob. *Dzieci, Rodzice, Małżeństwo*) **Wyznanie grzechów** 303 (zob. *Pokuta i pojednanie, Spowiedź*)

Wyznanie wiary 33, 36-37, 168, 259

Zabijać 466-467

Zabobon 445

Zabójstwo 369, 470

Zadośćuczynienie 302, 303

Zapłata 208, 214

Zapłodnienie sztuczne 499

Zasługa 426-427

Zbawienie 67, 119, 171, 230, 237, 261, 262, 314, 321, 366

Zdrowie fizyczne 319, 474

Zgoda małżeńska 344, 346
Zgorszenie 473
Zło 57-58, 108, 359, 363, 372, 375, 376, 416, 597 (zob. *Dobro*)
Złota zasada 375
Złożenie do grobu 124
Zły 74, 352
Zmarli 312, 479
Zmartwychwstanie Chrystusa 50, 57, 58, 109, 110, 112, 126-131, 149, 204, 252, 271, 354, 452 **Zmartwychwstanie umarłych** 131, 202-206, 214, 320, 355
Znaki 108, 127, 224, 314
Znak/i sakramentalne 236, 237, 254
Zwiastowanie 81, 94 (zob. *Matka Najświętsza*)
Zwierzęta 507

Wada/y 117, 371, 398
Wcielenie 45, 50, 85-95, 101, 131, 242
Wiara 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33-35, 36, 43, 48, 86, 112, 126, 184-185, 194, 208, 211, 228, 240, 259, 349, 385, 386, 442 (zob. *Wierzyć*)
Wiarołomstwo 449
Wiatyk 320
Wieczerza Pańska 120, 275
Wielki Post 301
Wierny/i 177, 185, 227, 231, 281, 289, 315, 357
Wierzyć 27, 255 (zob. *Wiara*)
Wina (zob. *Grzech*)
Wino 237, 273, 277, 279
Władza święta 323
Władza w Kościele 187
Własność prywatna 504-506
Włączenie w Kościół 263, 291
Włożenie rąk 139, 237, 265, 267
Wniebowstąpienie Chrystusa 132 (zob. *Chrystus*)
Wniebowzięcie Maryi 197
Woda 139, 237, 253, 254, 256, 260
Wojna 483-486
Wola
- Boska i ludzka w Chrystusie 91, 121
- człowieka 358
Wola Boża 591
Wolność człowieka 56, 363-366, 425
Wspólnota (komunia)

- kościelna 250, 321
- między chrześcijanami 263
- eucharystyczna 277, 290-293, 305, 349
- Wspólnota ludzka** 401-414
- Wspólnoty kościelne** 293
- Współczucie** 314
- Współlistotny** 88 (zob.*Trójca Święta*)
- Współpraca, sakrament święceń** 328
- Wstawiennictwo** 132, 195, 197, 264, 315, 554

Ż

Żal (skrucha) 300,303

Życie

- ludzkie 466-467
- nowe 135, 136, 146, 251, 263, 297, 354, 357, 359
- moralne chrześcijanina 429, 433
- konsekrowane 192,193
- wieczne 207, 232, 271, 294, 320

Żydzi 169,276